

COLUMNA LUI TRAIANU

REVISTĂ

PENTRU

ISTORIA, LINGUISTICA ȘI PSICOLOGIA POPORANĂ

SUB DIRECȚIUNEA

D-lui B. P. HASDEU.

NOUA SERIE

ANUL ÎV.

Redacțiunea și administrațiunea se află în *curtea Bisericei Miharu-*
vodă și la Tipografia Academiei Române.

Abonamentele se primesc numai pe an : *20 lei pentru România*
30 franci pentru străinătate.

 Veți Sumariul din dosul acestei pagine.

BUCURESCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE (LABORATORII ROMÂNI)

No. 26. — Strada Academiei. — No. 26.

1883

SUMARIULŢI N-RULŢI :

- B. P. Hasdeu** : Fost'ăi ce ai fostu...—Unu principiu esteticu alu sintaxei române in comparaŢiune cu latina Ţi limbile romanice. —
- B. P. Hasdeu** : Zilotu Românulu. O privire sintetică asupra ultimei cronice române din epoca FanarioŢilor. —
- B. P. Hasdeu** : Anonymus Lugoshiensis. — Celu mai vechiu dicŢionarulu alu limbefi Române, după manuscriptulu din Biblioteca UniversităŢifii din Pesta. —
- N. DensuŢianu** : Monumente pentru istoria Ţerei FăgăraŢulu. (Fine). —
- I. Bianu** : Codex Neagoianus. CărŢi poporane române scrise de popa Ionu din Sân-Petru la 1620. —
- B. P. Hasdeu** : Programa pentru adunarea datelorŢi privitoare la limba română. —

S T A M P Ă

Unu fac-simile de pe pag. 16 a celui mai vechiu DicŢionarulu alu limbefi Române.

NB. RedacŢiunile diarelorŢi Ţi revistelorŢi sunt rugate a reproduce sumariulu de faŢă.

COLUMNA LUÎ TRAIANŪ

NOEMBRE—DECEMBRE 1883

ISTORIA. — LINGUISTICA. — LITERATURA POPORANA.

FOST'AÎ CE AÎ FOSTŪ...

UNŪ PRINCIPIŪ ESTETICŪ ALŪ SINTAXEI ROMÂNE
ÎN COMPARAȚIUNE CU LATINA ȘI LIMBILE ROMANICE

de

B. P. HASDEŪ.

(Urmare. — Veđi No. pe IuliŪ-Octobre)

Dacă vomŭ resfoi colecȚiunea luî Alexandri, numai a lui Alexandri și numai pe resfoite, fără a ne da ostenéla de a citi rindŭ cu rindŭ, aflămŭ acolo :

No. 86 (p. 5) :

Mergŭ în valea cu sulcină
Că'î găsi o cófă plină
Scósă chiarŭ cu mâna mea,
Descalcă și o bé,
Bé-o totă dacă 'î vré...

No. 87 (p. 20) :

Mers'aŭ elŭ pin'la unŭ locŭ.
Ș'aŭ aprinsŭ unŭ mare focŭ...

No. 88—90 (p. 228) :

Sēmēnat'amŭ grăŭ de vară,
Aŭ eșitŭ numai negară ;
Sēmēnat'amŭ orđŭ, ovēsŭ,
Aŭ eșitŭ mohorŭ pe șesŭ ;
Sēmēnat'amŭ popușoŭ,
Aŭ eșitŭ érbă 'n fușoŭ...

No. 91—93 (p. 254) :

Fost'amū noi vr'o șepte frați,
 Ș'aū *peritū* cinci într'o marți;
 Și *remas'amū* numai doi
 De umpleamū lumea de noi,
 Ș'aū *peritū* unu 'ntr'o Joi;
 Și *remas'amū* numai eu
 De arde sufletulū meū...

No. 94 (p. 255):

Cătat'amū pădurea dēsă
 Ca să ținū cu dinsa casă,
 Ș'amū *cătatū* galbeni tăieți
 Să facū zale la băieți...

No. 95 (p. 276):

Fost'amū pe unde-amū *iubitū*...

No. 96 (p. 338):

Fost'ai, badeo, omū voinicū,
 Ș'ai *remasū* chiarū de nimicū...

No. 97 (p. 307):

Duce-m'așū la cununiă,
 Și m'așū *duce* ca vintulū
 Cândū spulheră pămîntulū...

No. 98 (p. 310):

Adă'mi o cupă de mlere
 Și'mi *adă* o cupă de vinū...

Să mai adăugămū că expresiunile ca :

No. 99 (p. 20):

Fost'aū *fostū* unū crăișorū...

saū :

No. 100 (p. 302):

Dusu-s'aū bădița *dusū*...

aū rezultatū prin suprimere din : *fost'aū aū fostū* și *dusu-s'aū s'aū dusū*.

Dacă nu căutămū a immulți asemeni specimene, cauza este că în poesiă, fie ea câtū de poporană, chiasmulū pōte fi privitū în cele mai dese casuri ca o simplă concesiune făcută ritmului, precumū este, bună oră, într'unū frumosū pastelū alū lui Alexandri :

Ospeții caselor noastre, cocostîrci și rîndunele,
Părăsît au a loră culbură ș'au fugit de țile rele....,

unde o construcțiune paralelă ară struncina versulă.

Exemplele în proză, anume de prin basme, ară fi cu multă mai prețioase; dar vai! nu există pînă acumă la noi nici o colecțiune stenografită așa ȃicendă din gura poporului. Chiară dd. Fundescu, Créngă și Ispirescu, cei mai dibaci dintre colecători, r e d a c t é z ă. Ideia remăne mai întregă a țeranului; celă multă se păstréază dela țerană idiotisme lexicé; aprópe nicăiri însă — materia brută a sintaxei țărănesci. N'ai ce le face biețiloră cărturară! căci, trecuți prin școlă, ei posedă o dosă de cultură, care'i împedecă cu desăvîrșire de a 'și construi frasele întocmai ca omulă celă lipsită de ori-ce pospoelă literară.

Renunțandă dară de a spicui în basme, noi mai avemă totuși de consultată încă ună isvoră fórté bogată pentru studiul chiasmului la Români. L'amă vedută în texturile bisericesci și 'n poesia poporană. De ce óre să nulă căutămă și la vechi noiștri cronicari, a căroră naivă povestire se apropiă adesea atătă de multă de genulă basmulă ?

Pentru obiectulă ce ne preocupă, cronică cea mai importantă este acea moldovenescă a vornicului Ionă Neculcea; și acésta din trei puncturi de vedere. De ntăiu, scrisă treptată între anii 1662—1743, ea oglindescă limba română din secolulă XVII și din secolulă XVIII totă-o-dată. Ală doilea, ea a ajunsă pînă la noi nu numai în copie posterioare, ci chiară într'ună manuscriptă autografă. În fine, autorulă era ună agramată, care se pare a nu fi sciută nici o limbă străină, dar sciea de minune romănesce, și o sciea anume așa cumă grăescă poporulă. Glumeță cândă e locă de glumă, elă își bate jocă de Greci, cari nu puteau pronunța «cal murg la fântăna Bordii» (pag. 252), și ríde d' Munteni, cari ȃiceau : «aolio, aolio, că va pune taica pungă dá pungă....» (pag. 280), dar nu lasă în pace nici pe Moldovenulă Mihalu Racoviță, cândă : «se făcea a nu-i plăcè să priimească Domniea, ca și

«fata ceea ce zise unui voinic : fă-te tu a mă trage și eu
«voiu merge plângend» (pag. 307). Óre póte fi ce-va mai
poporanŭ ?

Consultândŭ cronica lui Neculcea după prima edițiune a
«Letopisețelorŭ» d-lui Cogălnicenu, noi amŭ număratŭ la elŭ
peste două-sute de chiasmuri, dintre carŭ spicuimŭ pe cele ur-
mătóre :

No. 101 p. 228 : *rădicatu-s'aŭ* cu toată boierimea și *s'aŭ dus* la
scaun în Iași...

No. 102 ibid. : *scris-aŭ* la Vezirul de I-aŭ *făcut* știre...

No. 103 p. 229 : *întrat'aŭ* Tătarii în țară, ca lupii într'o turmă de
oi, de *s'aŭ așăzat* la ernatic...

No. 104 ibid. : *măncat'aŭ* tot, și pâne și dobitoc, și *aŭ jăcuit* tot
pană la un cap de ață...

No. 105 p. 230 : *trimis'aŭ* Nemții cei vii ce I-aŭ *prins* în răsboiu..

No. 106 ibid. : *tămplatu-s'aŭ* de *aŭ murit* și craiul leșesc...

No. 107 p. 231 : *făcut'aŭ* acest Domn Dimitrașco-vodă un obicei
reŭ—de *aŭ dat* hărții...

No. 108 p. 232 : *zidit'aŭ* și la mănăstirea sfântului Sava zidul îm-
pregiur, ce n'aŭ *apucat* să'l istovească...

No. 109 ibid. : *mers'aŭ* și Duca-vodă și — *aŭ bătut* pre Turci...

No. 110 p. 233 : *chiamat'aŭ* atunce pre Costantin Stolnicul fratele
lui Șerban Logofătul și pre nepotu-său Constantin Brâncovanul Pos-
telnicul de le-aŭ *glurat* Duca-vodă...

No. 111 p. 234 : *vrut'aŭ* atunce Constantin Brâncovanul Postelni-
cul nepotul lui Șerban-vodă și *aŭ umblat* ca să prinză pre toți neprie-
tenii...

No. 112 p. 236 : *venit'aŭ* Duca-vodă cu a tria domnie în țara Mol-
dovei — și *aŭ intrat* în Iași...

No. 113 p. 237 : *fost'aŭ* giupăneasa Gheucăi vară primară cu doam-
na Nastasia a Ducăi-vodă, dar nimică nu I-aŭ *putut* folosi...

No. 114 ibid. : *trimes'aŭ* în toată țara de *aŭ poftit* pe toată boie-
rimea...

No. 115 p. 239 : atunce *fugit'aŭ* mulți boieri și mazili de groaza lui
printr'alte țeri de și *aŭ pusteit* casele...

No. 116 ibid. : *făcut'aŭ* atunce Duca-vodă mare gătire de oaste și
aŭ adus și câte-va polcuri de Căzaci...

No. 117 p. 244 : *purces'aŭ* cu toții din Zăbrăuți și *aŭ mers* de noapte...

No. 118 p. 246 : *trimis'aŭ* Duca-vodă la acel Balaban de *aŭ venit*
n țară...

No. 119 *ibid.* : *fost'ău* și trei semne mari în zilele Ducăi-vodă când *ău purces* la oaste...

No. 120 p. 248 : Dimitrașco-vodă *pus'ău* de *ău făcut* merța mare...

No. 121 p. 249 : *tămplatu-s'ău* atunce de *s'ău găsit* câte-va mii de galbeni...

No. 122 p. 252 : *pusu-l'ău* pre dumniăluî Husainbeî în here și *l'ău dus* la gazda luî...

No. 123 p. 255 : mai *lovit'ău* un podghiaz leșesc pe Velicico Hatmanul între vii la Copoî de *l'ău gonit* până în Iași...

Acî deschidemă o parentesă pentru cuvîntulă podghiaz, pe care d. Cihac (*Dict.* II p. 531) îlă derivă din francesul *bagage* prin intermediulă formeî maghiare *podgyasz*. Vechîlulă moldovenesculă podghiaz nu este altulă ce-va decătulă polonulă *podjazd*, care însemnăză «o cêtă de soldați trimiși pentru recunoscere», «Streifparthey» (Linde, *Slownik jezyka polskiego*, ed. 1858, t. 4 p. 218). În pasagiulă de mai susulă, Moldoveniî «ău gonit» nu bagagiulă, pe care arulă fi fostulă bucuroși sălulă prindă, ci «ău gonit» pe ostașîlă polonî. Acestulă pasagiulă nici nu s'arulă putelă traduce polonesce decătulă : «uderzyl ieszcze ieden podjazd polski Weliczka Hetmana...» Polonulă *podjazd*, dela *pod* «sub» și *iezdzić* «cursare», însemnăză literalmente «succursatio». Ce are a face cu *bagage*!

Dar ne întorcemă la chiasmulă în Neculcea :

No. 124 p. 255 : *eșitu-le-ău* Suleiman-pașa Seraskerul înainte și cu Cantemir-vodă și *le-ău dat* Leșilor răsboîu...

No. 125 p. 258 : *pus'ău* Miron Logofătul de *ău lărgit* și drumul...

No. 126 p. 259 : *scos'ău* atunce și pe Velicico din Hătmanie și *l'ău pus* Vornic...

No. 127 p. 260 : *cheltuit'ău* Șerban-vodă de *l'ău otrăvit*...

No. 128 p. 261 : *coboritu-s'ău* Agă Bălăceanul cu oștî Nemțești și Heizer Gheneralul de *ău venit* în târg...

No. 129 *ibid.* : *trimis'ău* atunce Gheneralul Heizer — de *ău luat* pre doamna lui Șerban-vodă...

No. 130 *ibid.* : după ce *ău rădicat* pre doamna din Drăgănești, *venit'ău* numai singur Gheneralul...

No. 131 p. 262 : eară de vară după ce *s'ău făcut*, *trecut'ău* Tătariî doă-trei rânduri...

No. 132 p. 263 : *eșitu-î-aŭ* țărănimea Săcuîi înainte la Oltuz la strimțore de *î-aŭ dat* rășboiu...

No. 133 p. 265 : *trimes'aŭ* Cantemir-vodă o samă de Tătarî și cu Moldovenî lefecî în Câmpul-lung și în Hangu de *aŭ prădat*...

No. 134 ibid. : *gătitu-s'aŭ* Cantemir-vodă cu oastea lui de *aŭ mers* să ea cetatea...

No. 135 p. 266 : *zisu-î-aŭ* slujitorîi când *l'aŭ găsit* la Bărboși să fugă...

No. 136 p. 268 : *chiamatu-î-aŭ* Cantemir-vodă dela Brașov de *aŭ venit* aici...

No. 137 ibid. : *dusu-l'aŭ* pre Stoîco la Brâncovanul vodă în București cu o lacată cât un șlic de mare la grumaz și *l'aŭ scos* la divan...

No. 138 p. 269 : *scos'aŭ* oasele lui Cantemir-vodă boierîi ceî marî—și *l'aŭ ținut* trei zile...

No. 139 p. 275 : *venit'aŭ* Daltaban-Serasker-Pașa dela Obluciță cu oaste la Țuțora și *aŭ pornit* zahereoa...

No. 140 p. 281 : *incălecat'aŭ* un sultan cu cătă-va Tătărime—de *aŭ lovit* fără de veste pre Oltuz...

No. 141 p. 283 : *sfătuitu-s'aŭ* Antioh-vodă cu boierîi de *aŭ făcut* prieteșug cu Leșîi...

No. 142 p. 286 : tot întru acest an de cu eamnă *muri'aŭ* și Craiul Sobiețki, și *aŭ avut* Craiul Sobiețki trei feciorîi...

No. 143 p. 287 : *gătitu-s'aŭ* și Sultan Mehmet Impăratul Turcesc singur cu capul lui de *aŭ mers* la cetatea Varadinului...

No. 144 p. 289 : Antioh-vodă atunce tot într'acea eamnă *tremis'aŭ* pe Vasilie Purice Vornicul despre doamna cu taină în țara Ungurească la doamna lui Șerban-vodă de *aŭ dat* doamna pre fiică sa...

No. 145 p. 291 : *tămplatu-s'aŭ* multă zăbavă de ședere acolo la Niștru până *s'aŭ așezat* aceste trebîi...

No. 146 p. 294 : *întorsu-s'aŭ* și solul cel mare Leșese dela Poartă anume Leșcinski Voevoda Poznavski și *î-aŭ eșit* Antioh-vodă înainte...

No. 147 p. 295 : *vorovit'aŭ* Antioh-vodă cu toți cu acești boeri și *î-aŭ poftit*...

No. 148 p. 299 : *venit'aŭ* atunce Iusuț Pașa Seraskerul împotriva aceluî Sultan la Smil și *aŭ șezut* căte-va săptămăni...

No. 149 p. 300 : *pus'aŭ* craiul August Hatman Coronîi pre acel Lîubomirski carele mai sus *s'aŭ scris*...

No. 150 ibid. : *sfătuit'aŭ* atunce pe craiul August de *s'aŭ agruns* cu Moscu...

No. 151 p. 308 : după ce *aŭ agruns* la Țarigrad, *făcut'aŭ* Mihaî-vodă și cu toți boierîi mare jalobă...

No. 152 p. 310 : *chîemat'aû* atunce Mihaï-vodă pre Bogdan Vornicul la curte de *î-aû spus...*

No. 153 ibid. : *tâmplatu-s'aû* acel Capegi-başa de *aû zăbovit* vr'o trei-patru zile...

No. 154 p. 311 : *grijit'aû* pre Mihaï-vodă cu de toate deplin cele ce *î-aû trebuit...*

No. 155 p. 312 : *chîemat'aû* şi vr'o doi-trii boierî din Moldova de *aû pârit* pre Mihaï-vodă. .

No. 156 p. 314 : *venit'aû* atunce poroncă dela Poartă de *aû dus* multă somă şi mare greu lemn....

No. 157 p. 315 : *făcut'aû* nuntă Brâncovanul vodă cu un fecior a lui anume Dinul în târg în Bucureşti de *aû luat* o fată de aice...

No. 158 ibid. : *chîemat'aû* pre Osman Chihaea lui de *l'aû învăţat...*

No. 159 p. 316 : *mănietu-s'aû* şi *aû trimes...*

No. 160 ibid. : *mănietu-s'aû* Antioh-vodă şi *aû închis* pre Iordachi Rusăt...

No. 161 p. 320 : *datu-s'aû* parolă de bătae şi așa *s'aû bătut* lovindu-se oştile...

No. 162 p. 323 : *prins'aû* atunce şi pre un Grec nepot de sor lui Iordachi Rusăt Vornicul de *l'aû bătut...*

No. 163 ibid. : *strinsu-s'aû* toată boerimea atunce la Iaşi şi *aû intrat* în mare grijă...

No. 164 p. 325 : după ce *aû sosit* Nicolai-vodă în Iaşi, *rădicatu-s'aû* tot târgul...

No. 165 p. 326 : *eşit'aû* atunce la divan şi Grecul acela ce'l îmbrăcasă Ilie Cantacuzino şi cu alţii cu sucman şi *s'aû jăluit...*

No. 196 p. 330 : *venit'aû* şi Hanul după poronca Impărăţiei dela Crăm la Țarigrad la stat şi *aû sfătuit* şi el...

No. 167 p. 340 : *scris'aû* Dimitrişco-vodă şi la Poartă pentru aceasta, cum *s'aû tâmplat* primejdie...

No. 168 p. 343 : a doa zi *venit'aû* şi Kropot Brigadir numai cu un şteag de Draguni la Iaşi şi *l'aû cinstit* Dimitraşco-vodă...

No. 169 p. 349 : *sculatu-s'aû* atunce Savil Zmucilă Banul, carele era învoit cu Iordachi Rusăt Vornicul, şi *s'aû dus* la Dimitraşco-vodă...

No. 170 p. 356 : măi *dat'aû* şi alţii năvală în coastele obuzului din gîos, şi alţii în coastele obuzului din sus, ce acei *n'aû putut* strica nimică....

Acı încă o parentesă pentru d. Cihac, carele (*Dict. II. p. 600—1*) traduce vechiul moldovenesc *obuz*, scris *obus*, prin «foule» şi 'lă derivă din turcul *ubâch* «foule, populace».

Cuvîntulŭ nu e decătŭ rusulŭ *обозъ* «tabără», «castra», după cumŭ a spus'o deja de multŭ Miklosich (*Lex. palaeosl.* p. 471). Rusesce pasagiulŭ de mai 'susŭ arŭ suna : «*когда одни напали на дольную часть о б о з а, другіе ударили на верхнюю часть о б о з а...*» O vorbă curatŭ slavică, avëndŭ sensulŭ literalŭ de «ce-va legatŭ împregiurŭ», departe și fórté departe de turculŭ *ubách* !

Dar revenimŭ la Neculcea :

No. 171 p. 362: *socotit'aŭ* și el pre urmă șă nu greșească mai răŭ și *aŭ ales* pre Cerkez Mehmet Pașa...

No. 172 p. 365: *domnit'aŭ* Dimitrașco-vodă țara numai nouă luni în anul 7218 și *aŭ eșit* din lași.....

No. 173 p. 380: eară când *aŭ fost* de primă-vară în al doilea an a domniei lui Nicolai-vodă, *făcut'aŭ* Turcii sfat.....

No. 174 p. 383: *măzilit'aŭ* Turcii și pre Brâncovanul vodă, trimețând Buŭuc-Imbrihorul dela Țarigrad, adecă Comisul cel mare, de l'aŭ *prins* cu mare meșteșug...

No. 175 p. 385: *pus'aŭ* și el alt trâmbicer a lui de *aŭ răspuns*...

No. 176 ibid.: *rădicatu-s'aŭ* Împărăția cu toată puterea și s'aŭ *dus* la Frânci...

No. 177 p. 387: *eșitu-ŭ-aŭ* Nemții înainte cu Evghenie Prințul și *și-aŭ dat* războiŭ de âmbe părțile...

No. 178 p. 390: *scris'aŭ* Mihaiu-vodă atunce și la Poartă de isbânda ce *aŭ făcut*...

No. 179 p. 391: *rădicat'aŭ* Șvezii în locul Craiului pre o sor a lui și atunce *aŭ așezat* toată vrajba ostirei...

No. 180 p. 392: *trimis'aŭ* pre Dolgoruki Cneazul—și *aŭ venit* Cneazul Dolgoruki la Liublin....

În pasagiulŭ din urmă șă se observe și chiasmulŭ latinŭ clasicŭ: *Dolgoruki Cnézul + Cnézul Dolgoruki*, pe lângă chiasmulŭ celŭ poporanŭ românescŭ: *trimis'aŭ + aŭ venitŭ*.

Dar șă mai dămŭ încă vr'o câte-va specimene :

No. 181 p. 399: *trecut'aŭ* preste giurământ și *aŭ stricat* legătura...

No. 182 p. 402: *eșitu-ŭ-aŭ* înainte Caiacamiŭ cu toată slujitorimea și cu orășeni și l'aŭ *dus* cu mare cinste...

No. 183 p. 406: *făcut'aŭ* case frumoase și în Galata și *aŭ tocmit* chie la Bărno va...

No. 184 p. 407: *fugit'ău* atunci Gavril Paharnicul la Bugeag și multe vorbe rele *ău grăit...*

No. 185 p. 419: dupre ce *ău murit* Craiul August, *stătut'ău* Leșii vr'o giământate de an la sfat....

No. 186 p. 430: *trimes'ău* Vezirul de *ău schimbat* pre Kazagheri-Hanul...

No. 187 p. 441: *trimis'ău* de *ău luat* pre Vizirul..

No. 188 p. 454: *trimis'ău* de *ău robu* mulți oameni..

No. 189 p. 455: *trimis'ău* la Țarigrad de *ău făcut* afurisenie...

No. 190 p. 456: *căzut'ău* o brumă mare de *ău stricat* pânele...

No. 191 p. 459: *socotit'ău* Domnul și *ău făcut* și altă orânduveală...

No. 192 p. 494: *purces'ău* în zi întâi a lui August și *ău mers* la Țarigrad...

Apoi nu e rară casulă foarte interesantă de chiasmuri din trei părechii în locă de două, adică *ab+ba+ab*; de exemplu:

N. 193 p. 256: După voroava ce *ău avut* Șerban-vodă cu Cantemir-vodă, *prins'ău* Cantemir-vodă pe Iordachi Postelnicul Rusăt de l'*ău închis*. . .

N. 194 ibid.: când *ău mers* Suleiman-pașa cu Cantemir-vodă inaintea Leșilor la Boian, *venit'ău* și Șerban-vodă cu oaste din țara Muntenescă până în Iași și *ău descălecat*. . .

N. 195 p. 262: După ce *ău aflat* Brâncovanul-vodă pe Aga Bălăceanul mort în rășboiu, *trimesu-î-ău* capul la București de l'*ău pus* într'un prepeleac. . .

N. 196 p. 263: după isbânda ce *ău făcut* acolo, *întrat'ău* Tiukel grof în țara Ungurească—și *ău început* a stricare. . .

N. 197 p. 264: după ce *s'ău dus* Craiul în țara lui, *scris'ău* cărți la împăratul Neamțului și la Papa de Răm de se fălă pe cum *ău luat* atâte cetăți. . .

N. 198 p. 269: Cantemir-vodă, după ce *ău murit*, *ținutu-l'ău* mort tănuit o zi și o noapte până s'*ău gătit* cărțile. . .

N. 199 p. 285: *trimis'ău* Antioh-vodă pre Bogdan Hatmanul dinpreună cu un Sultan cu Tătarii de *ău dus* la Cameniță earna zaherea și hazne, iar în al doele an a domniei lui *venit'ău* poroncă. . .

N. 200 p. 319: dupre cum *s'ău pomenit* mai sus, *eșit'ău* toți Căzaci înaintea Craiului—de i *s'ău închinat*. . .

N. 201 p. 336: văzând că Tătarii *ău prădat* în țările lui, *chîematu-și-ău* pre toți sfetnicii săi de *ău stătut* la sfat. \ .

N. 202 p. 379: văzând că *s'ău strins* atâta om, *căzut'ău* cu rugămintă la Hatmanul și multe daruri *î-ău dăruit*. . .

Maî sînt apoi câte-va chiasmuri duple, precumŭ:

N. 203 p. 379: *coronit'aŭ* Leşii atunci pre Ioan Sobieşki să fie Craiu în țara Leşească, și după ce l'aŭ *coronit*, *stătu't'aŭ* cu toată reciposplita și aŭ *ales* pe un domn mare. . .

N. 204 p. 383: deci Neamțul văzând așa, *stătu't'aŭ* și alții mediatorii și le-aŭ *făcut* pace, *răsipit'aŭ* cetăți și târguri de le-aŭ *stricat*. . .

Pe o singură pagină 363 sunt cinci chiasmuri, pe cari nu le maî reproducemŭ, fiindŭ că arŭ trebui copiată aprópe pagina întregă! Înainte însă de a termina de totŭ cu Neculcea, nu putemŭ a nu indica o sémă din numeroasele casuri de chiasmuri cu două părechii compuse din aceleași cuvinte. De exemplu:

N. 205 p. 238: maî *adus'aŭ* opt soli—și aŭ *adus* solii multe daruri...

N. 206 p. 253: *trimis'aŭ* boșeri de țară la Poartă—și aŭ *trimes* și pe văru-său. . .

N. 207 p. 276: *fos't'aŭ* prins atunce doi Nemți Turcii și i-aŭ *fos't* fiind aproape. . .

N. 208 p. 361: *mers'aŭ* la temeiul oștii unde se bătea și aŭ *mers* și Impăratul. . .

N. 209 p. 406: *găsit'aŭ* multă avere la dănsul. iară maî multă avere aŭ *găsit* la Kihaeoa Vezirului. . .

N. 210 p. 410: *perit'aŭ* atunce multe vite a lăcuitoților, ear a bejenarilor așași aŭ *perit* maî de tot. . .

N. 211 p. 426: *trimis'aŭ* bani la Grigori-vodă să facă oaste Moldoveni. și aŭ *trimes* Grigori-vodă pe supt munte. . .

N. 212 p. 439: *făcut'aŭ* Turcii un meșteșug cu nește săcrie noapte ca să se apropie de cetate, eară Moscalii aŭ *făcut* alt meșteșug. . .

Cele doue-sute doue spre-decei specimene de maî susŭ, sunt óre de ajunsŭ?

Să ne întrebămŭ acumŭ d'a-dreptulŭ, dacă unŭ asemenea fenomenŭ există sau nu, și pînă la ce punctŭ, în cele-l'alte grațurii neo-latine.

Vomŭ începe prin a înlătura proza franceză, a cării petrificata sintaxă este ostilă inversiunii în genere. La poeți chiasmulŭ nu e tocmaî rarŭ, maî cu sémă la cei vechi, dar unŭ chiasmŭ anume de felulŭ celui latinŭ clasicŭ. Ne aducemŭ

însă aminte o strofă din *Chanson de Roland*, celebra poemă epică din secolul XII, unde ne întâmpină la o'altă încrușișarea substantivilor cu adjectivî și a verbului cu pronumele.

Ia'to :

- No. I. Enprès iço, i est Naimes venuz :
Blanche out la barbe e tut le peil canut.
 Meillur vassal n'out en la curt de lui,
 E dist à l'Rei: «Bien l'avez entendu;
 «Li quens Rollanz il *est* mult irascuz :
 «De sun talent *est* il pesmes e durs...»
 (ed. Gautier vers. 773—78)

În versulă alū doilea : «*albă* are *barba* și totū *părulū cărruntū*» e curatū unū chiasmū clasicū latinū ; dar în ultimele douē versurî : «*elū este* fôrte supêratū, din a sa fire *este elū* reū și durū» noi vedemū deja ce-va înruditū mai de aprôpe cu chiasmulū românescū poporanū.

Aceiași coincidință a ambelorū felurî de chiasmū ni se presintă și mai lămuritū într'unū locū la Boileau în *L'art poétique* :

- No. II. Vingt fois sur le métier remettez votre ouvrage.
Polissez-le sans cesse, et le repolissez ;
Ajoutez quelquefois, et souvent effacez. . .

Ultimulū versū—chiasmū clasicū, consistândū în constru-irea încrușișată a verbilorîi cu adverbî ; dar nu și penultimulū versū, care este ca și cândū amū ðice românesce : *Curățați*'lū mereū și éráși ilū *curățați*.

Tôte acestea indică însă celū multū posibilitatea teoretică în limba francesă a chiasmului de felulū celui românescū, fără a dovedi cătu-și de puținū existența lui de faptū, pe cătū timpū noi nu'lū găsimū nicăiri în grafulū celū liberū alū prozei. Se pare că fenomenulū arū fi contrariū spiritului sintaxeî celtice, care a servitū în orî-ce casū de *substratum* pentru cea francesă. Dar lăsămū în acéstă privință a se pronunța celtiștiî, și trecemū la limba italiană.

N'amū avutū timpū de a reciti într'adinsū pe Dante, ci numai abia l'amū desfrunđitū, Imî va ajunge a cita din *Infernū* :

No. III. Anima sciocca,
Tienti col corno, e con quel ti disfoga. . .
 (C. XXXI a 70—1)

adecă : «mișelule sufletū, *multumesce-te* cu cornulū și prin elū *te satură.*»

Nu mē pociū stăpâni însă de a nu cita, admirabilū ca efectū poeticū, triplulū chiasmū din *Paradisū* :

N. IV-VI. *Li si vedrà* tra l'opere d'Alberto
 Quella, che tosto moverà la penna,
 Perchè il regno di Praga fia deserto.
Li si vedrà il duol che sopra Senna
 Induce, falseggiando la moneta,
 Quei che morrà di colpo di cotenna.
Li si vedrà la superbia ch'assetta,
 Che fa lo Scotto e l'Inghilese folle
 Sì, che non può soffrir dentro a sua meta.
Vedrassi la lussuria e il viver molle
 Di quel di Spagna, e di quel di Buemme,
 Che mai valor non conobbe, nè volle.
Vedrassi al Ciotto di Gerusalemme
 Segnata con un I la sua bontate,
 Quando il contrario segnerà un emme.
Vedrassi l'avarizia etc.

(*Parad.* c. XIX v. 115 sqq.)

Adecă de trei orī se va *vedé*, urmatū totū de atâtea orī de *vedé-se-va*, cu acea divergință, negreșitū, că literalmente formele italiene arū trebui traduse romănesce prin se *vedé-va* și *vedé-va-se*, cea ce însă nu împedecă ca în ambele casuri chiasmul să fie sintacticesce de aceiași natură prin mutarea identică a elementului pronominalū.

În fine, este fôrte instructivă o «cantōnă» italiană, ajunsă pînă la noi în mai multe redacțiuni vechi, cam din secolulū XIII. Într'o redacțiune, ea se începe așa :

Meravilliosa mente
 un amor mi dstringe
 e mi tene ad ogn'ora...

adecă cu o construcțiune paralelă : *mi dstringe* e *mi tene* ; pe cândū într'o altă redacțiune același începutū ne apare cu o construcțiune chiasmatică :

No. VII.

Maravigliosamente
 Un amore mi *distinge*
 E *sovenemi* ad ongn'ora...

ca și cându amū dīce romānesce: mē *stringe* și *ține-mē*.
 Veđi opera reposatului Napoleone Caix, *Le origini della lingua poetica italiana*, Firenze, 1880, p. 35.

Dar nu poesia, ci proza italiană ne impōrtă mai cu deosebire. Și atunci pe cine ôre să consultămū, dacā nu pe bătrānulū Boccaccio, în cursū de cincī secolī prozatorulū celū mai poporanū alū Italiei?

În faimosulū *Il Decameron*, scrisū pe la 1350, atunci cândū Bogdanū-vodă întemeia Domnia Moldovei, iar Alexandru Basarabū abia reușise a cimenta unirea politică a Țerei Romānesci — epocă din care nouē, Latinilorū din Orientū, nu ni-a remasū măcarū o frasă în limba națională, — în faimosulū *Il Decameron* ne întîmpinā fōrte desū nesce chiasmuri întocmai ca cele de prin texturile romāne.

Vomū spicui aci o sēmă de specimene, citate după edițiunea lui Fanfani:

No. VIII. Giornata I; Novella 1: la mamma mia dolce, che mi *portò* in corpo nove mesi il dì e la notte, e *portommi* in collo più di cento volte....

No. IX. Ib.: gli *fece* l'assoluzione, e *diedegli* la sua benedizione...

No. X. G. II N. 1: non sarā alcuno che veggendoci non ci *faccia* luogo, e *lascici* andare...

No. XI. G. II N. 3: *maravighossi* Alessandro — ma più si *maravigliarono* li due cavalieri...

No. XII. G. II N. 6: *fammi* ritornare alla prigione, e quivi quanto ti piace *mi fa* affligere...

No. XIII. Ibid.: pienamente *s'informi* delle condizioni e dello stato del paese, e *mettasi* a sentire quello che è d'Arrighetto...

No. XIV. G. II N. 10: ci si *lavora*, e *battecisi* la lana...

No. XV. G. III N. 2: si *dipartì*, e *tornossi* alla camera sua...

No. XVI. G. III N. 7: io il *vidi* morto — et *ebbilo* in queste braccia...

No. XVII. G. III N. 8: mi *donerete* voi il vostro amore, e *faretemi* contento...

- No. XVIII. Ibid.: sopra un fascio di paglia il *posero*, e *lasciarono*...
- No. XIX. G. IV N. 2: la *benedisse* e *levolla* in piè...
- No. XX. G. IV N. 6: l'*avete* e *sapetela*...
- No. XXI. G. IV N. 8: il *pose* e *lasciollo*...
- No. XXII. G. IV N. 10: la *portarono* in casa loro, et *allogaronla*..
- No. XXIII. G. V N. 1: *dolevansi* similmente i suoi compagni, ma sopra tutti *si doleva* Efigenia...
- No. XXIV. G. V N. 6: il *richiamò* Gianni, e *dissegli*...
- No. XXV. G. V N. 8: le *caccio* di corpo, e *dolle* mangiare a questi cani...
- No. XXVI. G. V N. 9: il *prende* per marito e *fàllo* ricco. .
- No. XXVII. Ibid.: *si dipartì* e *tornossi* al figliuolo...
- No. XXVIII. G. VI N. 10: *mi fece* egli partefice delle sue sante reliquie, e *donommi* uno de'denti della Santa Croce...
- No. XXIX. Ibid.: *trarretevi* i cappucci e *qua* divotamente *v'apresserete*...
- No. XXX. G. VII N. 1: *gli insegnavano* di buone orazioni, e *davangli* il paternostro...
- No. XXXI. G. VII N. 2: *mi amano* e *vogliommi* bene ..
- No. XXXII. G. VII N. 3: *vi vestite*, e vestito che voi siete, *recatevi* in braccio vostro figlioccio...
- No. XXXIII. G. VII. N. 4: *si tenne* scornato e *tornossi* all'uscio...
- No. XXXIV. Ibid.: *si levarono*, et uomini e donne, e *fecersi* alle finestre....
- No. XXXV. G. VII N. 5: insieme *si favellavano* e *toccavansi* la mano...
- No. XXXVI. Ibid.: la donna *si levò* in su l'aurora et *acconciossi*...
- No. XXXVII. Ibid.: *s'andò* a spogliare i panni del prete, e *tornossi* a casa...
- No. XXXVIII. G. VII N. 6: lietamente il *ricevette*, e *domandollo*...
- No. XXXIX. ibid.: se voi *mi volete* punto di bene e *voletemi* da morte campare...
- No. XL. G. VII N. 9: al muro il *percosse* et *ucciselo*...
- No. XLI. G. VIII N. 4: *si partì* e *tornossi* a casa...
- No. XLII. G. VIII N. 10: ogni tuo acconcio *mi piace* forte — e *piacemi* forte che tu etc.
- No. XLIII. G. IX N. 6: il *chiamò* e *domandollo*...
- No. XLIV. Ibid.: *si levò* d'allato all'oste e *tornossi* al letto...
- No. XLV. G IX. N. 10: *credettelo* e al marito il *disse*...
- No. XLVI. G. X N. 10: il *biasimavan* forte e *reputavanlo* crudele..

Une-orî chiasmulū e chiarū duplu, bună-óră în următó-rele pasage :

No. XLVII—XLVIII. G. II. N. 7: se vedi di potermi in alcuno modo nel mio pristino stato tornare, *priegoti* l'adoperi; se nol vedi, ti *priego* che mai ad alcuna persona dichì d'*avermi* veduta, o di me *avere* alcuna cosa sentita...

No. XLIX—L. G. II N. 10: tutta la notte *mi tiene* in braccio, e *strigne-mi*, e *morde-mi*, e come egli *mi concì*...

No. LI—LII. G. IX N. 1: se essi *mi cacciasser* gli occhi o *mi traessero* i denti o *mazzassermi* le mani o *facessermi* alcuno altro così fatto giuoco...

Apoi este interesantū chiasmulū la infinitivū, aprópe imposibilū de a se traduce romănesce, pe care noi l'amū observatū nu numai mai susū sub No. XLVIII, dar încà de doue orî în frasa :

No. LIII=LIV. G. V N. 1 și G. IX N. 1: che si *fare* o dove *andarsi*...

Amū đisū că acestū chiasmū e interesantū, căci elū este singurulū pe care 'lū menționéză Diez, citându'lū a-nume după Boccaccio (*Grammat. d. rom. Sprachen*, ed. 3 t. 3 p. 469). Cumū óre de l-aū scăpatū din vedere cele-lalte chiasmurî totū din *Il Decameron*? și cumū de n'a separatū chiasmulū de casurile cele ordinare de inversiune, de carî aduce multe exemple? Ilustrulū romanistū ne spune (t. 3 p. 468) că italianesce se întrebuițéză de o potrivă *lo vedo* și *vedolo* saū *gli dissi* și *dissigli*. Totū așa *ti priego* saū *priegoti*. De aci nu'î trebuia decâtū unū pasū pentru a constata în texturî unirea cea estetică, dar fórte poporană, u ambelorū forme în *lo vedo* e *dicogli* saū *vedolo* e *gli dico*, *ti dico* e *priegoti* saū *dicoti* e *ti priego* etc. O dată ajunsū acolo, arū fi fostū lesne unū Diez de a urmări fenomenulū în cele-lalte graiurî romanice și de a trage o conclusiune generală. Se vede însă că luī, ca și tuturorū celorū-l'alți înainte și'n urmă, chiasmulū i se părea a fi pe deplinū de resortulū retoriceī, iar nu alū sintaxeī.

Să mai observăm că 'n excelenta carte a lui Blanc (*Gramm. d. ital. Spr.* Halle, 1844), atât de bogată în amănunte sintactice, nu se găsește nici o vorbă despre chiasmă.

Voindu a compara acumă speciemenle române cu cele italiene, noi vomă înlătura mai întâi de tôte tocmai casulă citatū de Diez, adecă construcțiunea încrucișată a doi înfinitivă cu pronumă. Limba română n' o cunósce, deși italianesce acésta se aude adesea chiarū în poesia poporană, d. ex.:

No. LV. La fonte dell'Amore aspera e cruda
 Per non mi *dar* da bere si rasciuga ;
 La fonte dell' Amore aspra e crudele,
 Mi si rasciuga per non *darmi* berę..

(Ive, *Canti istriani*, p. 159)

Acı încă o dată, ca și mai susū la NNo. I și II, chiasmulū de felulū celui românescū : «*mi dar*» și «*darmi*», se întâlnește cu chiasmulū de felulū celui latinū clasicū, coprinsū în construcțiunea încrucișată a versurilor alū doilea și alū patrulea :

Per non mi dar da bere si rasciuga,
Mi si rasciuga per non darmi bere...

Și totuși întręga strofă e atât de poporană, atât de puțină meșteșugită, în câtū rima se înlocuesce printr'o simplă asonanță vocalică : *cruda* cu *rasciuga* și *crudele* cu *bere...*

Mai adăogămū că în acestū versū nemicū n'arū fi contrariū gramaticelă italiene dacă amū introduce chiarū unū duplu chiasmū de felulū celui românescū :

Per non mi dar da bere si rasciuga,
Rasciuga s si per non darmi da bere..

Acuma dară să stabilimū paralelismulū româno-italianū.

(Finea va urma).

ZILOTŪ ROMĂNULŪ.

O PRIVIRE SINTETICĂ ASUPRA ULTIMEI CRONICE ROMĂNE
DIN EPOCA FANARIOȚILORŪ

DE

B. P. HASDEŪ.

Cronica lui ZilotŪ RomănulŪ, reprodusă pentru prima oră în *Columna lui TraianŪ* pe anii 1882 și 1883 după unŪ manuscrisŪ, probabilmente autografŪ, păstratŪ în biblioteca ArchivelorŪ StatuluiŪ dîn Bucuresci, merită o deosebită atențiune din mai multe puncturi de vedere.

Ultima cronică muntenescă din epoca FanarioțilorŪ, cunoscută în trecutŪ, este aceea a lui Dionisie EclesiarhulŪ, publicată de reposatulŪ PapiŪ în *TesaurŪ de Monumente* (t. II p. 159—236) și care, povestindŪ întâmplările dela anulŪ 1764 încóce, ajunge apoi treptatŪ la 1814, cândŪ autorulŪ o încheiă «aici în Craiova». O lucrare fórte interesantă, fără cea mai mică îndoelă, dar departe totuși, ca fondŪ și ca formă, de importanța opereiŪ lui ZilotŪ RomănulŪ, care pe de o parte ne duce tocmai pînă la 1821, adecă la însăși agonia fanariotismului, iar pe de altă parte, ce-va unicŪ în felulŪ seŪ, nesocotesce atătŪ ordinea cronologică cea strictă, precumŪ și limba cea rece a tuturorŪ predecesorilorŪ seŪ în cariera analistică, dându-ne într'unŪ caleidoscopŪ de proză și de versuri o imagine totală, plină de varietate, de mișcare, de viață. În acéstă cronică națiunea română nu este o statuă a lui Laocoon, în care noi amŪ puté examina la îndelete într'o succesiune sistematică tóte părțile una câte una, ci ne apare ca unŪ Laocoon viu, a cărui sbuciumare nu se supune la o sécă analiză, ci numai ne smulge din peptŪ unŪ țip-tŪ, țipetŪ urmatŪ de unŪ suspinŪ, suspinŪ de ușurare cândŪ vedemŪ pe Laocoon că scapă.

Cine a fostă autorulū, nu se scie, căci «Zilotū Româ-
nulu» este învederatū unū pseudonimū, care însemnéză
«Românū zelosu», ζηλωτης.

Elū însuși ne spune însă în prefață că «moșii» lui :

«...toți aū stătut: unii parte bisericescă, preoții, duhovnicii vestiți, cli-
ricii la Scaunul Mitropoliei aleși, alții dascălii slavoni și rumâni, și
«mai toți adăpați ore-și-ce și de latinescă și de grecescă.»

Apoi adaugă :

«Tată-meū aū intrat și în slujbe politicesci, înbrăcând și patru
«caftane ; peste patru-șeci de ani aū slujit țerei cu dreptate...»

Din același prefață noi aflămū, că la vrîsta de 15 ani
autorulū eșise din casa părintescă și aū intratū ciracū la
unū «mare omū», pe care 'lū laudă fôrte multū, dar iarăși
fără a-l spune numele. Aci, începëndū dela vrîsta de 18—20
de ani, elū se îndeletnicesce «la citirea istoriei, atătū bise-
ricesci câtū și politicesci». Să citămū mai departe chiarū
cuvintele sale :

«Cetind, am mai adaos învățatură și sciință ; dintr'acésta s'aū
«născut în mine rivnă ca să însemnez ale patriei mele întimplări,
«vêdëndu-le fôrte vrednice de însemnat, ca cu vreme de voiū puté
«să le scriū mai pe larg. Aū venit vremea aceia, și numai decât
«am început a scrie câte am vèzut cu ochii mei, câte am a-
«uzit dela ômeni cu bună sciință, și câte am chibzuit că pot fi
«adevèrate după alte mișcări ce iar singur le-am pipăit și alții
«mi le-aū dat în cunoscință. Scrisorile mele se încep dela Dom-
«nia lui Cosrândin-vodă Hangeriul pină în Zaveră, răzvrătirea ce
«s'aū făcut în létul 1821. Am scris'o și Zavera pré pe scurt cu
«aligorie, adică supt cuvinte tainice, în care se coprinde iar pe
«scurt și stăpânirea turcescă ce s'aū întimplat atunci, și ore-și-ce
«din Domnia rumânescă. Chipul scrisorilor mele este amestecat cu
«próstă scrisóre și cu poesie, pentru că poesia fôrte mi-a fost lesne
«și mi-aū fost dragă din firéscă pricină saū pornire...»

Resultă dară că cronicarulū nostru se născuse cam pe
la 1780 dintr'o familiă de boterinași, saū mai bine din
ceia ce se dicea altă dată în Franța «les gens de robe» :
clerici și funcționarî ; iar pe la 1800 elū a începutū a în-

registra treptatŭ tŭte evenimentele, la cari lua parte, directŭ sau indirectŭ, mergĕndŭ cu relaŭiunea lorŭ pĭnă pe la Tudorŭ Vladimirescu.

În manuscrisul nostru se cuprinde numai istoria «dela Domnia lui Costandin-vodă Hangeriul pĭnă în Zaveră, răzvrătirea ce s'a făcut în létul 1811». Lucrarea cea complementară despre «Zavera pré pe scurt cu aligorie, adică supt cuvinte taĭnice», lipsesce. Ne mai lipsesce de asemenea o operă a lui Zilotŭ Românulŭ, despre care elŭ ne spune în prefaŭă :

«...scurtă scrisŭre, tot după obiceiul meŭ, adică amestecată puĭină «prŭstă scrisŭre cu mai multă poesie în chip de tragodie și'i dedei «numire «Descoperire», pentru că cincĭ hĭare inchipuind obrazele «nĕmurilor ce vorbesc ele între ele, descoperim tŭtă fiinŭa adevĕrului, «adică cum ne-aŭ fost nĕmul din vechime, cum ne-aŭ adus întămplărilor, cum ne aflăm și cum ne plecăm a fi, de nu vom priveghĭa.»

În fine, autorulŭ ne vorbesce într'unŭ locŭ despre o altă lucrare a sa : «un vis sau vedenie ce se numesce a lui «Poliopt, care se începe dela fuga lui vodă (Caragea) și, «cu întrebare și respuns semnându-se, povestesc tŭte a-«cele întămplăte și lucrăte în Domnia sa și după fuga sa «și altele». Nicĭ acĕsta nu se află.

În cursulŭ cronicel, Zilotŭ fórte rarŭ menŭionĕză propria sa persŭnă.

Într'unŭ locŭ elŭ ne spune în notă că «cu ochil meĭ am vĕzut» suferinŭele poporului la reĭntroducerea văcăritului sub vodă Hangerli.

Într'unŭ altŭ locŭ, elŭ descrie în următorulŭ modŭ încurcătura lui vodă Mihaiu Sutzu, cândŭ aflase că Turciĭ Cărgialĭ se pregătescŭ a călca Ocnele-mari :

Citesce bietul Domn acĕstă sciĭnŭare,
Remăne ca un mort, gur'a vorbi nu are.
Vede că s'aŭ lăĭt hoĭĭ și se lăĭtesce ;
În loc a-i izgoni, iar ei tot izbutesce.
Se miră bietul om, se miă ce să facă,
Găndesce fel de fel cum hoĭĭ să'i întŭrcă.

Și ce alta putea, fără ca să trimiță
 Ostași din Bucuresci să dea ajutorință ?
 Precum au și trimis o sumă de oștime,
 Sau mai bine să zic sumă de calicime.
 Orînduiți fiind la Rîmnic ca să trecă,
 A datoriei lor silință să o facă,
 S'au întîmplat să vîz și eu acéstoștire
 Ș'atunci am cunoscut că sîntem în peire.
 Dar veți să ziceți cum ? Vîzut este de față,
 Nu trebui tîlmăcit, căci lucrul ne învață.
 Mă rog, la socotiți, când auzi cumcă hoții
 Vorbesc de Bucuresci, să-I calce zic cu toții,
 Niște ómeni așa, care ca lei sbiară,
 Cari întru nimic nu o au să și piară,
 D'acést fel de calici orî ochii mi se frînge?
 Ah ! ha sîntem periți ! și inima îmi plînge.
 Tac, inimîoră, tac ! a plînge nu e vreme,
 Vreme este să fii deștéptă, ș'a te teme
 D'un cés primejdios, căci ai ramas pustie.
 Nici că ai ajutor, nici că aștepti să'ți vie!...

Apoi totu cu ocasiunea năvălirii Cîrgiaților în Oltenia,
 Zilotu ne spune :

În țeră au trecut și fac reuțăți multe,
 Arderi de foc, robii, d'acestea mi și sute.
 Caracalul l'au ars, și alte rele tóte,
 De nu póte condeu pre larg să le arate :
 Pe robii ce-l prindea, pe unii da la mórte,
 Pe alții îi slúta cu cazne grele fórte.
 O, Dóme ! când gîndesc, cutremur mă coprînde,
 De jale și de foc inima mi s'aprinde !
 Cu ochii am vîzut nasuri, urechi eruțate,
 Nu sburate de tot, ci'n piele spînzurate...

Mai departe, vorbindu despre ocupațiunea rusă sub vodă
 Constantinu Ipsilantă, Zilotu ȝice între altele :

«Acest Feld-mareșal Prozorofski se povestia că au fost la tine-
 rețele sale vrednică căpetenie, dar acum se cunoscú fórte prost,
 și negreșit din neputința bîtrîneților, pentru că era aprópe de 100
 de ani, și mai-mai ajuns la nedestoinicie a judeca lucrurile precum
 se cuveniă. În vremea otcărmuirii sale se făcu pórnire asupra ce-
 tăților Brăila și Giurgiul a se lua cu năvala, dar la nici una
 n'au izbândit, încă cu mare pagubă s'au întors, pierzîndu-se la
 Brăila ca la 5000 ostași și multe căpetenie, și la Giurgiul ca vr'o
 3000 ostași, mulți oșiteri și un ghegeneral iscusit de călărime de

«husarî anume Savischi, lovindu-se de glonţ tocmai la tâmplă, pe care'l aduse la Bucurescî, cu mare cinste l'aŭ îngropat în lăuntru
«în sfânta mitropolie, aflându-mă şi însu-mî privitor...»

Atâta e totŭ ce ne spune Zilotŭ despre sine însu-şî. În pasagiulŭ din urmă îlŭ vedemŭ în Bucurescî; în cele doue pasage anteriore, în Vâlcea saŭ în Romanaşî. Sunt unele indicî pentru a 'lŭ crede Olténŭ, bună-ora durerea şi amănuntele cu carî descrie jafulŭ Cărgăliilorŭ în Tîrgu-Jituluŭ şi mai alesŭ în Craiova. Din mai multe pagine, reproducemŭ aci numai următorulŭ pasagiŭ de o mare însemnătate statistică :

«Aşa dar a fost călcarea şi a Craiovei, care s'aŭ întâmplat la al 2-lea an al Domniei lui Moruz în luna lui Dekemvrie. Şi luoafŭ sêma în ce chip gróznic o aŭ prăpădit. Acest oraş Craiova se închela peste tot în 7000 şi mai bine de case; dintr'acestea abia aŭ ramas vre-o 300, iar cele-l'alte tóte le-aŭ ars şi le-aŭ dărîmat; şi nici aceste puţine nu ar fi rēmas, dar Pazvangiŭ, după ce aŭ călcat'o şi aŭ făcut'o zapt, printre altele aŭ socotit şi cele după urmă, ca nisce cercaşî în acest fel de trebî, cum-că adică vor să vie după dinşii din ostaşii după la ordii, şi pentru ca să nu aibă ce să le facă, aŭ poprit aceste puţine case ca să se închiză într'insele, să le aibă drept metereze. Şi acéstă pricină aŭ fost de aŭ scăpat, dar le arunca pe tóte...»

Cifra de peste 7000 case represintă unŭ numărŭ de minimum 40,000 locuitorî, pe carî urméză a-l fi avutŭ Craiova nu mai departe decâtŭ pe la 1800. Cumplita pustiire a capitalei oltene o descrie şi Dionisie Ecclesiarhulŭ, dar multŭ mai pe scurtŭ :

«...aŭ aprinsŭ oraşulŭ de tóte părţile de aŭ arsŭ pină în faţa pămîntuluŭ...»

Totŭ aşa de oltenesce, ca să dicemŭ aşa, sună următorulŭ epizodŭ :

La lét opt-sute doi, în luna lui Aprile,
La doê-zeci şi trei acesteia luni zile,
Eşit'aŭ alt tâlhar, Manah Ibriam. care
În ţerile turcesci dedese gróză mare
Cu ardere de foc, cu prăđî, vėrsări de sânge :
Săracii pătimaşî de patimî ş'acum plânge !
Eşit'aŭ la Clénov, judeţul Mehedinţî,

Ca cu o mie-ómeni, tâlhari, toți crășnind dinții
 Să facă siluiri cu ori-ce rėutate
 Acestei țeri ochite 'ntre țerile bogate;
 Unde fiind și târg și adunare multă,
 Lucru care-aũ vinat, ce aũ făcut — ascultă.
 Indată ce-aũ sosit, făcut'aũ zarvã mare
 Cu focuri și strigări și nãvãlire tare.
 Sãracii târgoveți, nimic avend în scire
 D'acest amãrfit cės, d'acest foc și peire,
 Remas'aũ de pãmint, de tot incremenirã :
 Care ce aũ avut, lãsarã și fugirã.
 Iar unii, mai vırtoși la inimã, stãturã
 Cu Turcii negustori, cari ei cum vėzurã
 Cã hoții i-aũ cãlcat, gãndind sã-și ocrotescã
 Mult—puțin ce-aũ avut, sã nu se jefuiascã,
 Vreme nu aũ pierdut, ș'aũ prins toți metereze
 Ș'aũ început a da în hoți sã'i spãiminteze.
 Dar hoții fiind mulți și îndãrjiți prę forte,
 Nimic nu s'aũ sfiit cã póte fi și mórte,
 Ci tare-aũ nãvãlit asuprã-le, sãracii :
 Nicı unul n'aũ rėmas, pe toți i-aũ perdut dracii,
 Și hiare sã le zic, aspide veninate,
 Cã nu s'asemuesc cu ómenii la fapte.
 Cãci și pre alții mulți i-aũ junghiat fãrã milã,
 Pre alții i-aũ sluit, altor aũ făcut silã,
 Apoi aũ început unii sã jefuiascã,
 Alții sta prin prejur pentru sã strejuiascã,
 Iar alții s'aũ rãznit sã prinđã pe Bibescul
 Acel mic, Constandin, pre carele jelescu-l
 De ce aũ pãtimit pe nenãdãjduite,
 Cãzend rob la tâlhari, cu feluri de ispite.
 El se fusese dus și cu a sa soție .
 La târgul de mai sus, fiind a lor moșia
 Și pentru a'și cãta a sa agonisitã,
 Dar mai mult a'și plimba soția prę iubitã ;
 Cã de curãnd era de cãnd se însurase,
 Și prę mult se iubia. Decı ia vezi-l ce trase !
 Cãzurã amindoi în focul de robie
 Pe maini de Cãrjali; și ce mai rėu sã fie !
 Oh, ómeni osãndiți ! ah, trupuri dosãdite !
 Ah, ce foc v'aũ cãlcat, ce cėsuri otrãvite !
 Decı hoții nimic stãnd, pe loc se adunarã
 Cėtã de s'aũ făcut și cãtrã Jiiũ plecarã,
 Avend în gãndul lor sã facã ce vor face
 Tãrgul cel dupã Jiiũ ca negreșit sã calce.
 Cu dinșii aũ luat și pe mai sus numiți,
 Cãlãri ca vai de ei, în pazã dosãdiți,
 Mãncați cãnd nemãncați, în lipsã și de apã :

D'aşa grozavnic foc şi pétra iarăşi crapă,
 Dar omul rânduit la rele şi la patimî
 Se vede mai virtos, pentru căci are lacrimî.
 Aceşti doi ticăloşi, din butcă, din odihnă,
 Din aşternut cu puf, din ver-*ce* altă ticnă,
 S'ajungă — o, ce foc! — călări pe deşelate,
 Să dormă pre pămînt, vezi acum de se póte!
 Dar iată s'aũ putut, că le-aũ suferit tóte,
 Vêrsând de lacrimî rîu în cés, în zi şi 'n nópte,
 Şi nu e îndestul aceste patimî rele,
 Ci ş'altale noian de focuri şi mai grele
 I-aũ copleşat pre ei, pre-aceşti doi osândiţi.
 Plângeţi-*!*, cetitorî, plângeţi şi jăluitî!
 Ea ticălós' a fost de curând îngrecată.
 Şi amîndoi sălta, veselî ca nicî o dată,
 Bine nădăjduund din trupul lor să véză
 Rodire de coconî... ah, ochi'mî lăcrăméză!...

Cu o asemenea intimă jale despre «Bibescul acel mic Constandin» putea să vorbescă mai cu deosebire unŭ Olténŭ. Peste Oltŭ, în adevêrŭ, robirea bieteî pãrechî boierescî făcuse atunci unŭ mare sgomotŭ. O menţioneză şi Dionisie Eclesiarhulŭ:

....«Fost'aũ prinsŭ Cârjaliŭ şi pre unŭ boierŭ Bibescu cu soţia lui
 «robî în târgul Clénovu, şi mare nevoe aũ trasŭ pină aũ scăpatŭ,
 «însă dândŭ banî pre la alî Turci de i-aũ făcutŭ cale cu chibsuire
 «să scape...»

O particularitate mică în aparinţã, deşi lesne arŭ puté să fie trecutã cu vederea, totuşi ne face a bãnui că autorulŭ era nu numai Olténŭ, dar încă anume unŭ clientŭ saũ «omŭ de casã» alŭ Brâncovenilorŭ. Descriindŭ în versuri jafurile Fanariotului Hangerli, elŭ đice:

Incã mai cu denadinsul îndatã aũ poruncit
Dumnélui vel vistier Nicolae Brâncovénul de-aũ venit..

Metrulŭ cerea să fie:

Vistierul Nicolae Brâncovénul de-aũ venit..

Ce însemnăzã darã acelŭ «dumnélui vel», care stricã versulŭ? Respectulŭ pentru Nicolae Brâncovénu pare a fi fostŭ mai fórté decâtŭ respectulŭ pentru Muzã. Nemicŭ analogŭ în restulŭ croniceî, unde Zilotŭ vorbeşte despre o mulţime

de boierii mari. Nicolae Brâncovénu ni se presintă ca o unică excepțiune. Nu cum-va dînsulŭ va fi fostŭ acelŭ «mare omŭ», în casa căruia, după cumŭ nŭ-o spune în prefață, Zilotŭ își petrecuse tinerețele? E mai multŭ decâtŭ probabilŭ. Pînă și ura cronicarului nostru contra Cantacuzinilorŭ, o ură pe care o împinge câte o dată pré departe, se explică prin secolara rivalitate de preponderință între aceștiia și între Brâncoveni.

De altmintrea, prin limbă arŭ fi anevoe a decide, dacă autorulŭ era Munténŭ sau Olténŭ. Ca particularitate fonetică, ceŭ dreptŭ, elŭ întrebuinteză adesea pe *dă* și *pă* în locŭ de *pe* și *de*; acésta însă nu este unŭ argumentŭ contra oltenismului, pe câtŭ timpŭ într'o notiță autografă dela Mihaŭ Vitézulŭ, Olténulŭ Oltenilorŭ, noi găsimŭ de patru ori: «*dă* moșia», «*dă* s'aŭ dăscumpăratŭ», «*dăla* mine», *dă* 318» pentru *de* și *dela*. O șovăială fonetică analogă, dar érašŭ fără caracterŭ provincialŭ, sunt formele *răotate*, *groatate*, *luoa*, *luoat* etc., alăturŭ cu *răutate*, *greutate*, *lua*, *luat*... Totŭ așa nu se pôte trage nici o conclusiune topică din acea împregiurare, fórte remarcabilă altŭ-felŭ sub raportulŭ gramaticalŭ, cumcă autorulŭ deosebesce cu rigóre, întocmai ca în texturile române cele vechŭ, pe imperfectulŭ verbilorŭ cu *-ere* de imperfectulŭ verbilorŭ cu *-ire*, pronunțândŭ «*îubiăa*», «*auziăa*», «*gândiăa*» și altele, dar «*gemea*», «*făcea*» etc. În sfîrșit, Olteniŭ ca și Munteniŭ cunoscŭ de o potrivă forma assimilativă *picere* pentru *piclóre*, la care o dată recurge și Zilotŭ din cauza rimei .

Iar bietelee muierŭ, cocóne, și mai próste,
De multe osteneli căzuseră pe cóste,
Nu mai putea suind; iar vai de cele grele,
Și de lehuse vai în zilele acele!
Cu cărduri de coconŭ, pre care să păzescă?
Pre care mai întâiŭ să nu' l primejduescă?
Cară, carâte, butci pe drum sta înșesate;
Drumul strîmt ca prin munți; unde loc la vr'o parte
Pe acolé mergea și ele 'nghesuite;
Când și când auziaŭ: «vai noŭ! ce ispite!

Incet că'mî prăpădescî copilul, vai de mine? »
 Uita lîngă copil a mai griji de sine;
 Cele bătrâne iar, sărmanele și ele,
 Mirare cum urca acele drumuri rele;
 Care avea feciorî, avea vr'o mîngăere,
 Iar care nu avea, vai d'ale ei *picere* !...

Și fiindă că ne-amă alunecatū pe terenulū filologiei, vomă grupa aci la unū locū o sémă de alte trăsore relative la limbă. Mai întătu însă, cată să observămū, într'unū modū generalū, că Zilotū se feresce de acele turcisme și grecisme cari, fórte la modă în epoca lui, nu reușiseră a se împămînteni în graulū românescū. Vorbe ca *huzmet*, *taxildar*, *sadacat*, *selamet*, *nazîrlivî*, *tarz*, *diafendefsire*, *acatastasie* etc., se află și la elū, dar numai ca excepțiunî, saū celū multū ca nesce termenî ore-cum tehnici. Une-orî barbarismulū este atătū de bine întrebuintatū, încătū arū fi chiarū peste putință de a'lū înlocui, de ex. în descrierea jafului Craiovei:

«...Vodă auzind că Pazvangiî s'aū in chis în metoh, necontenit scriea «Nazirului, trimitēndu-i și daruri și rugāndu-l ca sã-i facă *muhaseré*, și orî-ce alte mijlōce sã facă ca sã nu scape nici unul. Nazirul iarășî i se fãgăduia cu *ișalà*— cum obicīnuesc Turciî de zic— «în mânăî are, nãdãjduesce sãî prăpădescă pé toți. Iar Pazvangiî de «léc nu gāndiia la scrisese lui Vodă și fãgăduelile Nazirului, ci, după «ce aū sãvirșit scoposul lor, ne mai avēnd la ce ședé în Craiova, «fiind-cã se sãturaseră a mai privi ziduri dărimate și pirlite, într'o «nōpte s'aū sculat și aū eșit, *fãrdă a le zice cine-va măcar un karnaxi*...»

Turcismele *muhaseré* și *ișalà* sunt aci la loculū lorū, mai alesū cândū autorulū adaugă : «cum obicīnuesc Turciî de zic»; iar cāt se atinge de grecismulū *karnaxi*, rolulū pe care îlū dă Zilotū este de o plasticitate, de o energiă, de o vehemență omerică.

Ce-va analogū în următorulū pasagiū:

«O, ce frumōsă chibzuire și ostășescă vedere acēsta a Nazirului «cu cele-l'alte cãpeteniî ! dar însă ce folos? cã este turcescă, adicã «fãrdă temeiu și statorniciã; pentru cã acēstă zi sã zicem cã aū fã-

«cut chibzuirea acésta, și de nu tot într'aceiași zi o.ău șters din
 «minte lor, iar a doua zi cu hotărîre nu și-ău mai adus a-minte
 «de dinsa, ci iarăși ău început după firescul obiceiū a se dezghina
 «și a trage unū cea alți hăts...»

Prepozițiunea slavică *ot* apare în Zilotū numai o dată,
 ba și acolo pentru hatîrul ritmului :

Nazîrul mîlt, ău vrut, jertfitu-și-ău silința
 La satul *ot* Stănești să facă biruința...

De asemenea numai într'unū singurū pasagiu amū datū
 peste conjuncțiunea slavică *i*, unde Zilotū o bagă pentru
 a nu repeta pré de multe ori pe *și* :

«Acest comandir ghegeneral-an-șef Pagration trecu peste Dunăre cu
 «alți ghegeneralî, între cariî era și pré vestitul Platov al Cazacilor cu
 «câte-va oștiri, și făcură biruință, luând și cetatea Măcinu *i* cetatea
 «Hărsova ; apoi mergēnd și la cetatea Silistra...»

Este instructivū de a găsi la Zilotū, afară de imperfectulū
 celū archaicū cu *iia*, despre care noi amū vorbitū mai susū,
 alte formațiuni nu mai puținū organice, de exemplu infi-
 nitivulū nescurtatū :

Cu toîl zăpăcițiî în sus și 'n jos alérgă,
 Nicî unul neavēnd loc hotărît să mérgă,
 Decăt atât avea — o mare 'nfriçoșare:
 La Cărjaliî gândia, și nu le da a stare...

De asemenea l-ma pers. plur. dela perfectū :

Nu crez să fi fost vr'o dată acest fel de marî nevoî,
 Ca acestea ce acuma *petrec um* și *vēzum* noi...

saū :

Și nu-î fu numai atâta, numai a se mazili,
 Ci peste puține zile îl *vēzum* că și peri...

în loculū formelorū analogice *vēzurămū* saū *petrecurămū*,
 născute sub influința persónei a treia plurale: *vēzurá* și *pe-
 trecură*, unde finalulū *-ră* își are o rațiune etimologică.

Apoi nu e fără interesū, ca un casū fórte rarū chiarū
 în vechile texturî române, întrebuiñțarea participiului femi-
 ninū la neutru acolo unde se întrebuiñțēză generalmente
 participiulū masculinū, de ex.:

«Încă pe un Alio-paşa, om foarte straşnic şi vestit întru reotate,
 «cu înşelăciune l'aŭ şi omorit. Dar o deşertă îndreptare a Căpitan-
 «paşei, o târzie socotélă şi straşnicie! Trebuia întâiu, pînă a nu se
 «întâmpla ruşinea, să o fi proptit cu straşnicia. Ceia ce s'aŭ făcut,
 «s'aŭ văzut, şi va sta pururea *văzută*...»

saŭ de doue orî în :

Nu era cu strimbătate,
 Ci avea mare dreptate
 Téra de se veselă,
 Auzind de mazilia
 Luŭ Moruz şi de Domnia
 Celuŭ ce îi ocrotia.
 Căci Moruz, cum se arată
 Inapoŭ *invederată*,
 L'a sa Domnie era
 Iubitor de dobîndire;
 Iar Mihaiŭ-vodă din fire
 Milostiv, şi ŭ apăra
 In cele d'întăiŭ Domniŭ doŭ,
 Precum e *sciută* noŭ...

saŭ în fine:

Bre, bre, bre, ce auz? ce veste veni óre?
 Luoă Vodă acum ş'altă însciinţare,
 Că hoŭiŭ aŭ intrat la Oene cu zor tare
 Ş'aŭ prins pŭ Tufeciŭ Vasile acel mare
 Cu toŭi ómenii luŭ, şi cumcă se şi cércă
 In Rîmnic a intra şi peste Olt să trecă.
 Dar óre-aşa era? aşa *adeverată*,
 Căci ómeni ce-aŭ văzŭt mŭ-aŭ spus timplarea tótă...

Alte câte-va forme verbale de observatŭ :

O, săracă tŕăă órbă, ce socotiŭi că scăpaŭi!
 Dar nu te ulŭi împrejuru-ŭi să vezi al teŭ tarŭ vrăjmaŭi ?
 Tu mai bine te gătesce, că d'aici se'ncep durerŭ;
 Cât ai tras pînă acuma, tóte-aŭ fost nisce păreri.
Ele cesteŭ fu cum fură, că făcură ce făcu
 Şi tóte pînă la una le respunse cum putu...

ŭar într'unŭ altŭ locŭ :

Decŭ acésta *fu cumă fuse* , că fu Dumneŭeŭ cu noi,
 Dar pentru nemulţumire, ne lăsă ŭar in nevoŭ...

Câte-va exemple pentru plusquamperfectum :

«....aflându-se la Bucuresci vr'o cincŭ-şése miŭ Turci ce *fuseră*
 «*venit* după fuga luŭ Ipsilant de făcuseră tŕăa zapt...»

saŭ :

«...când atunci fiind în Radul-Vodă închis ca la vre-o 300 Har-
«vați, omeni ai lui Ipsilant, cari rămânând dela fuga lui și viind Turcii
«în Bucuresci, ei se fuseseră închis în numita mănăstire pentru scă-
«pare ...»

saŭ :

«...și fiind-că și Alexandru-vodă Moruz, ce fusese orânduit Domn
«Moldovei de o-dată cu Ipsilant, vădând intrarea Roșilor în Moldova
«cu chip ciudat precum am arătat, se fusese tras din Moldova și tre-
«cuse peste Dunăre...»

Apoi o formă pasivă foarte originală :

«...pociu fi hulit, căci nu am arătat mai pe larg cele ce s'au în-
«tâmpat în cursul Domniei sale, și căci nu am mers înainte cu i-
«storia a arăta și cele după mazilia și perderea sa, dar voiŭ avé
«crezămint că pînă atunci încă nu mă avea hotărît a spune adevărul,
«precum m'am hotărît acum....»,

unde «mă avea hotărît» înseamnă : «m'amŭ fostŭ hotărîtŭ».

Vomŭ termina acésta lungă digresiune curatŭ filologică
prin o sémă de vorbe, din cari unele, póte, nu vorŭ fi
tocmai fără importanță pentru a întări bănuéla noastră de-
spre oltenismulŭ lui Zilotŭ.

Așa :

Iar când fu pe la Dekemvre cam aprópe de Crăciun,
Îndemnă dracul pe Vodă spre alt gând gróznic nebun:
Ca să scóță vácăritul, un huzmet pré blestemat,
Prin cărți de afurisanii de arhierii legat
Nici de cum a se mai scóte, or-ce stăpân va veni
Fórté mult să se feréscă nici de cum a'î pomeni,
Pentru că căți lăcomiei aŭ fost supuși și l'aŭ scos,
Toți aceștia pîn'la urmă aŭ venit cu capu'n jos,
Precum curat se arată într'al țerei hronograf
Că de toți Domnii aceștia nu s'aŭ ales *stur* și praf..

Alta :

Iar el se tânguia, vădând cum că îi piere
Soția ce-aŭ iubit și n'avea mângăere,
Se mângăia plângend, cu lacrămi ruga cerul
Să 'î scape de-acel foc ce-l ardea precum ferul.
Și ce *uma!* să fac, pe larg să arăt tóte?...

Alta :

Dacă s'astîmpără norodul la odină.
Un urlat auq̃taî tocmaî ca de stupină :
Prin ulițe, prin curți, vedeai adunați pîlcuți,
Prietenî, cunoscuți, toți făcînd fugei tîlcuți ;
Prin case iarăși strînși făcînd destule sfaturi,
Tôte numaî minciuni, tot *smorfuri* și tot *halturi*..

Alta :

«....Sciți toți că acest Domn în cele din urmă aŭ scos și darea
«de bani ce se numesce vâcărit, care după vremi încă în trei rin-
«duri s'aŭ mai scos în țară, dar nici o-dată nu s'aŭ săvîrșit bine,
«ci acei Domni ce l'aŭ născocit, ori că s'aŭ mazilit, sau că le-aŭ
«venit altă urgie asupra-le ; și așa vîzîndu-se de față că nu suferă
«cerul o lăcomie ca acesta ca să plătescă dajdie pe cap *ștép* do-
«bitocul purtător de sarcina plugului, s'aŭ lucrat strașnice legă-
«turi....»

Cuvintele *stur*, *umal*, *smorf*, *halt*, *ștép*, pe cari eŭ nu le găsescŭ în dicționarele române și nici chiarŭ în *pot-pourri*'ulŭ etimologicŭ alŭ d-luî Cihac, tôte sauă măcarŭ unele din ele, nu cum-va să fiă provincialisme de unde-va de peste Oltŭ ?

Dar lăsămŭ ca alții șă 'și bată capulŭ cu această cestiune. Nu afirmămŭ nemicŭ în lipsă de o probă pozitivă. Olténŭ sau Munténŭ, ori-cumŭ va fi fostŭ, sigurŭ e numaî atâta că Zilotŭ avea o inimă înflăcărâtă de iubirea némului românescŭ întregŭ.

Maî întăiŭ, în fie-care rîndŭ alŭ operei sale ferbe și se re-
vérsă necazulŭ pe :

Nesățioșii de Greci,
Bată 'y căștigarea pînii
Cu grozavul foc de vecl !
Am ajuns negustorie
Grecilor din Țarigrad :
Cine dă maî mult, să fie
Domn țeriî neapêrat !
Ș'apoî dup'acestea tôte,
Cu piciorul toți ne dau,
Care precum va și pôte
Ne rumpe. și milă n'aŭ !
Ah Dómne, ne miluesce
Tinde mila ta spre oi ;

Precum scîi, ne sprijinesce,
Că ne 'necăm, vâl de noi ...!

Ne-arŭ fi anevoe a înșira aci tôte pasagele analóge despre «Grecotei și cașaunî», după cumŭ îi numesce Zilotŭ. Pînă și ultimulŭ cuvîntŭ alŭ cronicel sale este unŭ blăstemŭ asupra Fanarului :

«...și de aci isbutiră Fanarioiŭ și fu ce fu și este acum, precum vedem, din zavistia și trufia grecescă și bunătatea cea cu prostime ca Românilor.

Nemułumitulŭ să Iea darul după dreptate :
Aștépt'o și tu, Grecule, după tale fapte ;
N'af mulțumit Românuł c'aŭ scos dintr'a lui gură
Și te-aŭ hrănit ca pe-un puiŭ orb cu dulce'n bucătură,
Ci încă af zavistuit să'l scoți și din moșie
Și cu un chip fórte spurcat nici viŭ să nu maf fie,
Dar precum fact, iarășî iŭ zic, s'aștepti că ți se face :
Bunătatea Românuł strigă la cer, nu tace !..

Cu acestŭ *memento* se încheiă cronică.

Pe Turci Zilotŭ nu-ı uresce. Nici chîrarŭ pe teribilulŭ Pazvantoglu. Dar îi place adesea să-ı Iea pe vechii noștri suzerani cam peste piciorŭ, pe cîndŭ despre Greci elŭ nu glumesce maf nici o dată, tocmaf pentru că gluma nu merge la unŭ locŭ cu ura. Ca specimenŭ, Iată unŭ pasagiŭ de sub anulŭ 1798 despre lupta între Pazvangiŭ și Căpitan-pașă :

«Deci fără zăbavă începînd și oștirile a se așeza impregiurul Di-
«iului, aŭ venit și Căpitan-pașa de s'aŭ împreunat cu cei-l'altŭ pași
«care aŭ fost peste 20 cu 3 și cu 2 tuurŭ. Aŭ mers și dela Brăila
«Nazirul cu căți-va Brăileni și Zaporojani din cei supuși Porței. Aŭ
«început a se căra și cephanele destule, atât dela Țarigrad cât și de-
«la alte cetăți. Dar aŭ stătut multă vreme nefăcînd nici o mișcare
«pînă despre tómnă ; apoi aŭ început a se ciocmăni fără de nici o
«ispravă. Că Pazvantoglu s'aŭ închis în cetate cu puțină ôste ce a-
«vea, și numai dór punea străji din afar'a cetății și făcea priveghere
«în zi și în nopte ; iar cu mintea, ca o strașnică căpetenie ostă-
«șescă, lucra din lăuntru cu iscodiri în tot chipul. Și pînă într'atata
«aŭ adus tréba, încât batjocoria negura oștirilor împărătesci, pen-
«tru căci nu avea bună ocărnuire. Că ce folos de mulțimea osta-
«șilor, dacă căpetenia este nestrujită la ale rēshoiului ? mai bine
«este — precum đice un istoric — a fi ciutelor un leŭ povēțuitor de-

«cât leilor o ciută. Așa aũ fost și cu óstea cea împĕrătĕscă : destulă
 «era, zic că ar fi fost peste o sută de miľ; vrednică aũ fost; dar
 «în zadar ! nimic nu s'aũ cunoscut, din pricină că aceștia *fiind a-*
 «*tăȕra pașii daȕi supt ascultarea Căpitan-pașei, a căroră minȕi de ar*
 «*fi fost putinȕă să le adunȕ tóte la un loc și cu a Căpitan pașei în-*
 «*preună, o minȕe întrĕgă nu s'ar fi putut face...*»

Apoi cu câte-va rĕnduri mai jos Zilotũ ride ĕrășii de :

«... ocărita ispravă a Căpitan-pașei și a celor-l'alȕi pașii, *plinȕ de*
barbă și goi de minȕe...»

Pe Rușii, ca și pe Turcȕi, Zilotũ nu-ĩ uresce, dar nici în dragoste nu-ĩ pré are, deși admiră pe câȕi-va generali eșiiȕ din șcóla marelui Suvaroff, iar mai alesũ pe Kutuzoff. Și aci satira nu lipsesce. Așa vorbindũ despre victoriile generalului Kamienski peste Dunăre, unde de 'ntăũ fusese bătutũ de Turcȕi, Zilotũ ȕice :

«...și cu aceste isprăvi șplă comandirul Camenski nenorocirile
 «Șumlei și a Rusȕucului cele de mai nainte, și dete așa spaĩmă și
 «grózá Turcilor încât se cutremura auzind de numele lui. După a-
 «cĕsta întocmindu-șii lucrurile ostășesȕi pe la cele de peste Dunăre
 «căștigate cetăȕi, se întórse ĕrna la Bucuresȕi, unde fu slăvit și
 «lăudat fórte pentru isprăvile sale, iar mai ales pentru căci se pre-
 «făcu cu totul din ceia-ce se arăta întâũ când veni comandir, că
 «de unde era atunci leũ, se făcu acum mielușel :

Să ȕic că din douĕ una :
 Orȕi a isbăndei cununa
 S'aũ vr'un ȕhip frumos ca luna
 Acest fel te-aũ imblănzit ;
 Căci numai aceste două
 Focul il prefac în rouă :
 Avem pilde vechi și nouĕ,
 Și pre tine negreșit !

O minunată epigramă, care merită de a căpĕta unũ locũ de onóre într'o antologiă română.

Apoi cu câtă maliȕiă Zilotũ exclamă într'unũ locũ, grecesce și romănesce totũ-o-dată, că la Rușii : «dela împĕrat pĩnă la ofiȕerũ *ἀπαντες ĕνα σοĩ* (toȕi unũ soiũ)» !

Aci e loculũ de a observa, că pe atunci se ĕntrodusesse

deja în Muntenia curioasa dicătoare, necunoscută în Moldova: «făină rusescă nu sciū ce să te 'ngrozescă», pe care o menționază Zilotū și a cărui origine lăsămū s'o explice alții.

E foarte caracteristică, mai cu sémă, descrierea administrațiunii pretinse române sub ocupațiunea rusescă dela 1808, după ce ambele principate remaseră fără Domni :

«Intr'acest chip ce am arătat mai sus, începându-se răsmirița Roșilor cu Turcii, și mai domnind și Ipsilant cât-va, cu chip defăimat și despre oștirile rosescl și despre norodul țerei, pentru că Roșilor le venița cu strîmbul în vreme când stăpânița ei țera să domnescă Grec Fanariot orânduit de Pórta Turcescă, țerei iarăși îi cădea foarte cu greū să fie suptă de două părți: și de oștirile rosescl, și de Domn cu Grecii și cei-l'alți ai sei, în vreme ce stăpânirea era acum rusescă; care vèzënd Ipsilant și înțelegënd că nu pôte merge lucrul așa, încă și temëndu-se să nu pătîmescă ce-va-și reū, aū plecat la Iași și de acolo aū mers la Rosia. Iar pe drum mergënd de aici la Buzëu, i-aū eșit Turcii înainte și puțin aū lipsit să'l prindă și să cază rob; zicea lumea că ar fi fost vindut de Roșii la Turci pentru pizmă. Și așa rëmaseră țerele amîndouë supt ot-cârmuirea boerilor celor mai mari numindu-se Comitè; fiind și câte un ghenerar orânduit, care se numița însă: cel de Iași «Prezedent», iar cel de aici «Vițe-prezedent», de cari spînzura totă puterea cea poruncitoare, căci boerii Comitè trebuia să urmeze celor scrise de dînșii. Iar cercetând adevêrul cum era mai inființat. Comitè era ot-cârmuitorii cu numele, iar în faptă Vistierii cei mari și cu Prezedenții, precum le croița așa se urma, căci Vistierii avënd în mîna lor moneda ce se stringea din țeră, trebuia negreșit și Prezedenții și cei-l'alți toți să se unescă cu dînșii și să 'i aibă în ochii lor mai tari, mai mari și mai cinstiți decăt pe cei-l'alți boerii și divaniți, fiind că nu puțin se împărtășița și ei din Vistieria. Iar celelalte dregători ale țerei se urma ca și mai nainte în vreme de pace, și tôte se alegea de Comitè și se întărița de Prezedenți. Mai la urmă s'aū fost orânduit și câte un oșter ispravnic pe la fieșî-care județ d'impreună cu doi ispravnici pămîntenii, care s'aū făcut pentru multele jafuri, ca cu mijlocul oșterilor să înfrîneze, dar fu mai reū, căci unde întăiū mîncea doi, la urmă mîncea trei, fiind-că oșterul unindu-se cu pămîntenii ispravnici rumpea cât putea, și apoi mergea tréba bine, pentru că era oșter la mijloc; și

dacă era ofițer om împărătesc, cine putea cuteza să'î zică că este necinstit și mănător săracilor?...»

Aci, ca și 'n mai multe alte pasaje, Zilotū nu se sfiesce a lovi și pe Români, dar nu cu ură ca pe Greci și nu în bătae de joc ca pe Turci și pe Ruși, ci cu o adâncă părere de reū :

Dator aș fi s'acoper,
Iar nu să defăimez
Pě ce'i d'un nēm cu mine ;
Dar greū, frate! ohtez,
Că n'am altfel cum face
Silit sînt d'adevēr :
El îmi zice a scrie
Tóte pîn'la un pēr.
Rea este defăimarea,
Mai reū e a minți :
La lucru ce'î de față
Rușine poți păți.
Istoric sînt, n'am frate,
N'am rudă, n'am vecin :
Stăpân am p'adevērul,
Luī cată să mē'nchin!

Cătă patriotică durere în ironica descriere a oștirii române sub vodă Mihaīu Sutzū cel poreclit Dracache :

«... Și 'ncepe-a aduna din Bucuresci oștime :
Brăgari n'au mai rēmas și altă calicime,
Care câte-un pistol, care și fără pușcă,
Alți în loc de puscă ciomegele apucă.
O, câtă ești de rea, târziă socotélă,
Căci isprăvesci nimic prin multă ostenélă!
S'au ostenit pré mult Mihaī-vodă s'adune
Ostași, și au și strîns, dar dór numai cu nume ;
Căci ce ostași pot fi ómenī d'adunătură ?
Nimic în adevēr, mai multă strîmbătură !
Au mai trimes porunci la unele județe
Să strîngă din Rumâni ostași cu minți istețe,
Voinici pentru rēsboiū, vrednici, cu arme bune ;
Dar ce alt au făcut decât o urăciune ?
Căci zēu că te scărbiat vēdēnd cest fel de óste
De ticăloși Rumâni, de bir căzuți pe coste,
Desculți și felegoși ; unde arme la dînși ?
Cum póte fi voinici cei de necaz pētrunși ? . .

Zilotū își oglindesce și mai bine cugetulū, cândū ne spune despre pregătirile lui vodă Alexandru Muruzū contra lui Pazvantoglu :

«...făcea și duprin județe ostași, puindu-le nume Pandurii, și trimetea
 «pe unii la Craiova, pe alții la ordii; în Bucuresci ȳrași aduna câți
 «mișei, câți blestemați toți, și-ți scriea în rindul ostașilor. Săracă țără,
 «ticălosă țără, de cine ai ajuns să fii strejuită și păzită !

Vai de tine, ticălosă țără, la ce ai ajuns !
 Acum ți-au sosit peirea, și te tânguesc ascuns :
 Vrednică ești a te plânge ori-cine ș'a te căi,
 Și creștinii ș'or ce limbă hotărît că te-or jeli,
 Pentru c'ai rămas cu totul pustie de ajutor
 Și Pazvangiul crășnesce să te puie sub picior.
 Amar ție, amar nouă, cu un cuvânt tuturor !
 Cerescule împărate, fii-ne mângâitor !

«Acele lucruri se făcea din partea Domniei spre ocrotirea țerei ; dar
 «tote în zadar, că Pazvangiilor de loc nu li se speriea ochiul, că nici a-
 «vea de ce: pentru că ce era să le facă lor niște goletăți de Rumâni
 «mâncăți de bir, fripti de greotățile ce purta ? Nu zic că Rumânii nu
 «sint destoinici de arme, fiind-că de voi zice așa, mă vedesc de minci-
 «nos istoriile cele vechi, care arată multe și nenumărate vitejii ale lor ;
 «fără decât fiind că de mulți ani întrând supt jugul birului și al supu-
 «nerii, și ne mai apucând arme, cursul anilor și împilarea ce au avut în
 «tota vremea i-au desbrăcat de mărimea inimei care nasce vitejia și
 «îndrăznela, și i-au îmbrăcat cu spaima și cu frica...»

Nimeni mai bine ca Zilotu nu înțelege importanța unei
 oștiri naționale. Să n'o fi nimicitu, nici o dată Fanarioții
 nu s'arū fi pututu încuiba în România. Străbunii noștri e-
 raū tari — ȳice Zilotu — prin armată și prin boierime. Ce
 au făcutu dară. Grecii ? Să ascultămū aci înseși cuvintele
 cronicarului :

«...scăzēnd și mai pierdēndu-se aceste douē nēmurī puternice și
 «bogate al Basarabescilor și al Cantacozinilor din zavistia Cantaco-
 «zinilor, care ele numai avea putere a ține Scaunul și a întāmpi-
 «na mișcările Porței și ale Grecilor fanarioți, cari vīna de mult a
 «apuca și Scaunul ȳerei Romānesci cum apucaseră al Moldovei cu
 «ani mai nainte, gāsi prilej Pōrta atunci de orindui Domn Grec fa-
 «nariot pe Nicolae-vodă Mavrocordat, mutāndu'l dela Moldova aici.
 «Carele, or ca un Grec, saū povățuit de Pōrtă fiind, îndatā ce sosi
 «în Scaun inceptu a derāpāna puterea țerei, care rezema în bogāția
 «caselor boieresci. iar mai virtos a Basarabescilor și a Cantacozinilor,
 «și în oștirile pāmintene ce aveā țera, care deși puține remāseserā

«atunci, dar tot bătea la ochii Turcului, sciind el și având cercată vitejia lor. Și mai întâiu născocise punerea în dajdie a satelor cu Români boeresci, cu care Domnia pină atunci nu avea amestec, ci era supt stăpânirea boerilor, cum sint acum la Ungaria obaci, cu cuvint în față că arū fi adică păcat să avem noi creștini robī pe frații noștri creștini, iar intru adevēr ca să nu mai aibă volnicie și putere boerii la vreme de nevoi să aridice și satele adică Români lor în picioare dimpreună cu regulatele oștiri ce avea țera asupra vrăjmașilor, precum le era obiceiul din vechime; iar al doilea, născoci a mai impuțina ostașii regulați ai țerei, cu cuvint că pace fiind, de prisos sint atâția ostași și aduc și țerei greutate cu trebuinciōsele lor; iar adevērul era ca să golēscă țera și de puterea armelor, pentru ca cu tōte chipurile slăbind puterea ei, să nu mai pōtă bieții Români a mai ridica cap la Scaunul Domniei, cugetând Pōrta ca cu mijlocul Domnilor greci să golēscă țera de privileghiurile și să o facă rōbă ca pe Greci și alte nemuri; care și Grecii o poftia, pentru firsca lor zavistie, căci zavistia obișnuesce mai mult vătămarea vecinului decât folosul celui ce se stăpânesce de dinsa. Și măcar că Nicolae-vodă Mavrocordat n'aū putut'o săvirși, dar fii-seū Costandinovodă și cei după dinsel Domni Greci Fanarioți o aū săvirșit, rămâind țera săracă și golă, și de puterea boerēscă cu româניה lor, și de puterea ostășēscă...»

Și Zilotū incheiă cu întrebarea :

«Ce mai reū la un pămint saū la o stăpânire decât să fie fără putere de arme ale ei și fără bogăție a caselor boieresci?...»

Fanarioții erau câtū p'aci să omōre națiunea română în numele liberalismului. E liberalū a micșura și chiarū a desființa armata, unū instrumentū de sfășiare în afară și unū mijlocū de despotismū în intru. E liberalū a distruge nobilimea, care împedcă egalitatea și fraternitatea între cetățeni. Frumōse vorbe! Așa điceaū Mavrocordații. Ei lucraū pentru poporū și érași pentru poporū! Dar o Româniă fără armată devenia o casă deschisă în laturī cu o ușă fără zăvorū, unde celū de'ntāiu caporalū străinū putea să între ca să-și bată jocū de acelu bletū poporū. E liberalū! Dar o Româniă fără boierime însemna același nenorocitū poporū jefuitū fără milă și fără frică de unū Grecū din Fanarū, pe care nu mai era cine să'lū oprēscă, să'lū controleze, celū

puțină să'lă sperie din cându in cându. E liberalu! Unu Mavrocordatū astădī, totū sub masca liberalismului, arū desarma pe vitejii dela Grivița și arū introduce s u f r a g i u l ū n i v e r s a l ū, unū felū de meșteșugū prin care arū strivi pe nobilimea noastră cea nouă, nu pe boierii de sânge ca cei de altă dată, ci pe boierii de minte și pe boierii de pungă, singurii în stare de a reziste la casū de trebuință; ș'apoī atunci vai de sārmanulū poporū!

Noi n'amū făcutū decâtū a desvolta ideia lui Zilotū.

Pină la ce tréptă de ticăloșiă ajunsese România sub liberalulū regimū alū Fanarioșilorū, nemicū n'o zugrăvesce mai plasticū decâtū tragi-comica icónă a fugei Bucurescenilorū, cândū se respândise de o dată sgomotulū că o să năvăléscă Turcii lui Pazvantoglu :

Frate dar, să mă cređi, pină 'ntr'atāta frică
 Se infipse 'n noi încāt mai de nimicā
 Nālucă ne făceam și ne pornām pē fugā,
 Așa avēnd păreri că vor să ne ajungā !
 Vr'un pālce de mārācinī saū niscaī dobitōce
 Pe cāmp de le vedeam, frica nu ne da pace,
 Ci ne șoptia așa : iatā hoșii că vine,
 Nu sīnt boi, nu sīnt caī, nicī pālce de mārācine,
 Sīnt hoși adevērat, ulte cum vin de tare...
 Ș'asa ni se părea cu bună 'ncredințare !
 Și nu mai stam de lēc, ci plini de mare spaimā
 Pē fugā ne pornām, făcēnd destulā larmā...

Și totuși conștiința națională nu era perdută. De asupra țărănimii celei apēsate și de desuptulū aristocrației celei grece, se inchiegase unū stratū intermediarū, care sciea să cugete și putea să simțā curatū românesc. De aci era deja gata să ēsă Tudorū Vladimirescu. De acolo eșise Zilotū. Ei credeau cu tăriă în vitalitatea nēmului D a c o - r o m a n i l o r ū :

Deci dintre tōte
 Acele-l'alte
 Nēmuri scāzute
 În vremi perdute,
 Ieāū îndrāznělă
 Fără sfiālă :
 D a c o - r o m a n i i
 (Bez Transilvanii)

Din Valahia
 Și Moldavia
 Ei își păstrară
 Și nu lăsară
 Puterea care
 Cu poftă mare
 Sila să-î facă
 Și să-î prefacă
 Din slobozie
 Intru robie.
 Și fu minune
 Vestită 'n lume,
 Ș'aū fost și este
 Ca o poveste:
 Un nēm mic fōrte
 Pe līngă alte
 Să isbutescă
 Ca să'și păzescă
 Și legea bine,
 Și pentru sine
 De tot să fie
 In slobozie. . .
 Citesce, frate,
 Vezi-le tōte
 In istorie;
 Ș'apoi să'ți fie
 Inima mōrtă?
 Nu crez să pōtă
 Să nu răcnescă
 Și să jelescă
 A țereī stare,
 A ei stricare. . . !

In notița de față noi amū spusū din parte-ne fōrte puținū, lāsāndū să vorbescă însuși Zilotū. N'amū citatū nicāiri pagina, cāci nu pasagiulū cutare saū cutare, ci cronica întregă merită și trebue a fi citită. Citind'o, orī-cine se va convinge pe deplinū că nu dascālulū Lazarū din Ardělū a redeșteptatū pe malurile Dīmbovițeī ideia romānescă. Ea nu incetase nici o dată de a fi deșteptă. Cāndū Lazarū veni de peste Carpați, elū a găsitū aici mulți Lazari, ba încă nu Munteni saū Moldoveni, ci D a c o - R o m a n i în tōtă puterea cuvīntulū, deși nu cunosceaū pe Șincai și pe Petru Maiorū. Onōre lui, negreșitū; dar și lorū nu mai puținū onōre, onōre și recunoscīnță...

ANONYMUS LUGOSHIENSIS

CELU MAI VECHIU DICȚIONARU ALU LIMBEI ROMÂNE, DUPĂ
MANUSCRIPȚULU DIN BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DIN PESTA.

De B. P. Hasdeu.

Intr'o scrisore din Pesta dela 1 Augustu 1871, publicată atunci în *Columna lui Traianu*, Anul II No. 30 pag. 117, eu diceam între altele :

«Scótele fiindu în vacațiune, Biblioteca Universității din Pesta este închisă. Mulțumită amabilității d-lui Dr. Franciscu Toldy, profesoru, bibliotecaru și unul dintre învățații cei mai renumiți ai Ungariei. ea mi se deschise pentru vr'o trei óre. Acestu intervalu, mai multu decâtu scurtu, mi-a procuratu totuși ocaziunea de a face doué descoperiri fórté prețiose, mai cu sémă din punctulu de vedere alu lingvisticeii române. Cea de 'ntaiu, este unu manuscrisú cu totul necunoscutu, intitulatú : *Dictionarium Valachico-Latinum...*»

Maí târđiú, pe la 1878, același manuscrisú ademenise în trecétu băgarea de sémă a d-lui N. Densușianu, care 'lu menționeză în interesantul seu raportu despre misiunea sciințifică ce i se incredințase din partea Academiei Române, *Anale* ser. II t. 2 secț. I. p. 202.

Nici eu însă la 1871, nici d. N. Densușianu maí în urmă, nu studiarămu manuscrisulu în cestiune de aprópe, ci numai dóră în pripă, ceta ce ne retăcise pe amíndoí, astúfelu că eu ilu considerămu de provenință transilvană și a-nume de pe la 1700, iar urmașulu meu ilu țredea scrisu la 1742 și cuprinđendú «166 pag. + 9 fol»; patru aserțiuni — doué ale mele și doué ale d-sale — de o potrivă inexacte.

De astá datá, în véra din 1883, mé oprisemú în Pesta maí multe ȓile pentru a trage o copiá de pe o buná parte a manuscrisulu. De aci, întorcéndu-mé în țerá, elú mi s'a trámisú chiarú la Bucuresci, grațią extremei amabilități

a capiloră Bibliotecei Universitare din Pesta, dd. Dr. Szilágyi și Dr. Szádeczky. In acestă modă amă putută să'mă întregescă lucrarea și s'o mai revădă, avëndă originalulă de 'nainte ochiloră.

Inainte de 1742, *Dictionarium Valachico-Latinum* formă ună volumă nelegată de 172 pagine, aruncată unde-va cu ne'ngrijire, așa că ultimele șese foi, începëndă dela pagina 161, mucediseră de umeđelă. Ajunsă in acestă jalnică stare, manuscriptulă a fostă dată ca să se lege in pele la ună locă cu 92 foi de hărtiă albă. Legătorulă însă era atâtă de nedibacă, încătă din unele foi a tăiată câte ună rîndă scrisă, saă celă puțină o parte din litere. După ce s'a legată bine-reă, posesoriă succesivă aă începută a scrie câte ce-va pe foile cele albe, dintre cari unulă: «Itinerarium An. 1742 à 28 9bris ad 16 10bris. Cibinium. Szelendek vel Stolzenburg. Markseg etc.», iar altulă: «Connotationes ex Adagiis. Anno Salutis MDCCLXX.» Aceste diverse notițe fiindă scrise tôte in urma legării, rîndurile loră aă remasă intacte la mărghni. Faptulă este dară că *Dictionarium*, mucedă deja in parte pînă a nu fi trecută prin fórsecile legătorulă, e cu multă anterioră anulă 1742.

Inainte de a se da la legată, manuscriptulă pare a fi colindată prin diferite mână. Scrisă de autorulă seă cu o cernelă răđeciniă, aprópe gălbuiă, și cu o ortografiă propriă, mai multă saă mai puțină raționată, despre care noi vomă vorbi mai la vale, elă s'a completată apoi din cândă in cândă cu câte ună cuvîntă scrisă la margine de altă cine-va, ba chiară de alți două și trei, cu o cernelă generalmente négră saă negriciósă, cu nisce caractere diverginți, cu ortografia curată unгурéscă și cu o învederată neprecepere a foneticei române. Celă mai vechiă dintr'acești adăugători a scrisă întregele două pagine 171 — 172 dela fine. Ună altulă și-a însemnată numele «Loncsa Josika» pe pag. 20. Mai sunt vr'o câte-va adaosuri cu mână po-

sesorului dela 1742, care totu' elu' pe primele patru pagine s'a încercatu' a da sinonimica ungară a cuvintelor române, de ex. «Abure. Vapor. (Goz. Parah).»

Iată și unu' fac-simile de pe pag. 16 :

Bèbèsh. Obstetricor. Bobury.
 Bèonièsh. Villico
 Bèdè. vel Både Frater major natus
 Bèjèturè. Imperator. ~~Badicza~~ Uxor Fratrìs
 Bèjèturè. Latio oculorù pp variolas.
 Bèlòs. Biliorus. Phlegmaticus
 Bènyèsh. Humos cudo.
 Bènyèsh. Humos cudent. Tringanguzabund
 Bènyèshèsh
~~Bènièshèsh~~
 Bèlesh. Excorio. Decurico
 Bèlie. Excorians. Dexomicans.
 Bèlinè. Excorians. Dexomicans.
 Bèlitor. Excoriator
 Bèlony. Bos albus
 Bègradul Ungurè. Alba Regalis
 Bègradul Turcè. Alba Graeca. Turanum.
 Bègradul Ardaluji. Alba Julia
 Bèl. - Albus. Belusagul. Vanitas
 Bènièsh. Doleo
 Bènièsh. Ago cu aliquo. Tracto. Curo. gero
 Bènièsh
 Bènièshè -
 Bènièshè -
 Bènièshè -
 Bèratèsh. Amicus

În acestu' fac-simile totulu' e scrisu' de aceeași mână și cu aceeași cernelă, afară de :

- «Vel Både. Frater major natus.»
- «Badicza. Uxor Fratris.»
- «Belusagul. Vanitas» ;

adaosurî doveditóre că acela care le făcuse — și este a-nume adăugătorul celū mai vechiū—nu sciea bine românesce, după cumū o scieaū și mai puținū cel-l'alți adăogători posteriori; pe cândū autorulū primitivū poseda limba română în perfecțiune, adecă dialectulū seū provincialū.

Dacă vomū considera acumū că :

1. Manuscriptulū a fostū legatū nu mai târđiū de anulū 1742, probabilmente însă înainte de acelū anū ;

2. Pînă a nu fi fostū legatū, elū trecuse prin vr'o doi sau trei stăpâni, cari ilū adăuseră pe rîndū ;

3. Inainte de a fi fostū adăusū în acestū modū, elū zăcuse unū timpū ore-care în umeđelă, unde câtū p'aci era să se strice ;

4. In tesă generală, manuscriptele schimbă pe posesorii lorū cu multū mai încetū decătū cărțile tipărite ;

Dacă — ȃicū — vomū lua în sémă tóte acestea, atunci va fi o socotélă fórte cumpétată de a pune data dicționarului în cestiune, așa cumū eșise din condeiulū primului autorū, cu vr'o cinci-ȃeci de ani înainte de 1742, adecă în a doua jumătate a secolului XVII.

Sub raportulū hărtiei, primele 172 pagine, adecă Dicționarulū propriū ȃisū, se deosebescū cu totulū de cele 92 foi adăuse la legarea cărții. Aceste din urmă sunt de o hărtiă grósă fără nici unū semnū de fabrică. Cele de 'ntăiū sunt de o hartie fină, avēndū ca semnū de fabrică : de o parte, douē chei încrucișate ; de alta, acele trei glónțe și douē litere, cari aprópe totū așa figuréză în documentele române de pe la începutulū secolului XVII și chiarū de pe la capétulū secolului XVI, de exemplu în actele dela 1596, 1605 și 1636, reproduse în *Cuvente den bătrâni* t. 1 p. 66, 140 și 229. Același semnū peste totū, atâtū glónțele cu literele precumū și cheile, ba încă întocmai aceiași calitate de hărtiă, ne întimpină într'unū zăpisū ineditū din 30 decembre 1680 alū episcopiei de Argeșū, aflătorū în Archivulū Sta-

tului din Bucuresci. Iată-ne dară éráși în a doua jumătate a secolului XVII, ca și pe temeiul celor patru considerante de mai sus. Aci însă, ca și acolo, rămâne deschisă posibilitatea ca manuscriptul să fie mai vechi.

Să se observe, că singurul orașu din Moldova, pe care 'lă menționează *Dictionarium*, este Sucéva. Acéstă particularitate, la prima vedere, ară permite a urca data manuscriptului pînă la anul 1600 și chiaru mai sus, căci de atunci încóce Sucéva perde orî-ce însemnătate față cu Iașul, noua capitală a Moldovei. Noi totuși nu punem un mare temei pe acéstă impregiurare, de óră ce autorul putea să fi cunoscutu numele Sucevei din fântáne mai vechi, în cari nu va fi găsitu nemicu despre Iași. Nu avem decátu a cita unu exemplu. Intr'o carte a lui «Paul Conrad Balthasar Han», întitulată *Alt und Neu Pannonia* și tipărită în Nürnberg la 1686 în 4, se dá următórea enumerațiune a orașelor Moldovei: «Die vornehmsten «Märkte (dann es gibt keine Stadt darinnen) in der «Moldau sind Zuccavia oder Soczova (ein anderer «Author nennets Suchana) da sich der Fürst auf-«hält, Niemeck, so allein mit dem Schloss Romaniwiwar, «unter allen andern mit einer Maur umgeben, Vasluy, To-«tras, Barlaw, Varna (?), Orazzonia, Cutinari und Cocina.» Pe prima liniă Sucéva ca reședință princiară, apoi despre Iași—nicăiri, și acésta la 1686! Iată dară că rămânem și aci de o cam dată *plus-minus* în a doua jumătate a secolului XVII.

Unu criteriū interesantū în aparință, este că autorul cunosce d-ja porumbul: *kukurudz*, pe care primul se adăugător ilū are de asemenea în lista plantelor dela finea manuscriptului: «turcicum triticum—*kukuriza*». În România porumbul, moldovenesce popușoiu, s'a introdus cam pe la începutul secolului XVII. Mai nainte, rolul acestei cereale juca la noi meiulū, după cum o spune unu

misionară catolică din Moldova într'o scrisoare din 1670 : «totus ille populus pane ex milio vescitur» (ap. Kemény, *Ueb. d. Bisthum zu Bakov* în *Kurz's Magazin* t. 2 p. 76). Acésta însă nu forméază o obiecțiune seriósă contra vechimii manuscriptului. În mai tótă Europa, porumbulă a fostă bine cunoscută încă din secolulă XVI, dacă nu în cultura de câmpă, celă puțină în grădinăria (cfr. Hehn, *Kulturpflanzen*, ed. 3, p. 443-4). Afară de acésta, în manuscriptă figuréază *kukurudz* fără nici o explicațiune. Cuvintulă *mamalgă* nu e de locă. Vorba *malaiu*, «mélaj», e tradusă prin : «milliaceus panis,» adecă «pâne de meiu», «panis ex milio» după expresiunea misionarului de mai susă. Mai pe scurtă, ne aflămă totă în secolulă XVII.

Dacă nu timpulă, încaî loculă unde s'a scrisă *Dictionarium*, iar prin urmare dialectulă pe care'lă represintă, se poté precisa cu destulă certitudine ; și iată cumă.

Din Moldova, precumă amă văđută, autorulă cunosce numaî *Sucéva*.

Din Țera-Romănescă. elă indică trei localități, tóte de o însemnătate istorică :

Argish. Oppidum în Valachia Transalpina.

Bukureshty. Oppidum Valachiae Transal.

Kraiova. Oppidum Transalpinæ.

Pe lângă acestea, o particularitate interesantă :

Olt. Aluthas fl.

Oltan.

Din Transilvania următóarele :

Bélgradul Ardakuluĵ. Alba Julia.

Deva. Arx in Transylvania.

Haczeg. Districtus sub Comitatu Hunyad.

Koloshvar. Claudiopolis.

Sibiny. Cibinium.

Strej. Fluvius Haczagiensis.

Din acestă tabelă de ună-spre-đeci numi, noi ne încredințămă deja că partea occidentală a Țerei-Romănesci (*Kra-*

iova. — *Olt.* — *Oltan*) și a Transilvaniei (*Sibiny.* — *Deva.* — *Haczeg.* — *Strej*), adecă partea cea apropiată de Banat, era mai familiară autorului, cărula Clujulă îi este cunoscută numai sub forma unгурescă *Koloshvar*, iar Brașovulă saă Făgărașulă de locă.

Dacă trecemă acumă la Banat, *Dictionarium* ne dă următoarea nomenclatură :

Kricsova. Nomen pagi.

Logosh. Logassium. Oppidum Hung. Infer.

Macsově. Pagus in districtu Sebesiensi.

Marga. Pagus in fine Portae ferreae.

Marmure. Porta ferrea. Angustiae Transylvaniae ex parte Hungariae inferioris.

Strem. Sirmium. Plateae Caranseb. nomen.

Teius. Tilietum. Promontorium Caransebesiense.

Timish. Themisius fl.

Timishan. Themisiensis.

Timishorě. Themisvarium. Themisiopolis.

Să mai adăogămă :

Krish. Fluvius Chrysus.

Krishka. Accola Chrysij.

Krishenesk. Chrysiensis.

Din tóle acestea resultă nu numai că autorulă era Bănățenă, dar încă anume din regiunea Lugoșului.

În manuscriptulă întregă nu sunt nicăiri menționate nesce simple sate saă puncturī topografice fără vre-o importanță, afară de cele cincī: *Criciova*, *Maciova*, *Marga*, *Stremă*, *Teiușă*, și mai încă altele trei, despre carī vomă vorbi mai la vale, tóte în vecinătatea Lugoșului, precumă nu departe de acolo și *Marmure*. Căutândă în *Hornyánsky (Geograph. Lexikon d. Königreichs. Ungarn, Pest, 1858)*, noi vedemă că *Criciova* (*Kricsova*) este ună sată românescă cu vr'o 900 locuitorī; *Maciova* (*Macsova*) ună altă sată românescă cu vr'o 300 locuitorī; *Marga*, ăisă și *Vama-Margă*, ărăși ună sată românescă cu vr'o 1200 locuitorī; câte trele în așa numitulă «cercă ală Lugoșului» (*Bezirk Lugos*), la margi-

nea Hațegului, de unde vine cunoștința mai de aproape a autorului cu această singură parte a Transilvaniei. Totuși lângă Lugoșu trebuie să fie și pădurea *Îepurésacă*, menționată ca ună adăpostu de haiduci :

Iepuraska. Saltus Hajdonicus.

Autorul dară, cu o perfectă siguranță, este ună Bănățenă din Lugoșu.

Și tocmai acesta ne deschide ună nouă câmpu de cercetări, căci tocmai regiunea Lugoșului, cuprinzându Caransebeșul cu hotarulă Hațeganu, și tocmai în a doua jumătate a secolulă XVII, între 1640—1700, era din partea Româniloră teatrulă unei remarcabile mișcări literare oremă omogene, adică românesce cu litere latine.

Pe acestu teatru ne sunt cunoscuți pînă aci trei actori : Stefanu Fogarasi, Mihațu Halicțu și Ionu Viski, cătră cară se mai adaugă acumă ună alu patrilea, ba încă celu mai prețiosu.

Despre Fogarasi, a se vedé *Cuvente den bătrăni* t. 2 pag. 724—27. Preutū din Lugoșu, «Symista Oppidi Lugas», elū a publicatū la 1647 în Alba-Julia : *Catechismus Latino-Ungarico-Valachicus*, 48 foi în 8, unde se scrie românesce cu litere latine, de ex :

«Cred entrun Dumnedzeu, en Tatel á tot Puternik, roditorul tserului și á poementuluj etc..»

Halicțu, din Caransebeșu lângă Lugoșu, a publicatū în Basel la 1674 unū versu în onóra amiculu seū dr. Franciscus Papai, retipăritū apoi în *Succincta Medicorum Hungariae et Transilvaniae Biographia*, Leipzig, 1774, p. 127—8, de unde l'a reprodușu într'unū modū cu totulū greșitū reposatulū Pumnul în *Lepturariu rumânescū* t. 3 p. 67—8, și pe care noi îlū dămū aci după o copiă corectă, făcută de d. N. Densușianu :

Kent szenetate, szerund la voi, Romanus Apollo,
La totz, ketz szvente 'n Empereczie sedetz.

De unde kunostince asteptem, si stince : fericise
 De Amstelodam, pren chetz szte 'n omenie typar.
 Legse derapte au dat frumosze csetate Geneva;
 Ecz vine Franciscus, cinete Leyda, Paris!
 Prindetz maene sorory, ku cseszt nou oszpe : nainte,
 Fratzi, Fretaczi, Nymphele, pasze kurund
 Domny buny, Mary Doctory, Daszkely, 's bunele Domnae
 Cu patse ej fitz, cu payne si szare, rugem.

În fine, Ionu Viski este o interesantă descoperire a d-lui Dr. Gr. Silasi în biblioteca Colegiului Reformatu din Cluj, unde d-sa a datu peste unu grosu manuscriptu intitulatu :

A luj szvent David kraj si prorokul o szutyte si csincs dzecs de soltari, cari au szkrisz cu menile lui Viski János en Boldogfalva 1697.

A se vedé studiulu d-lui Silasi în revista *Transilvania*, 1875, No. 12, 13 și 14, unde d-sa constată că Psaltirea lui Viski a fostu «scrisă parte în Sântă-Maria (Boldogfalva) «lingă Hațegü, parte în Gioagiulu-de-josu, în cari comune «respectivulu pare a fi fostu predicatoru reformatu.»

Ceia ce a scăpatu din vederea d-lui Silasi, este că însuși numele scriitorulu în cestiune indică o localitate, probabilmente aceia de unde se trăgea elu însuși, sau celu puțin familia sa. *Viski*, cu postfixulu ungurescu adjectivalu *i*, însemneză «din Viska». Ei bine, peste Carpați se află numai trei sate românesci numite *Viscă*, din cari doue în țera Hațegulu (Windisch, *Geogr. d. Grossfürst. Siebenbürgen*, Pressburg, 1790, p. 111—112), iar unulu în Banatu lingă Lugoșu (Hornýánsky. op. cit. p. 406 : «Viszak, rum. Dorf, VI., C. Krassó, Bez. Lugos). In acestu modu, dacă nu prin locul unde trăia, încăl prin origine, Ionu Viski era Hațeganu sau Lugoșanu, una din doue.

D. Silasi crede că Psaltirea din 1697 aru fi o copiu după unu originalu «de pre la mijloculu seclulu XVII, de nu și mai de multu.» D-sa totuși nu ne dă despre acésta nici o probă decisivă; ș'apoî puțină ne importă o distanță de câți-va ani în plus sau în minus.

Lîngă Fogarasi, lîngă Halicîu, lîngă Viski, ca reprezentîndu aceeași mișcare literară curată lugoșenă dintre 1640—1700, mai avem dară acuma pe acela căruî i se datoresce *Dictionarium Valachico-Latinum* și pe care noi îl numim *Anonymus Lugoshiensis*, pe cîtî timpî nu scimî cumî îl chiamă. In adevărî, pe pag. 172 a manuscriptului elî scrisese ce-va în curmezișî, de unde se mai pôte recunósce :..... *Iacobus Olass*. Dar óre să fie acésta numele autorului, iar nu cum-va alî vre-unui altî personagiî? Deși în apropiare de Lugoșî se găsesce unî satî românescî numitî *Ollóság*, de unde putea să fi fostî acelî *Olass*, totuși noi preferimî a nu risca a soluțiune, pe care de o cam datâ nemicî n'ó argumentézá.

Fogarasi, Halicîu, Viski și *Anonymus Lugoshiensis* scriî românesce cu litere latine, luîndî toți de basâ ortografia unгурéscă, pe care însă ei o modifică de o potrivă într'unî modî esențialî; de exemplu :

pentru *ă* și *á* saü *î* întrebuintézá pe *e*, fie simplu, fie scurtatî;

pentru *j* întrebuintézá pretutindenî același semnî ca pentru *ș*, nefăcîndî nici o distincțiune între ambele sonurî, de și ortografia unгурéscă are *zs* pentru alî nostru *j*, iar *s* pentru *ș*;

pentru *ea* întrebuintézá pe *a*, iar pentru *oa* pe *o*.

Ortografia cea mai puținî unгурéscă este a Anonimului, care pe *s* nu'lî scrie ungresce prin *sz*, nici pe *ș* ungresce prin *s*, ci pentru celî de 'ntâiî pune pe *s*, iar pentru celî-altî compozițiunea *sh*, luatâ nu dela Englesî, ci din grafica unorî dialecte slavice meridionale, veđi bunâ órâ la Katancsich, *De Istro ejusque adcolis*, Budae, 1798, p. 283.

De altmintrelea transcripțiunea la toți e destulî de confusă, scriindu-se același sonî *k* prin *k* și prin *c*; același sonî *ce* *ci* prin *cs* și *ts*; același sonî *ț* prin *cz*, *tz*, *c*; același sonî *ge*, *gi* prin *ds* și *gs* etc.

Cea mai unгурéscă, ba chiarî de totî lipsită de sim-

țulă foneticei române, este ortografia continuatoriloră Anonimuluă, cari se recunoscă dela prima vedere a fi fostă Maghiari. Ca specimenă mai lungă, iată o urare poporană, transcrișă pe prima din foile cele albe adause la legarea manuscriptuluă :

Pentru Mine
 Pentru Tine
 Pentru Noj
 amandoj. Si
 Kusztanti lanoj.
 Pentru Mine
 Pentru Tine
 Pentru noj aman
 doj
 Pentru Kásza
 Pentru Másza
 Pentru drága sapo
 nyásza.

Vomă observa în parentesi curioșă coincidință a acestuă cântecă cu ună altulă de pe la 1680, citată cu ortografia polonă în *Vita Constantini Cantemirii* (ed. Acad. Rom. p. 43) :

Constantine,
 Fudze bine,
 Niczi aj Casa,
 Niczi massa,
 Niczi draga dzupiniasa...

Fogarasi scriea la 1647, Halicțu la 1674, Viski la 1697. Pentru *Anonymus Lugoshiensis* nu se pôte fixa o dată precisă. Din tôte considerațiunile însă de mai susă, cată să'lă punemă mai aprópe de Fogarasi decâtă de Viski, cam pe aceiași liniă cronologică cu Halicțu, căruia elă pôte să'ă fie anterioră, dar nič într'ună casă nu este mai noă decâtă acesta.

Oră-cumă ară fi, *Dictionarium Valachico-Latinum* este celă mai vechiă vocabulară ală limbei române, adecă traducândă din romănesce într'ó limbă străină, iară nu vice-

versa, după cumă traducă, de exemplu, din slavonesce în romănesce acele glosare din secolulă XVII, despre cari noi amă vorbită în *Cuvente den bătrăni* t. I. p. 260 etc. Și ce vocabulară! Peste cincă miă de cuvinte.

D. profesoră V. A. Urechă, dintr'ă călătoria la Copenhaga a fostă adusă însemnarea, cum-că în Biblioteca Regală de acolo se află ună vechiă *Vocabularium Valachicum*. Nu ne aducemu a-minte, unde anume și în ce felă de termenă a fostă publicată acea notiță. Adresându-ne însă la d. Bruun, eruditulă bibliotecară dela Copenhaga, iată ce nă-a respursă într'ă epistolă din 22 octobree 1883: «Certes, «j'ai devant moi un petit manuscrit intitulé: *Vocabularium Valachicum*, qu'ur 17 pages contient un vocabulaire «d'environ 17 m valaques accompagnés d'une traduction latine. Mais le manuscrit est composée à la dernière moitié du XVIII-e siècle par un dilettante danois, qui s'est occupé de beaucoup de choses littéraires et linguistiques; la valeur scientifique en est, «sans doute, nulle.» În scurtă, manuscriptulă dela Copenhaga abia merită de a fi menționată.

Peste două secolă după *Anonymus Lugoshiensis*, noi nu găsimă decâtă vr'ă 10,000 de cuvinte în marele Lexiconă Budană dela 1825, lucrată — după cumă se țice pe frontispiciă — «de mai mulți autoră în cursulă a trei-șeci și mai multoră ană». Ce colosală muncă presupune dară prima încercare de acestă natură, făcută de ună singură omă!

Dictionarum Valachico-Latinum, așa cumă îlă posedămă noi, nu este terminată. Dela cea de 'ntăiu pagină autorulă începe deja a-și completa opera, adăugându la margine cuvintele cele uitate. Așa în rindă cu *Acē* «Filum» elă pune acolo *Ac*, remasă fără traducere. Aducemă acestă singură exemplu, căci aci s'ă întâmplată ce-va forțe ciudată. Adăugătorulă celă dela 1742, găsindă pe acestă *Ac*, scrise după

elū *zérna*, eșindū astū-felū *A czérna*, sinonimū ungurescū pentru «ață», pe cândū bĭetulū *Ac* = *Acus* dispăre cu totulū.

Apoi ordinea alfabetică nu e păzită cu strictețā, fiindū că autorulū se pregătĭa, firesce, a recopia manuscriptulū întregū, după ce o dată își va fi isprăvitū lucrarea.

Multe vorbe sunt scrise numai romănesce. Se vede că, întâmpināndū vre-o dificultate de a le traduce bine lăti-nesce, autorulū își reserva acēstā sarcinā pentru urmā. In unele casuri însă, traducerea lipsește numai pentru derivatele dintr'unū cuvintū tradusū deja mai susū, cea ce indicā din partea lexicografului dorința de a merge ĩute ĩnainte cu adunarea materialului romănescū, fără a se opri la trēba secundarā a gāsiriĭ equivalentului latinū. De exemplu: «*Ferek*. Polio. — *Ferekēturē*. — *Ferekētor*.» Une-orĭ, ĩn sfĭrșitū, pentru doue forme ale acelușaĭ cuvintū este arētātū sensulū lorū latinū numai o dată, de ex.: «*Abesh*. — *Abia*. Vix», adecā, ĩntrebuințāndū termenĭi admiși ĩn filologia clasicā, pentru doue lemme unū singurū interpretamentum.

ĩntre cuvintele cele lāsate fără explicațiune vedemū :

«*Tinkova*.—

«*Zegusheny*.—

«*Zorlincze*.—»

Cāte-trele sunt numiri de sate de ĩngā Lugoșū. După repertoriulū lui Hornyānszky, Tinkova numērā astāđĭ 750 locuitori, Zegușeniĭ (Zagushen) vr'o 600, Zorlința (Zorlencz-mare și Zorlencz-mik) peste 3000 ĩmpărțiți ĩn doue comune.

Iată darā ĩncā o probā, dacā arū mai fi nevoe după cele date mai susū, despre lugoșanismulū autorului.

Și cea ce adaugā fōrte multū la valōrea operei sale, este tocmai că elū se ține cu stăruințā de dialectulū seū natalū, ca și cândū n'arū fi cunoscutū de locū limba cea tipică de prin cārțile romăne din secolĭi XVI și XVII. După

cumū popa Grigorie din Măhaciu și *Codex Cretzanus* ne-aū conservatū cu scrupulositate unū dialectū transilvanénū stinsū fără altă urmă, totū așa cea mai scrupulosă conservare a unui dialectū bănățénū aprópe necunoscutū se datoresce lui *Anonymus Lugoshiensis* pe prima liniă, de aci pe a doua lui Ionū Viski, apoi întru câtū-va lui Fogarasi și lui Halicū.

Judecândū din cele cincī miī și mai bine de cuvinte despre planulū autorului, noi nu ne sfimū a afirma că, dacă lucrarea sa arū fi isprăvită, Româniī arū avé de doi secolī unū capū-d'operă lexicograficū, nu numai cu vorbe comune și cu numiri topice, dar încă :

cu forme duple, de ex. : *mikutel* și *mitutel*, *nime* și *nimene*, *prënd* și *prëndzesk*, *kurt* și *skurt*, *tikvë* și *tiukë*, *straitzë* și *traistë* etc. ;

cu expresiuni copilăresci, de ex. : *abushile* «infantium incessus quadrupes», *papë* «panis infantili sermone», *placse* «nomen lusus cum lapides jaciuntur ad metam» etc. ;

cu interjecțiunii țerănesci, de ex. : *hesh* «vox gallinas pel-lentis», *ho* «vox continentis pecora», *hop* «vox saltantis», *aos* «heus» etc. ;

cu o bogată sinonimică, de ex. patru numi pentru șórece : *shorecse* «mus», *spurk* «mus», *shomek* «mus», *hercz* «mus» ;

și în fine, cu o nomenclatură botanică, de care vomū da aci ca specimen varietățile «merelorū» : *mër vëratek*, *mër iernatek*, *mër punebrut*, *mër dulcse*, *mër gushat*, *mër kënyësk*, *mër kodesh*, *mër kukurbetarecz*, *mër de svënt Pietru*, *mër mush-këtarecz*, *mër flokos*, *mër nevestesk*, *mër ordzën*, *mër pistricz*, *mër rutilat*, *mër sëlcsin*, *mër vërgat*...

Nu vomū întra aici în acele amănunte fonetice, morfologice și lexice, pe cari le rezervămū pentru finalū. Mai întâi de tóte, cată să reproducemū întregulū *Dictionarium*, menitū pe viitorū a servi de temelie la orī-ce vastă lucrare asupra limbei române. Reproducēndu'lū însă, prevenimū că:

1°. Intre semnele [] amŭ intercalatŭ cele scrise de adăogătorŭ, mai ce sémă de acela din 1742.

2°. Intre semnele || || amŭ pusŭ :

a) o sémă de vorbe din Psaltirea luŭ Ionŭ Viski, așa după cumŭ le găsimŭ extrase de d. Dr. Silasi;

b) explicațiunea, după putință, a acelorŭ cuvinte pe carŭ autorulŭ le lasă fără traducere, dar carŭ trăescŭ pînă astăzi în gura poporului, saŭ pe carŭ noi le cunoscemŭ de aŭurŭ, fie din Lexiconulŭ Budanŭ, fie din notițele etimologice ale d-luŭ S. Mangiucă, fie din Ornitologia poporană a d-luŭ F. Marianŭ etc.

3°. Intre semnele < > amŭ aședatŭ sub litera core-spunderetore acele cuvinte, pe carŭ autorulŭ le menționeză sub o altă literă în cursulŭ operei, de ex. *ordzën*, uŭtatŭ sub litera *o*, dar aflătorŭ sub litera *m* în *mër ordzën*.

4°. Cu caractere grase amŭ reprodușŭ tôte arcaismele, precumŭ și vorbele cele mai remarcabile sub vre-unŭ raportŭ ore-care.

5°. Ortografia originală a manuscriptuluŭ diferindŭ de modulŭ nostru actualŭ de a scrie cu litere latine și fiindŭ totŭ-o-dată puținŭ consecinte, amŭ cređutŭ de cuviință a transcrie cu caractere *petit* în josulŭ paginei cuvintele mai a-nevoe de cititŭ...

DICTIONARIUM VALACHICO-LATINUM

A

<i>Aba</i>. Pannus rusticanus, Sphiensis. Abat. Festino. <i>Abat.</i> Diverto. Abesh. — ? 5. <i>Abia</i>. Vix. Abó. Admirantis particula. <i>Abure</i>. Vapor. <i>Aburédz.</i> Vaporo. Efflo. Abushile. Infantium incessus 10. <i>Acé.</i> Filum. quadrupes. <i>Acitz.</i> Excito. <i>Aciczat.</i> Excitatus. <i>Acicéturě.</i> Excitatio. Acip. Obdormio. 15. <i>Acru.</i> Acer. Acidus. <i>Acrě.</i> Acris. Acida. <i>Acrime.</i> Acredo. <i>Acresk.</i> Acidum reddo. <i>Akrescumě.</i> Acredinem con- 20. <i>Acsa.</i> Illa. traho. <i>Acsaia.</i> Illa. <i>Acsěl.</i> Ille. <i>Acsela.</i> Ille. Acsěr. Expecto. 25. Acsěratal. Expectatio. <i>Acsesta.</i> Iste. <i>Acsasta.</i> Ista. Acsia. Illic. <i>A csinca.</i> Quinta. 30. Acsuědzumě. Contegor. <i>Adaug.</i> Augeo. <i>Adaus.</i> Auctus. Auctio.	Viski : Adensul. Serio. Exproposito. <i>Aděp.</i> Adaquo. Poto. 35. [<i>Adekě.</i> Id est vel Ergo.] <i>Aděpěturě.</i> Adaquatio. Potus. <i>Adesěory.</i> Frequenter. Saepe. Adesul. Frequenter. [Vel <i>Adesz.</i> <i>Adesze</i>]. Aděu. Tributum. 40. Viski : Adever. Verus. Adiědz. Vix levor. <i>Adsung.</i> Assequor. Pertingo. <i>Adsuns.</i> Assecutus. Assecutio. <i>Aduk.</i> Adduco. Adfero. 45. <i>Adus.</i> Adductus. Allatus. <i>Adusěturě.</i> Adductio. Allatio. <i>Adoa.</i> Secunda. <i>Adoa orě.</i> Secunda vice. <i>Adorm.</i> Obdormio. 50. <i>Afarě.</i> Foris. Foras. Extra. <i>Aferim.</i> Euge. Laudantis participium. <i>Afiom.</i> Herba soporifera. [cula.] <i>Aflu.</i> Invenio. <i>Aflěturě.</i> Inventio. 55. <i>Afurisěšk.</i> Excommunico. <i>Afurisit.</i> Excommunicatus. <i>Afurisiturě.</i> Excommunicatio. <i>Afum.</i> Fumo. <i>Afumat.</i> Fumatus. 60. <i>Afumětor.</i> Fumans. <i>Afund.</i> Profundě. Agěrn. Tego.

4. Abeş. — 9. Abuşile. — 10. Aţă. — 11. Aţîţ. — 12. Aţîţat. — 33. Aţîţătură. — 14. Aţip. — 19. Acrescu-mě. — 20. Acea. — 21. Acéia. — 22. Acel — 23. Acela. — 24. Acer. — 25. Aceratul. — 26. Acesta. — 27. Acésta. — 28. Acia. — 29. A cincea. — 30. Acîueđu-mě. — 42. Agîung. — 43. Agîuns.

Agĕrnit. Tectus.	[Akĕtare. Quidam.]
Agĕrniturĕ. Tectio. Tegumen-	Akmu. Nunc.
65. Agsĕr. Agilis.	Akmush. Statim. Confestim.
Agsĕre. Agilis.	100. Akolo. Ibi.
Agru. Ager.	Akony. Acus magna.
Agsun. Jeiuo.	Akoper. Cooperio. Tego.
Agsun. Jeinium.	Akoperement. Tectum. Cooper-
70. Agsut. Juvo.	Akoperitore. idem. tura.
Agsutor. Auxilium.	105. Akoperitor. Coopertor.
Agsutornik. Auxiliator.	Akuma. Nunc.
Agsutornikĕ. Auxiliatrix.	Alature. Ad latus.
Agost. Augustus.	Alan. Contra.
75. Agolsunĕ. Vacuum sonat.	Alb. Albus.
Agracĕ. Difficulter. Aegrĕ.	110. Albĕ. Alba.
Agresĥ. Omphax. Uva cruda.	Albacĕ. Albedo.
Aguridĕ. idem.	Albĕsk. Albescio.
Aj. Alium.	Albie. Alveus.
80. Ajjĕdz. Allio condio.	Albush. Albumen.
Ajĵt. Allio conditus.	115. Albinĕ. Apis.
Ajj. Admirantis vox.	Albinĕdz. — Subalbidum re-
Viski : Ainte. Ante. Prius.	do? cfr. <i>albinĕt</i> , subalbidus.
Ajush. Allium sylvestrum. Al-	Alĕg. Eligo.
85. Aicsa. Hic. liaria.	Alĕs. Electus.
Ajmintre. Aliter. Secus.	Alĕsul vinyilor. — Vinde-
Ajure. Alibi.	120. Alĕs. Punctatim. mia.
Ajurile. idem.	Alĕsĕturĕ. Electio.
Aiĕr. Aĕr.	Alĕgĕtor. Elector.
90. Ajkĕ. — = <i>Maicĕ</i> , mater ?	Alensig. Inimicitia.
cfr. <i>Akar</i> = <i>macar</i> .	Alenish. Inimicus.
Akar. Sive. Vel.	125. Alesni. Facile.
Akarkare. Quicunque. Quivis.	Alenzuiĕsk. Contradico.
Akasĕ. Domi.	Alenzuiturĕ. Contradictio.
Akĕcz. Applico.	Alĕturĕdz. [Appropinquo.]
95. Akĕczumĕ. Applicor.	Alerg. Curro.
Akĕczat. Applicatus.	130. Alĕrgatul. Cursus.

65. Ager. — 66. Agre. — 68-9. Agĭun. — 70. Agĭut. — 71. Agĭutor. — 72. Agĭutornic. — 73. Agĭutornicĕ. — 75. A gol sunĕ = sunĕ a gol. — 76. A-grĕtĕĕ. — 77. Agreĕ. — 79. Aiĭ. — 80. Aiĕd. — 81. Aiĭt. — 82. Ai! — 84. Aiĭuĕ. — 86. Aiĭmintre. — 87. Aiĭure. — 88. Aiĭurile. — 90. Aiĭcĕ. — 94. Acĕt. — 95. Acĕtĭumĕ. — 96. Acĕtĕt. — 99. Acmuĕ. — 100. Acĕnĭu = acĕi. — 103. Alĕn. — 111. Albĕtĕ. — 114. Albuĕ. — 119. Alesul vinyilor = viĕelor. — 124. Aleniĕ.

- Alergěturë.* Cursus.
Aldojle. Secundus.
Aldemash. Donum.
Alduiëšk. Benedico.
 135. *Alduit, -ë.* Benedictus, -a.
Alduiturë. Benedictio.
Alinëdz. Sublevo.
Alinëturë. Sublevatio.
Al csincsile. Quintus.
 140. **Al patru.** Quartus.
Alt, -a. Alius, -a.
Altul. Alius.
Altar. Altare.
Al trejle. Tertius.
 145. *Al shasele.* Sextus.
Al shaptele. Septimus.
Al optul. Octavus.
Al noële. Nonus.
Al dzecsile. Decimus.
 150. **Aludzëšk.** Puerasco.
Aludzit. || Puerilis? ||
Alun. Corylus.
Alunish. Coryletum.
Alunë. Nux avelana.
 155. *Alunicë.* [Avelanula.]
Aloczel. } Fermentum, [Fermen-
Aloat. } tulum].
Alumat.—?
Alulu.—?
 160. *Aluat.* Massa. [Fermentum].
Alëluiëšk. [Alterius rem esse
Am. Habeo. dico.]
Amar. Amarus.
Amarë. Amara.
165. *Amërëšk.* Amaresco. Tristor
 Moerio.
Amërit. Moerus. Tristis.
Amerëcsune. Amaritudo.
Amënat. Tardë. Sero.
Amenëdz. Tardo. Moror.
 170. *Amenëcsos.* Tardus.
Amenuncz. || Comminuo? ||
Amezczesk. Deliquium patior.
Ameçit. Deliquium passus.
Ameçzalë. Deliquium.
 175. **Amënantul.** Minutatim.
Aminte jëu. Animadverto.
Amintem vine. Reminiscor.
Amin.— || Amen. ||
Amoy pun. Repono ut molles-
 180. **Amurt.** Obstupefacio. cat.
Amurtzësk. Obstipo. [Flaccesco.
Amurcit. Stupefactus. Stupi-
 dus.
Amurtzalë. Stupor.
Amut. Obmutesco.
 185. *Amuciturë.* Vocis praeclusio.
Amu. Jam.
An. Annus.
Anczercz. Tertio anno.
Anëvoje. Aegrè. Difficilë.
 190. *Anin.* Suspendo. Appendo.
Anish. Anitum.
Anumz. Nominatim.
Anine. — ?
Ao. Vox irridentis.
 195. **Aos.** Heus.
Apë. Aqua.

132. Al doÿle.— 133. Aldămaş.— 139. Al cincile.— 144. Al treÿle.— 145. Al şasele.— 146. Al şaptele.— 149. Al đecile.— 153. Aluniş.— 155. Alunişă.— 156. Aloatel.— 167. Amărăcune.— 170. Amănăcios.— 171. Amenunţ.— 172. Ameţesc.— 173. Ameţit.— 174. Ameţelă.— 176. A-minte ieau.— 177. A-minte'mî vine.— 179. A moÿ pun — pun la muţat.— 182. Amurţit.— 185. Amuţiură.— 188. An ţerţ.— 189. Anevoe.— 191. Aniş.

- Apētos*. Aquosus.
Apētosē. Aquosa.
Apēr. Defendo.
 200. *Apērat*. Defensus.
Apērētor. Defensor.
Apērētore. Protectrix.
Apērētore. Flabellum.
Apērēturē. Defensio.
 205. *Apēs*. Comprimo.
Apēsāt. Compressus.
Apēsāt Compressē. Durē.
Apēsēturē. Compressio. Pres-
Apēsētor. Compressor. sura.
 210. *Aplek*. Lacto.
Aplekētor. Lactans.
Aplekēturē. Lactatio.
Aprind. Incendo. Accendo.
Aprins. Accensus. Incendium.
 215. *Aprinsēturē*. Accensio.
Apoy. Postea.
Aprope. Prope.
Appropiedz. Appropinquo.
Apropiat. Appropinquatus.
 220. *Aprod*. Ephoebus.
Apruēr. — || Aprilis ? cfr. *Prier* ||
Apun. Occido. Occumbo.
Apuk. Rapio. Apprehendo.
Apukētor. Raptor.
 225. *Apukēturē*. Raptus. Aprehensio.
Apus. Occidens. Occasus.
Aput. Olfacio.
Apucitul. Olfactus.
Apuciturē. Olfactio.
 230. *Ar*. Aro.
Ararul. Rarō.
Aramē. Aes. Cuprum.
Arap. Arabs.
Ard. Ardeo.
235. *Ardžētor*. Ardens.
Ardal. Transilvania.
Ardēlan. Transilvanus.
 [Are. *Arje*. Area.]
Arēturē. Aratura. Aratio.
 240. *Arētor*. Arator.
Arēt. Ostendo.
Arētēturē Ostensio.
Arētētor. Ostensor. Apparens.
Arētētore. Apparens.
 245. *Arēpē*. Ala.
Arēpēsk. Arabicus.
Czura Arēpashē. Arabia.
Arm. Armus.
Arm. Armo,-as.
 250. *Armē*. Arma.
Ark. Arcus.
Arkash. Sagittarius.
Argsint. Argentum.
Argsint viu. Argentum vivum.
 255. *Argish*. Oppidum in Valachia
 Transalpina.
Argisēsk. — || Subigo. ||
Argisālē. — || Lixivium cori-
Arsurē. Combustio. arium. ||
Ars. Combustus.
 260. *Ars*. In momento. Statim.
Argēlash. Vile tectum.
Arnyēu. Tectum curruum.
Artik. Articululus.
Arics. Herinacius.
 265. *Arunk*. Jacio.
Arunkēturē. Jactus.
Arunkētor. Proiector.
Asha. Ita. Sic.
Ashedz. Deprimo.
Ashedzat. Depressus.
 270. *Ash dz tor*. Depressor.

223. Ap ūitul. — 229. Apu ūitură. — 236. Ardél. 237. Ardélén. — 247 Țara
 Arăpescă. — 252. Arcaș. — 253—4. Argint. — 255. A1ghis? Argeș. — 261. Argă-
 1aș? — 26k. Aric' i. — 268. Așa. — 269. Așed. — 270. Aș dat.

- Ashase.** Sexta.
Ashapte. Septima.
Asemene. Similis.
275. || **Viski: Aseme.** idem. ||
Asemenčdz. Comparo. Similo.
 || **Viski: Asemedz.** idem. ||
Asemenčturë. Similitudo.
- Ashishi.** Statim. Confestim.
280. **Ashishdere.** Similiter.
Asin. Asinus.
Ashkië. Sarmentum.
Askut. Acuo.
Askucit. Acutus.
285. *Askucitul.* Acumen.
Askund. Abscondo.
Askuns. Absconditus. Absconditum. Secretum.
Ascult. Ausculto.
Askultëturë. Auscultatio.
290. *Aspru.* Asper.
Asprë. Aspera.
Asprime. Asperitas.
Astëdz. Hodie.
Ashtërn. Sterno.
295. *Ashternut.* Stratum.
Ashtept. Expecto.
Ashteptat. Expectatio.
Ashtëptëturë. idem.
- Astarë.** Hoc serò.
300. **Astrienëdz.** Abalieno.
Astrienëtor. Abalienator.
Astrienëturë. Abalienatio.
- Astruk.** Tego.
Astrukëto. Tegumentum.
305. | **Viski. Astrup.** Occludo. ||
Astup. Obturo. Occludo. [sor-
Astupëtor, -e. Obturator. Occlu-
Astupëto. Clausura. Obturato-
Asupra. Desuper. [rium.
310. **Asupra de putere.** Supra vires.
Asuprësk. Cogo. Vim infero.
Asud. Sudo.
Asurdzësk. Obsurdesco.
Asurdzëturë. || Surdigo. Surdi-
315. **Atare.** Talis. tas. ||
Ata. Tua.
Ateu. Tuus.
Ating. Attingo.
Atins. Attactus.
320. *Atinsëturë.* Attactus.
Atreia. Tertia.
Atreia orë. Tertia vice.
Atuncse. Tunc.
Atuncs. Tunc.
325. **Aud.** Audio,
Audzitul. Auditus.
Audzëturë. Auditio.
Avere. Divitiae. Opes. Habentia.
Avucië. Divitiae.
330. **Avut.** Dives. Habens.
Aur. Aurum.
Aurësk. Deauro.
Aurit. Deauratus.
Au. Vel. Sive.

B.

Ba. Non. Nequaquam.
Babë. Avia. Anus. Vetula.
Babë. Obstetrix.

Babice. || Marian, Ornit. II. 400:
 «*Babiță*, Pelecanus onocro-
 5. **Bacs.** Opilio. talus». ||

271. Aședător. — 272. A șase. — 273. A șapte. — 299. Așiși. — 280 Așij-dere. — 282. Așchie. — 284. Ascuțit. — 285. Ascuțitul. — 294. Aștern. — 295. Aș-ternut. 296. Aștept. 297. Așteptat. — 29. Așteptătură — 323. Atunce. — 324. A-tuncî. 329. Avuțîă. 4. Babițe s. Babiță. — 5. Bacu.

- Bacse.** Frater maior natu.
[*Baje.* Balneum.]
[*Bajeszk.* Balneo.]
Bag. Impono.
10. **Balě.** Bilis. Phlegma.
Balosh. Albaster. Subalbus.
Balegě. Stercus jumentorum.
Baleg. Stercus emitto.
Ban. Nummus. Pecunia.
15. *Ban.* Prorex.
Banyě. Fodina.
Banyě de aur. Aurifodina.
Banyě dě argsent. Argentifodina.
Banyě dě arame. Aerifodina.
20. **Banyě dě plumb.** Plumbifodina.
Banyě dě fiěr. Ferrifodina.
Banyě dě kositor. Stannifodina.
- Bapkě.** Grossus. || i. e. Obolus.
Batkě. idem. Denarius. ||
25. *Barbě.* Barba.
Bat. Ebrius.
Bat. Percutio.
[**Batuta.** Saltus quidam Valachorum].
Beběšk. Obstetricor.
30. **Bebury.**—?
Běcsuiěšk. Villicor.
Bede. [vel *Báde.* Frater major natu].
[*Badicza.* Uxor fratris.]
Běgěturě. Impositio.
35. **Běgěturě.** Laesio oculorum propter variolas.

- Belos.** Bilius. Phlegmaticus.
Benyěšk. Nummos cudo.
Benyesh. Nummos cudens. Zingarus vagabundus.
Benyeshesk. — || Ad metallurgos spectans. ||
40. **Belesk.** Excorio. Decortico.
Belit. Excoriatus. Decorticatus.
Beliturě. Excoriatio. Decorticiatio.
Belitor. Excoriator.
- Bělony.** Bos albus.
45. *Belgradul Unguresk.* Alba Regalis.
Belgradul Turcsesk. Alba Graeca.
Belgradul Ardaluluj Alba Iulia.
- Běl.** Albus.
[*Belusagul.* Vanitas].
50. *Běnuiešk.* Doleo.
Běnuiešk. Ago cumaliquo. Tractato. Curam gero.
Běntuiěšk.—|| Offendo. Turbo. ||
Běntuialě.—|| Laesio. Offensio. ||
Běntutor.—|| Offensor. Turbator. ||
55. **Běratěsh.** Amicus.
Běrbat. Vir. Mas.
Běrběcsorě. Masculus.
Běrbětush. Masculus.
Běrbětzie. Virilitas.
60. *Běrbiě.* Mentum.
Berbeniczě. — || Doliolum. ||
Běrbir. Tonsor. Chirurgus.
Běrbos. Barbatus.

6. Bace. — 7. Baie. — 8. Băiesc. — 11. Baloş. — 16. Banie = baie. — 18. Banie de argent. — 30. Beburî? s. Băburî? — 31. Băciuesc. — 33. Bădiţa. — 37. Băniesc = băiesc. — 38. Bănleş = băleş. — 39. Bănieşesc = băieşesc. — 44. Băloniu = bălotu. — 46. Belgradul Turcesc. — 47. Belgradul Ardelului. — 49. Beluşagul. — 55. Bărateş — 57. Bărbăcioră. — 58. Bărbătuş. — 61. Berbeniţă.

- Berbiricē.*— || Tonstrix. Tonso-
 65. **Bere.** Cervisia. ris uxor. ||
Bėrigatě. Guta.
 [*Berna.* Trabs.]
Bės. Fedo.
Bėsėu. Iniuria. [Contumelia.]
 70. *Bėshině.* Pedor.
Bėshinos.— || Saepe pedens. ||
Bėshikě. Vesica. Bulla.
Bėshuk. || Pustulesco. Pu-
Bėshikat. Bullatus. stulo. ||
 75. **Bět.** Baculus.
Bětěturě. Percussio.
Bětětor. Percussor. Malleus.
Bětut. Percussus.
Betěr. Saně.
 80. *Bětřěn.* -ě. Senex.
Betrenece. Senectus.
Betrenesk. Senesco. Consene-
Bětřėnicos. Seniculus. sco.
Betziě. Ebrietas.
 85. || Viski: **Betzit.** Ebrius. ||
Betziu. Inebrians.
Betzitz. Ebriosus. Temulentus.
Beshericě. Sterilitas.
Beu. Bibo.
 90. *Bėuturě.* Potus.
 || Viski : **Beere.** Potus. ||
Bėutor. Bibax.
Blatz. Eamus.
Blaně. Subductura.
 95. *Blastēm.* Maledico. Blasphemo.
Blēm. Eamus, alloquendo u-
 num.
Blematz. Eamus, alloquendo
 plures.

- Blěstamě.** Maledictio. Bla-
Blėnar. Pellio. sphemus.
 100. *Blid.* Patina.
Blidar. Arnarium.
Bliderar. Fabricator patina-
 rum.
Blideresk. — || Parasitor. ||
Blideritor. — || Parasitus. Pa-
 rasitaster. ||
 105. **Blosh.** Terriculamentum.
Blotor. Homo nauci.
Bics. Flagellum.
Bicsluiěsk. Aestimo.
Bicsluit. Aestimatus.
 110. **Bicsėu.** Aestimatio.
Bicsulat. Honor. Aestimatio.
Bios. Fertilis.
Biosime. Fertilitas.
Bir. Tributum.
 115. *Birar.* Tributorum exactor.
Birwiěsk. Possideo. Vinco.
Birish. Mercenarius.
Bine. Beně.
Binishor. Bellě.
 120. *Bincle.* Bonum.
Bikě. Taurus.
Bragě. Cervisia milliacea.
Brad. Pinus. Abies.
Bratz. Brachium.
 125. **Brat.** Monachus.
Braz. — || Maculosus. Varie-
 gatus. Varius. ||
Brėczar. Monile.
Brėtzesk. Monachalis.
Brėtzeskumě. Monachus fio.
 130. *Brėb.* || Castor. ||

64. Bărbiriță. — 67. Birnă. — 70. Beșină. — 71. Beșinos. — 72. Beșică. —
 73. Beșic. — 74. Beșicat. — 81. Bătrânețe. — 83. Bătrănicos. — 88. Beșeriță? —
 105. Bloș s. Bloj. — 107. Bicțu. — 108. Bicțluesc. — 109. Bicțluit. — 110. Biceu. —
 111. Bicțulat. — 117. Biriș. — 119. Binișor. — 126. Bréz. — 127. Brățar. —
 129. Brățescu-mě.

- Brebnyak.** — || Marian, Ornit. I, 279 : «în Banat *Brebenec* Turdus musicus. Singdrossel.||
- Bředony.** Nomen tortae.
Brendžě. Caseus.
Břendushě. Viola.
135. *Brěnkě.* Branca.
Brics. Novacula.
Brěu. Cingulum.
- Bronkě.**—?
Bronkash.—?
140. *Broskě.* Rana.
Broskony. Bufo.
Brotesk. Conversor.
Brotalě. Conversatio.
Brotěcsesk.— || Ad calamitam spectans. ||
145. **Brotek.**— || Rana arborea. Calamites. ||
Brumě. Bruma. Pruina.
Brumar. October.
Brusture. Folium caulis.
Boar. Bubuleus.
150. *Boiěr.* Baro. Nobilis.
Boiěriě. Nobilitas. Baronatus.
Boieresk. Nobilito.
Boieresk. Nobilitaris.
Bqmbě. Granum.
155. *Bombicě.*— || Baccula. ||
[**Bolineza.** *Strunga.* Ovile.]
[**Bolineser.** Opilio.]
Boziu. Ebulus.
Bosiok. Basilicum.
160. *Bou.* Bos.
- Boulecž.* Bosculus.
Bogyě. Cumulus. Acervus.
Bołě. Infirmitas.
Bolesk. Infirmor.
165. **Bokoshnicžě.** Pagus.
Bokshě. — || LB.: Fornax carbonaria. ||
Bore. Boreas. bonaria. ||
Boresk. Vomo.
Borboros.— || Balbus. ||
170. *Borborosesk.*— || Balbutio. ||
Bob. Faba.
Boboně. Praestigiae. Superstitio.
Bobonitore. Superstitiosa. Praestigiatrice.
Bobonesk. Superstitionibus utor.
175. **Boboshě.** — || Pupilla oculi? cfr. LB. ||
[*Botez.* Baptiso.]
[*Borgil.* Subterranea casa.]
Bucsin. Buccina.
Bucsin. Buccino.
180. **Bucsinish.** Cicuta.
Bucsume. Vitis.
Bubě. Ulcus. Variola.
Bubony. Ulcus. Apostema.
Bubědz. Variolis inficior.
185. *Buda.* Metropolis Hungariae.
Budzě. Labium.
Budzat.— || Labiosus. ||
Budurony.— || LB.: *Budurotu,* Fumarium, Caminus. ||
Buglě. Galla.
190. *Bukě.* Bucca.
Bukělāt.— || Bucculentus. ||
Buka kuruluj. Nates.

132. Brădoniu = brădoiu. — 134. Brăndușă. — 136. Briciu. — 139. Broncaș. — 141. Broseoniu = brosoiu. — 143. Brotělă. — 144. Brotăcesc. — 155. Bombiță. — 156. Bolintă. — 157. Bolincer. — 161. Bouleț. — 162. Bode? — 165. Bocoșniță? — 166. Bocșă. — 175. Boboșă. — 177. Bordeiu? — 178—9. Bucin. — 180. Buciniș. — 181. Buclume. — 183. Buboniu = buhoiu. — 188. Buduroniu = buduroiu.

- Bukatě.* Cibus. Panis. Edulium.
Bukětze. — || Buccella. Frustum. ||
- Bulgěr.** Bulgarus.
Bulgěresk. Bulgaricus.
Czara Bulgěraskě. Bulgaria.
Buldz. Caseus.
Buldzishor. Caseolus.
200. **Bulě.** Turcica mulier.
Bulaskě. Quod Turcicae mulieres conficiunt.
Bulbuk. — || Bulla. Bullitus aquae. ||
Bulbukat. — || Bullatus. Turgidus. ||
- Buldzesk.** — || Premo ? ||
205. *Bumb.* Nodus.
Bumbshor. Nodulus.
Bun. Bonus.
Buně. Bona.
Bunishor. Bellus, diminutivum
210. **Bunece.** Bonitas. boni.
- Bunětate.* Opes. Bona.
Buriě. Dolium parvum.
Burik. Umbilicus.
Burikat. Inflatus.
215. **Bushluieskumě.** Conturbor.
Bushluiesk. Conturbo.
Bushluitar. Conturbator.
Bushtuk. — ?
Bush. Cumulus nivium.
220. **Bushlūialě.** Afflictio. Moeror. Turbatio.
Bushor. — || Paeonia officinalis. ||
Bushorat. — || Inflammatu? ||
Bute. Dolium.
Butar. Vietor.
225. *Buzě.* — || Labium. V. *Budzě.* ||
Bukurumě. Laetor.
Bukuriě. Laetitia.
Bukuros. Libenter.
Bukureshty. Oppidum Valachiae Transal.
(Va urma)

197. Țara Bulgărescă. — 199. Buldișor. — 206. Bumbșor. — 209. Bunișor. — 210. Bunețe. — 215. Bușluiescu-mě. — 216. Bușluiesc. — 217. Bușluitar. — 218. Bustuc. — 219. Buș. — 220. Bușluială. — 221 Bușor. bujor. — 222. Bușorat — bujorat. — 229. Bucurescǎ,

M O N U M E N T E
PENTRU
I S T O R I A Ț Ț E R E Î F Ă G Ă R A Ș U L U Î

adunate de

N I C . D E N S U Ș I A N U .

(Urmare. — Veđi No. 1—12, 1882 și No. 1—6, 1883).

XLV.

1689, Sept. 7.

Michaiu Apafi I, Principele Transilvaniei, zălogesce lui Ion Popu sașu Precupu și fratelui seș Nicolae o casă dimpreună cu locul ei în Făgărașu pentru suma de 200 fl. ung.

Nos Michael Apafi Dei Gratia Princeps Transylvaniae Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod Nos, cum ad nonnullorum Fidelium Dominorum Consiliatorum nostrorum singularem coram Nobis propterea factam intercessionem, tum verò, cum optimorum Principum, munus esse sciamus, unum quemque Fidelium suorum, maximè verò quorum industria cum fidelitatis obsequio enituit, digno actionibus suis premio condecorandum esse, quo illi affecti, ad subsequendarum rerum momenta alacrius inflammari valeant; eò respectu nihil unquam, ab eo toto tempore, quo in hoc Principatùs fastigium divinà electione promoti sumus est à nobis praetermissum, quod non in emolumentum fidelium nostrorum fuerit à nobis collatum, pro quantitate, et modulo virium, virtutumque suarum rem pensantes; Quorum in numero intelligimus, Egregium *Ioannem Pap* alias *Prekup de Fogaras*, juratum Scribam nostrum Praefecturalem, qui à tenerà adhuc aetate suà, hactenus omnes dies suos in servitiis nostris consumendo, prius quidem per aliquot annorum decursum bonorum nostrorum Husztiensium, deinde Cibiniensium, fidelis, et industrius

functus Rationistae Officio, postea verò in eo quo ad praesens etiam per aliquot aunos cum laude fungitur munere, dexterrimè navavit operam, ita ut nihil ab eo, quidquid à fidelissimo Servo requiri possit, sit praetermissum, quem imposterum, paria vel majora quoque pro re nata fidelitatis specimina exhibiturum et impensurum nulli dubitamus : Totalem igitur et integrum Fundum, hactenus Civilem ac Domum superaedificatam, cui ab una Domus posteritatum Strenui, quondam Dima Szabo incolae et inhabitatoris praedicti oppidi nostri Fogaras, ab alia hortus noster vulgò vad kert vocatus, à tertià vero partibus, via Regia, ac Fluvius quidam ibidem praeterlabens, advicinantur in Oppido nostro Fogaras, Districtuque ejusdem nominis, ac Comitatu Albensi Transylvaniae existentem et adjacentem, per Genitorem ejusdem, Ioannem videlicet quondam Pap, alias Prekup seniore, de dicta Fogaras, certa pecuniaria summa emptum et comparatum, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibus libet terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pasuis, campis, foenetis, sylvis, nemoribus, montibus, alpibus et vallibus, aquis item fluviis, piscinis piscaturis, aquarumque decursibus molendinis et eorundem locis, generaliter verò quarumlibet utilitatum, et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eundem Fundum, de jure, et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus sub suis veris metis, et antiquis limitibus existentibus memorato Ioanni Pap alias Prekup, ac per eum Nicolao similiter Pap alias Prekup, Fratri videlicet ipsius Germano, vita ipsorum comite irredemptibiliter haeredibus verò, et posteritatibus ac etiam Legatarys ipsorum utriusque Sexûs universis in et pro ducentorum florenorum Hungaricalium justè currentis et usualis monetae summâ, ac etiam aedificiorum, tam hactenus superrestructorum, quàm verò deinceps superrextuendorum, tempore redemptionis bona conscientia aestimandorum valore superaddendo titulo pignoris jure redemptibili, gratiosè dandum, donandum conferendum et inscribendum duximus. Assecurantes nihilominus, affidantes et certificantes eosdem, quòd si temporis successu, Nos vel Successores nostri, Legitimi videlicet Transylvaniae Principes, aut alii quorum videlicet interest, seu intererent, praespecificatum Fundum, pro Nobis aut pro sese redi-

mere aut rehabere, voluerimus aut voluerint, ex tunc à praefatis quidem Ioanne et Nicolao Pap alias Prekup, vita ipsorum comite minimè ab haeredibus verò, et posteritatibus ac etiam Legatarys ipsorum utriusque sexûs universis, non aliter neque secus nisi deposita prius et integrè simul et semel persoluta praespecificata ducentorum florenorum Hungaricalium justè currentis, et usualis monetae summâ, ac etiam aedificiorum, tam hactenus superexstructorum, quàm verò deinceps superexstruendorum. tempore redemptionis bona conscientia aestimandorum valore superaddito, redimemus et rehabebimus, redimentque et rehabebunt. Ad quod firmiter et inviolabiliter observandum, tam Nos ipsos obligamus, et obstringimus, quàm etiam Successores nostros Legitimos videlicet Transylvaniae Princeps ac alios etiam quorum videlicet interest, seu intererit obligatos, et modis omnibus obstrictos esse volumus. Et nihilominus pro ampliori gratiae ac magnificentiae nostrae Principalis, erga praenotatos Ioannem et Nicolaum Pap alias Prekup declaratione praedeclaratum eorundem Fundum, ac Domum supraaedificatam ab omni censuum, taxarum et contributionum nostrarum, tam ordinariarum quam extraordinariarum, subsidique et Lucri Camerae nostrae solutione, servitiorum quorumlibet plebeorum, et Civilium, seu jobbationalium exhibitione, hospitem condensatione, ac in eam Domum receptione; Agricolationes item, allodiaturas seminaturas ac alias quasvis haereditates, et terras arabiles, intra veras suas metas existentes ad eundem Fundum, de jure et ab antiquo tentas et possessas ac bono modo compartitas, ab omni decimarum nonarum, quintarum, quarumarum, capetiarum, ac aliarum quarumlibet datiarum et collectanearum, exhibitione, jurisque et census montani solutione, eximendas supportandas libertandas et nobilitandas duximus; Annuentes insuper, et concedentes, praefatis Ioanni ac Nicolao Pap alias Prekup, ut ipsi, pro propria necessitate, potus cujuslibet generis, signanter vinum, mulsum, et cerevisiam in toties dicto oppido nostro Fogaras, quovis tempore, sufficienter servandi, habeant auctoritatem, ac plenariam libertatem; sperantes nihilominus, eosdem Ioannem, ac Nicolaum Pap alias Prekup, nobis, et Filio nostro charissimo Illustrissimo Michaeli Apafi II. electo Transylvaniae Principi pro solutione inser-

vituros; prout damus, donamus, conferrimus et inscribimus, assecuramus item affidamus et certificamus, obligamus, obstringimus, obligatosque et obstrictos esse volumus, nec non eximimus, supportamus, libertamus, et nobilitamus, annuimus denique et concedimus harum nostrarum vigore et testimonio Literarum mediante. Quocirca vobis spectabilibus, Generosis, Egregiis, et Nobilibus, ac Strenuis, Arcis nostrae, et Districtus Fogarasiensis Supremo et Vice Capitaneis, Bonorum nostrorum Fogarasiensium Provisori, Rationistae, caeterisque Arcis nostrae Fogarasiensis officialibus, Item Decimatoribus, et quarumvis contributionum, exactionumque Perceptoribus et Exactoribus; hospitorum Distributoribus et eorum vices gerentibus, Providis item et Circumspectis Iudici et juratis Oppidi nostri Fogaras modernis videlicet, et futuris quoque, pro quovis tempore constituendis, cunctis etiam aliis cujusvis statûs, et conditionis hominibus quorum videlicet interest seu intererent, praesentes nostras visuris, harum serie, committimus, et mandamus firmiter. quatenus vos quoque, a modo deinceps, successivis semper temporibus, annotatos Ioannem, et Nicolaum Pap, alias Prekup haeredesque, et posteritates, ac etiam Legatarios ipsorum utriusque sexûs universos, ratione praespecificati Fundi universarumque quarumvis appertinentiarum, ad nullam censuum taxarum, et contributionum nostrarum tam ordinariarum quàm extraordinariarum, subsidiique et lucri Camerae nostrae solutionem, servitiorum quorumlibet plebeorum et Civilium, seu Iobbagionalium exhibitionem, hospitem condensationem et in eundem Fundum, ac Domum receptionem, Decimarum, nonarum, quintarum, quartarum, capetiarum, ac aliarum quarumlibet datiarum, et collectanearum pensionem cogere, et compellere, aut eosdem propterea vel propter potûs modo praemisso servationem, in personis, rebusque et bonis ipsorum universis impedire turbare, molestare, seu quovis modo damnificare praesumatis vel sitis ausi modo aliquali. Sed eundem Fundum, ac Domum, universasque eorundem appertinentias, pro exemptis, supportatis, libertatis, et nobilitatis habere debeatis, et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis Exhibenti restitutis. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam, praesentes Litteras nostras, pendentis, et Authentici Si-

gilli nostri munimine roboratas, memoratis Ioanni, ac Nicolao Pap alias Prekup haeredibusque et posteritatibus, ac etiam Legatariis ipsorum utriusque sexûs universis, gratiose dandas duximus et concedendas. Datum in Castro nostro Radnoth die septima Mensis Septembris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo, Octuagesimo Nono.

Apafi m. p.

Franciscus Lugasi Secretarius mp.
(S. P.)

Praesentes literae Exemptionales seu Donationales nomine et in persona Domini Ioannis Pap alias Praekup juxta veterem usum antiquamque consuetudinem tribus in sedibus judiciariis Nobilium Fogarasensium frequentibus exhibitae sunt, promulgatae, lectae et publicatae ab omnibusque quorum interfuit approbatae, acceptatae, ac in suo vigore debito cum obsequio, nemine contradicente, relictae. Extradataeque die undecima mensis Febr. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Nono (sic).

Per Stephanum Leszay Juratum Notarium
Sedis praedecaratae m.p.

(Originalulü libelü 8 foi în pergamenă, înălțime 22 cm. lățime 7 cm., în poseiunea familiei Făgărașanu din Făgăraș. Sigilulü pendentü în cêră roșiă cu unü diametru de 4 cm., 7 mm. înfățișeză dõue scuturi, unulü mai mare în formă orbiculară cu armele Transilvaniei, la mijlocü unü scutü mai micü cu armele Apafescilorü : unü coifü străpunsü cu o sabiă dréptă aședatü pe o viță cu struguri. In jurulü sigilului legenda : MICHAEL APAFI : D : G : PRIN : TRAN : PA : RE : HV : D : E : SICO :)

XLVI.

A. 1659.

Susana Lorantfi, vëduva Principelui George Racoți I, conferesce prerogativele de boeriü iobagiului Sinea Răduliță din comuna Berivoit mari.

Mü Lorántfi Susánna Néhai Méltóságos Fejedelemnek eö Nagyságának Rákotzi György uramnak Erdélynek Fejedelmének, Magyar Ország Részeneinek urának és Székellyek Ispánnának etc. etc., Megh hagyatott özvegye etc. etc. Adjuk emlékezetül mindeneknek a' kiknek illik : hogy Fogaras földén Nagy Bérivon lako Szinia Ra-

dulitze nevü Iobbágyunknak e fel háborodott időkbek hozzánk valo hívségót és jámbor szolgálattját kegyelmesen akarván remunérálnunk azon remélvén ez után is követni fogja, néki és minden maradékainak Bojérságot adtunk, és meg említett Fogarassi Joszágunkban Fėjervármegyében Nagy Bérivon egy felöl Pánig Máte, más felöl Raduly Radulitze ugyan Magunk Jobbágyink szomszédóságában lévő házát is szánto es kaszálló földelivel havással malommal hala kiket bir minden adozástol, dézma és taxa adástol akar mi névvel nevezendö azon a' földön lako Boérokis praerogatívájok szerent üressék szoktak lenni ugy mind az által, hogy mind eö, mind maradéki mint más Boérok szabadosul szolgálni és *Fogaras Varunkhoz valo szolgálato*t praestálni, végben vinni tartozzanak. Melly dolog nagyobb bizonyóságára és el hitelére, attuk ez fuggö Petsétes levelünket. Mellyet Fogarasi Várunkbeli Törvényes székben lévő gyülekezet előtt . . . veött szokás szerént publicaltatni s procla hadjuk s porontsoltunk. Költ ujhellyi házunknál Tizedik napján . . . havának. Christus születése után ötven kilentzedik esztendöben.

Et subscriptum erat a dextra Susanna Lorántfi mpr. Erantque sigillo ejusdem Principissae authentico de zona sericea variegati coloris pendenti in capsula lignea super cera nigra impressivae communitae, clauseque confectae. Parte vero ab exteriori sequentia legébantur : Praesentes *Litterae Boeronaes* seu *confirmationales* nominis et Personae intro scriptae, secundum usum et consuetudinem hujus Terrae Fogaras in *Sedria Iudiciaria Boeronum Fogarasiensium* tribus vicibus publicatae, et proclamatae sunt, nemine contradictore apparente. Datae in *Sede* praedicta *duodecim Boeronum Iuratorum Fogarasiensium* per nos — et subscriptum erat a dextra Stephanus Boér provisor Fogarasiensis mpr. a sinistra urban. Literatum Luczay Juratum notarium mpr. parte ab altera pariter exteriori scriptum erat: Praesentes *Litterae Boeronaes* per Praefectum et Exactorem fiscales ac Requisiteos Albenses Commissarios Illustrissimae Dominae Principissae ad investiganda Boeronum Terrae Fogaras jura exmissos, revisae, lectae ac in vigore relictae. In Fogaras die 3-a Mart. Anno Domini 1671.

T r a d u c Ț i u n e.

Noi Susana Lorantfi văduva ilustrului Principe a Măriei Sale re-
 posatului George Racoți Principele Transilvaniei, Domn al părți-
 lorū Ungariei și Comite alū Secuilorū. Facemū cunoscutū tuturorū
 căroră se cuvine, că voindū noi să remunerămū într'unū modū gra-
 țiosū fidelitatea și devotatele servicii, ce ni le-a făcutū in aceste
 timpuri turburate, iobagiulū nostru cu numele *Sinea Rădulîța* din
 Berivoi-marī și Tēra Făgărașului, sperândū că dēnsulū va urma
 totū așa și de aci înainte, *i-amū datū Boeriă* lui și descendențilorū
 sei, (și amū liberatū) de tōte impositete, de plățirea dismei și taxe-
 lorū (și de ori-ce contribuțiuni), ori-ce nume vorū avē, casa dēnsului,
 care se află in domeniulū nostru menționatū mai susū alū Făgăra-
 șului, in vecinătate totū cu iobagiū noștri de o parte Mateiū Panig,
 de altă parte Radulū Rădulîța, dimpreună cu tōte pământurile dēn-
 sului de arătură și de fēnațe, cu munți, cu mōră, cu pescuini, . . .
 ce le posedē și cari in conformitate cu prerogativele date boerilorū,
 cari locuescū pe pământulū acesta, aū fostū datina ca să fiă scutite,
 așa, că atâtū dēnsulū câtū și succesorii lui să fiă datorī a ne servi
 ca ōmeni liberi intogma ca cei-l-alti boeri, a ne presta și indeplini
serviciile, ce sunt a se face la castelulū nostru alū Făgărașului.
 Spre mai mare adeverință și credință a acestui lucru, *i-amū datū*
 acēstă carte a noastră investită cu sigilū pendentū, care dispunemū
 și ordonămū să se publice și proclame inaintea celorū adunați . . .
 in Tribunalulū din Castelulū nostru alū Făgărașului, in conformi-
 tate cu usulū ce esistă. Dată in curtea noastră din Ujhelly in 10 zile
 ale lunei . . . după nascerea lui Christosū in anulū . . . cinci-
 decei și noălea.

(Din Transmisionalulū procesulū de succesiune între Davidū și Iosifū Radu-
 lejū contra Ionū Dugariū și Stanū Șerbănuță, a. 1847. pag. 67. Archiva d-lui
 Ar. Densușianu).

XLVII.

Martie, 1696.

Capitulul din Alba-Iulia concede boierulă Stană Comăniciu ună transuptă de pe cartea sa de boeriă.

Nos Requisiteores Literarum, et Litteralium Instrumentorum in Sacristia sive Conservatorio Capituli Ecclesiae Albensis Transylvaniae repositarum, et locatarum, ac quarumlibet Iudiciariarum Deliberationum, Legitimorumque Mandatorum Regalium Executores damus pro memoria per Praesentes.—Quod Strenuus *Sztán Komanitz Boéro* de Venetia, Possessione in Districtu Terrae Fogaras existente, filius Barbi, filii itidem Barbi, filii Roman, filii Dumitru Koman Komanitz Salomonis de Also Venetia, coram Nobis personaliter constitutus, tam suo quam fratrum suorum carnalium Ioannis, et Koman Komanits de Venetia, nominibus et in personis, exhibuit nobis, et praesentavit unas *Litteras* Serenissimi Principis quondam Domini Gabrielis Bethlen Gloriosae recordationis *Boeronales*, in Civitate Alba Iulia die vigesima Aprilis, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo vigesimo octavo in pergameno patenter confectas, et emanatas, manu propria, et Sigillo Ejusdem authentico in zona sericea rubei coloris pendenti, cerae rubrae impresso communitas. Petens nos idem Sztan Komanitz debita cum Instantia ut easdem *Litteras* in Protocollum nostrum transcribere conservandi causa, et transumere, Transumptumque earundem sub sigillo nostro capitulari authentico Iurium suorum futura pro Cautela extradare vellemus; Quarum Tenor et verbalis Continentia sequitur hoc modo :

(Urmézá documentulă sub No. XXVIII).

Nos itaque justae et juri consonae petitioni antefati Sztán Komanitz annuentes praemissas *Litteras Boeronales* non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni vitio, et suspitione carentes de verbo ad verbum, tutioris Conservationis Gratia, Protocollo nostro transcribentes, et inserentes, Transumptum earundem eidem Sztán Komanitz, memoratisque fratribus suis pro

futura Iurium cautela extradandum duximus; communi Iustitia, et aequitate suadente, omni dolo, et fraude semotis. Datum Die sexta Mensis Martii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo nono.

Erantque sigillo Capitulari authentico, super Hostia alba in medio Loco, videlicet solito apposita, papyro aequae alba praestolariter tecta impressive communitae patenterque confectae et emanatae.

(Transumptulă guvernului transilvană, cu data Clujă 7 Maiă 1831, în archiva d-lui Ar. Densușianu).

XLVIII.

1807, Sept. 2.

Formalitate juridică. Boeriulă Andreiă Stoica «călare și cu sabia trasă», declară în numele comunei Veneția-de-josă, că face opozițiune în contra executariă unei sentințe în procesulă cu națiunea săsescă și comuna Veneția-de-susă pentru regulare de hotare.

Nos Franciscus Primus Divina favente Clementia Imperator Austriae etc., Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis et singulis, quod fidelis noster nobis Dilectus Generosus Wolfgangus Cserei de Nagy Ajta, alter per magnum nostrum, nobis Haereditarium Transylvaniae Principatum partesque eidem reapplicatas Magister noster Protonotarius Coram Majestate Nostra personaliter constitutus, retulit nobis, qualiter idem literas nostras Sententionales pro partibus et in personis Prudentum atque Circumspectorum Michaelis Hutter Cibiniensis, Martini Scheik Segesvariensis Liberarum Regiarumque Civitatum Nostrarum Consul, seu magistrorum Civium et Georgii Klompe, Judicis Liberae Regiaeque Civitatis Nostrae Coronensis qua nationis nostrae Saxonicae in Transylvania Dominium nostrum pure fiscale Terrae Fogaras, ac una possessionem quoque *Felső Wenitze* possidentis repraesentantium, ac medio eorundem totius nationis nostrae Saxonicae, non absimiliter integrae Communitatis Possessionis *Felső Wenitze* Contra et adversus agiles Waszilie Kozak *Decurionem*, Davidem Cozma Samuelem Mone et Nyistorem Frinku Juratos *Boerones*, Providos item Many Berila Iudicem, Máni Sambra et Iuon

Petrutz Iuratos totamque communitatem Possessionis *Also Wenitæ* Districtui nostræ Terræ de Fogaras ingremiatae. Super differentia metali, inter metas prae-memoratarum Possessionum existente, omni lege requisita solemnitate Confectas et emanatas sibique praeceptorie sonantes et directas, summo quo decuit honore et obedientia receperit in haec verba (Urméză sentența). Quibus Litteris nostris sententionalibus idem Magister noster Protonotarius homagiali devotione perceptis dum in facie controversorum terenorum inter metas prae-memoratarum Possessionum existentium Litteras super Octavali prae-memoratae Communitatis Also Venetziensis Certificatione Relatorias una cum Litteris nostris Sententionalibus perlegi curavisset atque ad Captum et intelligentiam usque Vicinorum et Commetaneorum, et reliquorum Circum adstantium explicavisset, tandemque determinatum cursum metalem, ad ductum atque regulationem Litterarum nostrarum Sententionalium ducere, taliterque metas duorum possessionum secernere, et cum renovatione metarum anno jam saepius memorato millesimo Septingesimo vigesimo secundo erectarum distingvere intentus fuisset, *ex tunc Agilis Boëro Andreas Sztojka Equo insidens, Evaginato Gladio*, in sui ipsius, et uno ore exclamantis Communitatis Also Venitzeiensis nominibus et in personis, Executionem praesentem metalem, violento repulsionis velamine impediverit, prae-memoratumque magistrum nostrum Protonotarium ulterius precedere in Continuatione adsumti operis haud permiserit Ad quam Coram nobis modo prae-vio factam fide dignam Relationem, prae-memorati Magistri nostri Protonotarii, nos quoque presentes Litteras nostras Testimoniales, Sub Sigillo nostro Judiciali et authentico, apud eundem fidelem nostrum Nobis Dilectum Magistrum nostrum Protonotarium habito, partibus ipsis prae-memoratis litigantibus Jurium suorum uberiorem futuram ad Cautelam necessarias extradandas esse duximus et concedendas, Communi Justitia et Aequitate suadente. Datum in Libera Regiaque civitate Nostra Cibinii, die Secunda Mensis Septembris, Anni millesimi Octingentesimi septimi.

Lecta Correcta et Extradata per Magistrum Wolfgangum Cserei de Nagy Ajta Protonotarium m.p.

(L. S.)

(Originalul pe chărțiă 32 pagine în folio, în archiva d-lui Ar. Densușianu).

XLIX.

Familiele boerescî din Țera Făgărașului.

Estragemă aici din diferite documente și acte oficiali, următórea seriă a *familieloră boerescî* din Țera Făgărașului. Ele sunt familiiele istorice ale acestui vechiú Ducatú românescú. Prerogativele lorú boerescî datéză încă din epoca Domniei românescî în părțile de peste Carpați, și familiiele aceste represintă astăđi singura nobilime națională română în părțile Transilvaniei, care pe lângă tóte vicișitudinile timpului, și-a conservatú până în điaa de astăđi intactú caracterulú seú particularú, nu s'a prefăcutú în nobilime ungurésă, nu a trecutú nici la catolicismú și nici la reformațiune cum s'a întéplatú cu vechia nobilime română din Țera Hațegului, din Banatulú Severinului, din Maramureșú, etc.

La multe din fauiliele aceste numele vechiú genericú a dispărutú cu totulú și în loculú lui a rămasú numai numele calificativú de *Boeriú*.

Seria acestorú familii e următórea :

<i>Arpașulú-de-josú.</i>	<i>Becleanú.</i>
1. Boeriú.	10. Boeriú.
2. Bogdanú (1).	11. Boita.
3. Bursand.	12. Danú.
4. Dobrinú.	13. Fogoroșú.
5. Judele.	14. Samsonú.
6. Lupșorú.	15. Șerbanú.
7. Selaghie.	16. Trámbițasú.
8. Șerbú.	<i>Berivoiú-marú.</i>
9. Vasú.	17. Boeriú.

(1) La anulú 1834 familia *Bogdănescilorú* numéra în Arpașulú-de-josú 38 capi de familiă.

18. Dugariu.

19. Grancea.

20. Radeșu.

21. Rădulețu.

22. Sărbănuțu.

23. Socolu.

Berivoii-mici.

24. Beléua.

25. Radeșu.

Beșimbahă.

26. Boeriu.

27. Bolovanu.

28. Greavulu.

29. Șerbanu.

30. Stanislavu.

Buciumă.

31. Dobrinu.

32. Jurcoiașu.

33. Moga.

34. Motocu.

35. Rădocea.

36. Rinea.

Comana-de-susă.

37. Frâncu.

38. Gubernatu.

39. Mija.

40. Nistoru.

41. Sănicu.

Comana-de-josă.

42. Balbu.

43. Boeriu,

44. Cântă.

45. Cercera.

46. Halmaghi.

47. Motocu Mateiu.

48. Niaciu.

49. Popa, Idomiră-Popa
și Popa-Pescarul.

50. Sechel.

Copăcelii.

51. Grama.

52. Greculu.

53. Mena.

54. Radu.

55. Streja.

Dejană.

56. Caplea.

Drăguș.

57. Bobeică.

58. Bota.

59. Borzea.

60. Codrea.

61. Hușia.

62. Jurcovanu.

63. Rogoza.

64. Sofonia.

65. Stoia.

66. Tătaru.

Gridii.

67. Boeriu.

68. Bursand.

69. Comăniță.

70. Gurilă.
71. Popa.
72. Vasiu.

Hérseni.

73. Rinea.

Hurezú.

74. Lațcu.

Ileni.

75. Boeriu.
76. Comșa.
77. Cornea.
78. Corșatea.
79. Milea.
80. Pireu.
81. Stanciu.

Lisa.

82. Cârțișoreanu.
83. Greavu.
84. Nistoru.

Ludișorú.

85. Băcilă.
86. Boeriu.
87. Șerbanú-Boeriu,
88. Sêrbu.
89. Stirbulu.
90. Stroia.
91. Tâmașu.

Mândra.

92. Cocanú,

93. Danú.
94. Socaciú.
95. Taflanú.

Mărgineni.

96. Fulicea.
97. Grancea.
98. Judele.
99. Pandrea.
100. Popa.
101. Șandrucú.
102. Șuvăilă.
103. Ursú.

Ohaba.

104. Bălea.

Părâu.

105. Boeriu.

Poșor ta.

106. Coroșă.
107. Gusăilă.
108. Negrea.

Recea.

109. Boeriu.
110. Popa.
111. Șerbanú.

Săsciori.

112. Tețu.
113. Diacu.
114. Leabu.
115. Motocú,

Sevestreni.

116. Boeriū.
117. Dobrinū.
118. Literate.
119. Pribégū.

Șinca-vechiă.

120. Bârsanū.
121. Olteanū.
122. Strimbu.

Stréja-Cărțișoră.

123. Boeriū (saū Căpățină).

Toderița.

124. Boeriū.

Ucea-de-susū.

125. Bărbatū.
126. Vladumitrelū.

Ucea-de-josū.

127. Băcilă.
128. Grama (Oprișū).

Vadū.

129. Bacilă.
130. Boeriū (1).
131. Borcea.
132. Cosgarea.
133. Dănețū.
134. Mărgineanu.
135. Popū.
136. Poșta.
137. Șandru.
138. Strimbu.

Veneția-de-susū.

139. Boeriū.

Veneția-de-josū.

140. Biță.
141. Comănicū.
142. Cosma.
143. Cozacū.
144. Frāncu.
145. Milea.
146. Monea.

(1) *Familia Boeriū* din Vadū 'și trage originea de la boeriulū *Borcea*, care dimpreună cu alte două rude ale sale, primise moșia Vadū ca donațiune de la voivodulū Mircea din Țera-romănescă. În cercetarea care se făcuse în Vadū în 12 Aug. 1792, pentru constatarea genealogiei familiei Boeriū, aflăm următoarele depuțiuni : 1. Zeuge *Popa Szin Boier* unirter Geistlicher zu Waad . . . saget aus folgendermassen . . . ist eine gewisse und klare Sache dass auch die Vorältern der Exponenten immer Edelleute waren, auch vor der Erhaltung der Donation welches sie dermalen in Händen haben ; nebst dem haben sie auch eine alte Donation von *Wojwoden Mirtsa*, diese ihre Voreltern waren diejenige welche das Dorf Waad zum allererst zu bewohnen anfangen ; die 3 ersten Stämme waren aber drei Blutsfreunde *Ivon Kallian* und *Bortsa* wovon nähmlich von denen 3 Bluts-Freunden, des einen das ist des *Bortsa* seine Nachkömmlinge sind die jetzigen Exponenten welche *Bortsa* in der von *Woivoden Mirtsa* erhaltenen Donation geschrieben steht. 2. Zeuge *Popa Samoile Denetz* unirter dienender Geistlicher . . . saget auf sein geistliches Gewissen aus . . . diese stammen aber (; wie wir auch

147. Penciu.
148. Popa.
149. Popenici.
150. Stoica. (1)

Vistea-de-susü.

151. Bursanü.
152. Cióra.
153. Córa.
154. Harabalá.
155. Ianculü.
156. Pociü. } cu ramurile:
157. Popa. } Baștea, Buce-
 } lea, Ficiu și
 } Sársáma.
158. Șandru.
159. Șofariü.
160. Vulcanü.

Vistea-de-josü

161. Borzea (2).

162. Cárja.
163. Ghiurița.
164. Neagoe.
165. Șandru.
166. Șofariü.
167. Spiridonü.
168. Stanciu.
169. Streja.
170. Uliu.
171. Vulcanü.

Voila.

172. Boeriü.
173. Gaborü.
174. Moianü.
175. Șerbanü.

Voivodenü-mari.

176. Bica.
177. Ciungarü.
178. Popa.

dieses von unseren Ur-Eltern gehört :) von drei Blutsfreunden ab, nämlich Iuon, Bortsa, und Kallian welche von Woiwoden Mirtsa die Donation gehabt haben. (Traducțiune din originalulü ungurescü in archiva d-lui A. Densușianu).

(1) In a. 1846 familia *Stoica* din Veneția-de-josü, numëra 89 capi de familiä, *Penciu* 9, iar *Monea* numai unü singurü capü de familiä. (Protocolü comisiunii pentru constatarea boerilorü, carü nu plătescü imposite, 11 Febr. 1846).

(2) Familia *Borzea* din Viștea-de-josü la a. 1863 numëra 20 capi de familiä, iar familia *Neagoe* 25.

F I N E.

C O D E X N E A G O I A N U S ¹

CĂRȚI POPORANE ROMĂNE

SCRISE DE POPA IONŪ DIN SÂN-PETRU

L.A. 1620,

publicate de I. BIANU.

Cóla de hârtiă, pe care a scrisă popa Ioanŭ din Săm-Petru textele ce publicămŭ, a fostŭ îndoită în 8 foî. Fie-care cólă are unŭ numărŭ de ordine pe marginea din josŭ a întâieî și a ultimei pagine. Cólele 1, 2 și 3 sunt pierdute cu totulŭ, iar din cóla a patra e pierdută fóia 1; astfelŭ textulŭ conservatŭ începe pe fóia a 26-a, cele 25 dela începutŭ fiindŭ pierdute.

Observămŭ că literele scrise deasupra rîndului în manuscrisŭ noi le punemŭ în rîndŭ însemnându-le cu tilde ~ pusă deasupra.

Cuvintele și rîndurile scrise cu roșu în originalŭ sunt reproduse prin litere rărîte atâtŭ în textulŭ cirilicŭ câtŭ și în transcriere.

Completările și întregirile cuvintelorŭ în textulŭ cirilicŭ sunt închise între [], iar în transcriptiune sunt tipărite cu litere *cursive*; asemenea s'au tipăritŭ cu litere *cursive* în transcriere și corectările textului.

... аколо си стѣлпѣ. де пиатръ днаатѣ. ши алергѣ ѿлезанѣрѣ
ла стѣлпѣ ши възѣ пре стѣлпѣ. ѡбразѣ де вмѣ ши словѣ ѣли-
неши. скриѣ ѡша ѣра скриѣ еѣ Санхоѣ дпѣратѣ лѣвѣю лѣуме
тотѣ. ши врѣю сѣ възѣ ши раюѣ ши винѣю кѣ ѡцине меле.
лѣнь анча. ши нѣ цинѣю ши ешнѣ ѡмени сѣлбатѣѣ мѣлѣци фѣръ

... acolo un stălpŭ de piatră înaltŭ, și alergă Alexandru la stălpŭ; și văzu pre stălpŭ obraz de om și slove elinești scrise, așa era scris: «Eă Sanhos împărat luoiu lume totă și vruîu să văzŭ și ra-
tŭl și viniŭ cu oștile mele până aici, și nu știuŭ, și eșiră omeni

¹ Veđi *Columna lui Traian*, pe Iuliu-Octobre, 1883

- самъ. ши мь ловирѣ фьрь вѣсте. ши мь бѣтѣрь ши пре ѱсте
 ме ѱчисерѣ. ши пре мине анчѣ ам перитѣ де ѱмени сълба[т]еч[и]
- 1 v. ш[и] чи[н]е ва вре. . . . || съ маргѣ ла раю ши пьнь анча съ
 винь тарь денча съ съ лнторкъ лнапои. къ ва перй. тарь ЯЛЕЖАН-
 [А]РЪ ДЕКА ВЪЗЪ АША ЛВЪЛЪИ СТЬЛПОУЛЪ КОУ ПОСТАВЪ СЪ НЪ ЧЕТАСКЪ
 АЛЪВЪЛЪ СЛОВЕЛ[Е] СЪ НЪ СЪ СПАМИНТЕ ѱЩИЛ[Е] ши мерсе пьнь
 ла ѱн кодрѣ маре. ши пѣсе табьрь аколо. ши зи[е] съ съ
 ѱДИХНІАСК[Ъ] ѱЩИЛЕ. ши фькъ стоборѣ де лемне. дѣ кътрѣ пь-
 дѣре. ши лѣтр'о зи ѣши ЯЛЕЖАНДРЪ КЪЛАРЕ. ши зисе съ съ гь-
 таѣкъ тотѣ ѱмѣлѣ де рѣзбою ши мерсе ла пѣдѣре. ши възѣ
 пре ѱнь ѱмь сълбатекъ. шежѣндѣ. пре ѱ пиѣтрѣ ши къста
- 2 r. семеѣ || пре ѱсте. ЯЛ[ЕЖАНДРЪ ЗИСЕ] АДЪЧЕѢ ѱ МЪЕРЕ. ши АДЪ-
 СЕРЪ МЪЕРЕ. ши ѱ мьнь ЯЛЕЖАНДРЪ ДЪ-ГЕ ДЕ ШЕЖЪ ЛЪНГЪ ЕЛЪ
 ши мерсе мѣере. ши шежѣ лънгѣ ачель ѱмь сълбатекѣ. ѣлѣ
 сьри ши лпресоурѣ пре мѣере ши лчепѣ а ѱ мьнка тарѣ ѣѣ
 съ вѣета. ши алергарѣ. ѣ. воинѣчи. ши ловирѣ пре ѱмь коу
 соулицеле. ши скосерѣ мѣере. тарѣ ѱмѣлѣ рькни тарѣ. ши збирѣ
 тарѣ. ши ачи еширѣ ѱмени сълбатеч ка фрѣнза ши ка
 тарѣ. дил пѣдѣре. тоѣи къ лемне ши къ петри ши дедерѣ

- «sălbateci mulți fără samă și mă loviră fără veste, și mă bătură și
 «pre oste me uciseră și pre mine; aiç-am peritŭ de omeni sălba-
 1 v. «*teci. Și cine va vre... || să margă la raŭu, și până aiça să vină,*
 «iară de iça să să întorcă înapoi, că va peri.» Iară Alexandru
 deca văzu așa, învălui stălpul cu postav să nu cetască altulŭ
 slovele, să nu să spaminte oștile, și merse până la un codru mare
 și puse tabără acolo, și zise să să odihnăscă oștile. Și făcu stobori
 de lemne dé cătră pădure; și într'o zi eși Alexandru călare și
 zise să să gățască tot omul de războiu și merse la pădure, și
 văzu pre unŭ omŭ sălbatecŭ șezândŭ pre o piătră și căuta se-
 2 r. meț || pre oste. *Alexandru zise «aduceți o muere» și aduseră*
 muere; și o mână Alexandru : «du-te de șezi lângă elŭ;» și merse
 muere și șezu lângă acelŭ omŭ sălbatec. El sări și inpresură pre
 muere, și începu a o mănca, iară ie să văeta; și alergară 2 voinici
 și loviră pre omŭ cu sulitele, și scoseră muere; iar omul răcni tare
 și zbieră tare. Și aci eșiră omeni sălbateci ca frunza și ca iarba
 diin pădure, toți cu lemne și cu petri, și dederă tare pre oste lu

2 v. таре пре ѡсте лѡ Ялезандѡр || фѣрь сѡ[мь ши фѡ]ѡи ши Я-
 лезандѡр дѡпѣ стокори. ши ешиѡ ла къмпѡ ши-и лѡѡ Антиѡѡ
 де кътрѣ пѣдѡре. къ столѡла лѡѡи ши-и бѣгарѣ ꙗ мижлѡѡ ши ѡ
 бѣтѡѡ фѡрѡте таре. пѣнь сфр[ѣ]шиѡ лемнеѡ ши петриѡгѣ ши аша
 аѡе нѣравѣ дека веде ѡнѡл де еи къвѡнтѣ. ѡѡ еи-лѡ апѡка алѡи
 ши -л мѡнка ши-ѡ спѣрѡѡ ши фѡѡѡиѡ ла пѣдѡре шѡ виѡ приѡ-
 серѣ нѡмаи ѡноѡл де еѡ коѡи ¹ ши ера ма[и] лѡнѣ де тоѡи
 ѡмени. ши ѡчиѡ[ѣ] Ялеза[ндѡр]ѡ де аѡеѡ ꙗѡ ши перирѣ. де
 3 v. алѡ ² Ялезандѡр ꙗѡ де ѡмени аѡлѣ. : ~ || ѡѡ а до а зи а[ѣ
 дн минецѣ съ дѡ]ѡерѣ бо ивоз[ин ла Ялеза[ндѡр]ѡ ши-и
 грѣирѣ. ꙗѡѡ[ате] дѡрѣ нѡ ни соси ноа кътѡ не бѣтѡмѣ къ
 ꙗѡѡѡциѡл[ѣ] лѡмниѡ ши ам перитѣ дестѡи ши лѡѡѡ ꙗѡѡѡ-
 цииѡ лѡмниѡ тоѡте. кѡ-ѡ не ³ ѡдѡхнѡмѣ ѡѡ тѡ н-еи аѡѡѡ ла
 пѡстѡне съ перѡмѣ де ѡмени сѡлѡратѣѡ прин пѡстѡне лѡѡѡре :
 Ялезандѡр ѡи ѡ ѡ дѡѡѡи мен. ши дѡлѡи фѡѡѡи . Мѡки-
 дѡненѡлѡ крѣѡ мѡлѡтѣ рѣзѡѡю фѣкъѡг-амѣ ши акмѡ пѡциѡлѣ не
 3 v. ѣсте съ не ѡстѡнѡмѣ ши ѡѡѡ не вѡмѣ ꙗѡѡѡѡѡ . ла лѡме || [ши
 не вѡм рѣ]пѡѡѡѡ . пѣнь вѡмѣ ф[и. ла во]не вѡстрѣ. де м'ѡѡи ѡѡ-

¹ КОКОИ ² ЕАѢ ³ НЪ

2 v. Alexandru || *fără samă, și fugi și Alexandru după stobori, și eșiră la câmpu, și-i luo Antioh de cătră pădure cu stolul lui și-i băgară în mijloc, și să bătură forte tare, până sărșiră lemnele și petriliе ; și așa ave nărav, deca vede unul de ei cruntă, iar ei-lă apuca alți și-l mănca, și să spărară și fugiră la pădure, și viu prinseră numai unul de 15 *cofi*, și era mai lungă de toți omenii. Și ucise Alexandru de aceia 100,000, și periră de a lu Alexandru 10,000 de omeni acole. ||*

3 r. *Îar a doa zi de dimineță să duseră Voivozii la Alexandru și-i grăiră : « Împărate, dară nu ni sosi noa cătu ne «bătum cu înpărățiile lumiei și am peritū destui, și luomū împă- «rățiile lumiei toate, ca să ne odihnim; iar tu ne-i adus la pu- «stine, să perim de omeni sălbateci prin pustine lucure.» Ale- xandru zise : « O dragii mei și dulci frați Makidonenilor, crez «mult războiū făcut-am și acmu puținel ne este să ne ostenim și*

3 v. *«iară ne vomū întorce la lume || și ne vom răpousa, până vom «fi la voie voastră. De m'ați urit, voi mă ucideți, macari de veți*

ри[т в]ои мь зчидеци . макари де веци поуѣте фи . дпъ-
раци . фьрь мине д лоуме . ши де въ паре . къ веци поуѣте а-
жоунце ла Макидоніе фьрь мине . съ въ ходиници . : ~

Ирь воиво зи зисеръ че воѣ фаче . фие коумѣ е кое
та . съ амь пери тоци . кѣ тине де тине нѣ не воѣ дпърци .
пнь ла морте ноѣтръ ши трекоуръ цара сълбатечналоѣ еѣ зи .
ши ажнсеръ (ла)¹ ѡ царь вѣнь . ши доулаче ши коу помете
4 r. фрѣмосе || ши аколе . в̄ . [стълпи] полеци коу а[сръ] ши [с]криш̄
ѣр[а] ши алергъ Александръ аколо ши възѣ доа . ѡбраѣ де ѡм̄
зноуѣ ера Араклие дпърать . ши Сьрамида дпърътиѣ ши скриѣ
слове елинеци . ши гречеѣи ши аша спѣѣ[е]рь . ман наи[н]те ши
кѣрциле . лоръ . ши мерсе ши афларъ коурциле Араклие дпъ-
ратъ . поуѣтши ши подоките тотъ кѣ аѣр . ши коу петри
скѣмпе . ши плънсе Алезан[н]д[р]ъ ши зиѣ ѡ ферикате Ара-
клео дпърате . ши Серамидо . коум̄ ешиѣ дид лоуме тикал-
4 v. никъ || Бидать ш'аци дпъръцишь . ши бине в-аѣ сфръ-
шиѣ ши де аколе мерѣ[е] ши възоуръ знь ѡстровъ . преспре
лпъ . ши възоуръ аколе . сате . ши царѣ[ь] кѣ ѡмени-ѣ[ь] веде
аколе . ши зиѣ[е] Алезандръ съ факъ канкъ . ши фькѣрь . ши

¹ Adausū posteriorū.

«pute fi împărați fără mine în lume și de vă pare că veți pute
«ajunge la Makidonie fără mine , să vă hodiniți.» Îar ă voi-
v ozi ziseră : «ce vom face ? fie cumu e voe ta ; să amū peri
«toți cu tine , de tine nu ne vom împărți până la morte noastră.»

Și trecură țara sălbatecilor 15 zile , și ajunseră la o țară bună
4 r. și dulce și cu pomete frumoase , || și acole 2 stълpi poleiți cu aurū
și scriși era ; și alergă Alexandru acolo și văzu doa obraze de
om : unul era Araclie împărat , și Săramida împărătăsa ; și scris
cu slove elinești și grecești , și așa spuseră : «mai naiște și cur-
țile lor» . Și merse și aflară curțile lu Araclie împăratū pustii și
podobite totū cu aur și cu petri scumpe . Și plânse Alexandru și
zise : «O fericate Aracleo împărate și Seramido , cum eșit diin lume

4 v. «ticalnică . || Bine ați vițatū , ș'ați împărațiți și bine v'ați sfârșit.»

Și de acole merse și văzură unū ostrovū prespre apă , și văzură
acole sate , și țară cu omeni să vede acole . Și zise Alexandru
să facă caicū , și făcură ; și puse tabără să se odihniască oștile .

ПОУС[Е] ТАВЪРЬ. СЪ СЕ ѠДИХНАСЪ ѠЩИЛЕ . ШИ ЗИС[Е] АЛЕЗА-
 ДРЪ СЪ ЛТРЕ . Л КАНИК ШИ-СЪ ТРАКЪ ЛА ѠСТРОВЪ ІАРЬ АНТИВХ
 ЗИСЪ ЛПЪРАТЕ НОУ ВЕРЪ МЕРЦЕ ТОУ АКОЛЕ . КЪ НЪ ЦИМЪ КЪМ ЦИ
 СЕ ПРИНДЕ . ЧЕ ВОУ МЕРЦЕ ЕЪ НАИНТЕ . АКОЛО СЪ ВЪЗЪ . ШИ ВЕ-
 НИ-ВОУ ШИ СПОУНЕ-ВОУ ЦИЕ. АЛЕЗАДРЪ ЗИСЪ ДАРЪ ДЕ ВЕИ ПЕРИ ТЪ
 б г . || АКОЛО . АЛТОУЛ ВЕДЕ . АНТИВХ ЗИС[Е] ДЕ ВОУ РЪМЪН]Е А-
 КОЛО . МЪЛЦИ ВЕИ [ГЪСИ КА] МИНЕ ІАР ДЕ ВА ПЕРИ АЛЕЗАДРЪ АЛТЪЛ
 НЪ ВОУ ГЪСИ КА ТИНЕ . Л ТОТЪ ЛЪМЕ ШИ ЛТРЪ АНТИВХ КЪ . І .
 ВОИНИЧИ . ШИ СЪ ДЪСЪ ПРЕ АПЪ . ТОТЪ . ЗИВЪ ШИ ТРЕКОУ ЛА Ѡ-
 СТРОВЪ ¹ . ШИ ГЪСИРЪ АКОЛО НЕЩЕ ѠМЕНИ ГОЛИ ШИ ГЪРИЕ ГРЕЧЕЦІ
 ШИ СЪ ЛТОРСЕ АНТИВХ ЛА АЛЕЗАДРЪ ШИ СПЪСЪ Ч-ЕЪ ВЪЗЪТЪ А-
 КОЛО . ШИ ГЪРИЕ ГРЕЧЕЦЕ . ШИ ЛТРЪ ШИ АЛЕЗАДРЪ Л КАНИКЪ .
 ШИ ТРЕКОУ ЛА ѠСТРОВЪ ШИ ЕШИ АКОЛО ШИ ЕШИРЪ НЕЩЕ ѠМЕНИ
 б в . НАИНТЕ ЛЪ АЛЕЗА[Н]А[Р]Ъ || ШИ [ГЪРИ]Е ГРЕЧЕЦІ ШИ Л[ТРЕВАР] ПРЕ
 АЛЕЗАДРЪ ШИ ЗИСЪРЪ ПЪНТР[Ъ] ЧЕ АИ В]ИНИТЬ ЛА НОИ . АЛЕЗА-
 ДРЕ . ШИ ЧЕ ВЕРИ ЛОУВЪ ДЕ ЛА НОИ ІАКЪТЪ СИМЪТЪМЪ ГОЛИ . КОУМОУ
 НЕ ВЕЗЪ ШИ НЕ ЕСТЕ ХРАНА АЧЕШИ ПОМИ АЛТЪ ХРАИВЪ [Н]Ъ АВЕМЪ
 НОИ . НИЧЪ ХАИНЕ СЪ НЕ ЛЪРЪКЪМЪ . АЛЕЗАДРЪ ГЪРИ Н'АМ ВЕ-
 НИТЪ СЪ ВЪ ІАЪ НЕМИКА . ЧЕ АМ ВЕНИТЪ СЪВЪ ВЪЗЪ ПРЕ ВОИ
¹ ѠСТРОВЪ

Și zise Alexandru să între în caie și să tracă la ostrov; iar An-
 tioh zise: «Inpărate, nu veri merge tu acolo, că nu știm cum
 «ți se prinde, ce voiu merge eu nainte acolo să văzū, și veni-voiu
 б г . «și spune-voiu ție.» Alexandru zise: «dară de vei peri tu || acolo,
 «altul *ca tine nu se vede.*» Antioh zise: «*de voiu rămăne acolo,*
 «mulți vei *găsi ca* mine, iar de va peri Alexandru, altul nu voiu
 «găsi ca tine în totă lume.» Și intră Antioh cu 10 voinici și să
 duse pre apă totă zio și trecu la ostrovū. Și găsiră acolo nește o-
 meni goli și grăie grecește. Și să întorse Antioh la Alexandru și
 spuse c-eu văzut acolo, și grăie grecește. Și intră și Alexandru în
 caicū și trecu la ostrov și eși acolo, și eşiră nește omeni nainte lu
 б в . Alexandru *și grăie grecește și întrebără pre Alexandru și ziseră:*
 «*păntru ce ai vinit la noi, Alexandre, și ce veri luo de la noi? Ia-*
 «*cătă simtem goli cumu ne vezi; și ne este hrana acești pomi,*
 «*altă hrană nu avem noi, nici haine să ne înbrăcăm.*» Ale-
 xandru grăi: «N'am venit să vă İau nemica, ce

че ѡмени ¹ сѡмтеци вои ши де ѡнд-еци венить . аича . ши
 км̃ грѣици ² . гречеѡе . ши км̃ цѣици нѡмеле мѡѡ . ѡи
 6 r. грѣири ѡпѣрате нои симтемь . де ла цара грѣаскь || ши ам̃
 авѡ[ть...] ла Макидоніе [ѡпѣрать пре Араклие ши ѡпѣрѣтѡѡ Гер-
 [аміда]. ши вѡзрѣ аколо . ѡмени рѣи цѣи-ѡ фѣче мѡлате рѣѣтъци
 ши сѡ вѡрса сѡнцѣеле ѡменескь . ши рѣзѡе ши мѡлате безаконїи .
 вѡзр пре лѡме . фѣкѣндѣ ѡменїи . ш'аоу коуѡета[т] сѡ таѡ дин ача
 лѡме ре . ши аѡ фѣкѣтъ ѡ де корабїи ши [аѡ] алеѡ тогѡ ѡмени бѡни
 ши дерѣпци . ши вѡгѡ ѡ корабїи ши коу фѣмеееле-ш ш'аѡ пѡр-
 чѣѡ пре марѡ ѡ пре рѡсѡритѡ ши ам̃ вїнїтъ пре апѡ ѡтр'оуѡ
 6 v. аѡ . ши нїаѡ скоѡ дѡмнезѡѡ || [ши ам̃ вѡз]ѡтъ . вѡрциале . ло[рѡ
 ши ам̃] фѣкѣтъ царѡ . марѡ . ши . . . ш доуале . ши ѡ пѡч лѡ-
 коуит-аѡ . ши ѡпѣрѣцит-аѡ Араклие . м̃ . де ани . тогѡ вїне .
 ши дѡале . ши кѡ цара лѡи ѡ ши коу моѡии ноѡри . дѡпѡ аче
 аѡ моури[т] ѡпѣрѡцї ши нои . рѡмасемь . фѣрѡ ѡпѣрѡци . ши
 пѡсемь . вї . филоѡофї сѡ жоуѡече жоуѡекатѡ дерѡптѡ .

Іѡ рѡ нои ноу аѡкоулатѡ нїчи стѡтоуъмь пре жоуѡекатѡ лорѡ .
 ши ѡчѣпѡмь а фѡче тарѡ (3) рѡ[ѡ]тъциале ѡ ностре . чѡле рѡле

¹ ѡмѡени . ² грѣици грѣици . ³ *adausă posterioră* .

«am venit să vă văzŭ pre voi. Ce omeni simteți voi, și de und-eți
 «vinită aiăa, și cum grăiți grecește, și cumŭ știți numele meu?»
 6 r. Ei grăiră : «Împărate, noi simtemŭ de la țara greăscă || și amŭ
 «*avutŭ împăratŭ* la Makidonie *pre Araclie* și împărtiasă *Sera-*
 «*mida*; și văzură acolo omeni răi și să făce multe răotăți, și să
 «vărса săngele omene-ău, și războe, și multe bezaconii văzu pre
 «lume făcândŭ omenii. Ș'au cugetat să iasă din аăa lume re, și
 «au făcutŭ 90,000 de corabii și *au* ales totŭ omeni buni și de-
 «repti și băgă în corabii, și cu femeele-și, ș'au purces pre mare
 «pre răsărit, și amŭ vinitŭ pre apă într'un anu; și nї-au scos
 6 v. «Dumnezău || și *amŭ văzutŭ* curțile lor și *am* făcutŭ țară mare;
 «și. . ș dulce și în pace lăcuit-au și împărtăit-au Araclie 40 de ani
 «tot bine și dulce, și cu țara lui și cu moșii noștri. După ace аŭ
 «murit împărați și noi rămasemŭ fără împărați, și pusemŭ 12 filo-
 «sofi să judece judecată deraptă. Іа ră noi nu ascultamŭ nici
 «stătumŭ pre judecata lorŭ; și incepumŭ a face țară răutățile

- 7 r. ДИНЬ ЛОУМЕ . ШИ ВЪЗЪ ДОУМ[НЕ]З[Ъ] || ШИ СЪ МЪНІЕ [ШИ СЛО-]
ВОЗИ ПРЕ ЎМЕ[НИ СЪЛВАТ]ЕЧЬ ПРЕ НОИ ШИ ВИ[НИРЬ Л]А НОИ .
ШИ НЕ МЪНКА ¹ ФІЧОРІИ НОЩРІИ . ШИ НЕ ² ЗЧИДЕ ПРЕ НОИ . ШИ НЪ
НЕ ПОТЕМ АПЪРА . ДЕ ЕИ . ШИ ДЕКА ВЪЗОУМЪ . МЪНІЕ ЛЪ ДЪМ-
НЕЗЪЪ : ПРЪ НОИ ШИ НЪ ПОУТЪМЪ ЛЪКЪИ АКОЛО . ІАР НО[И] АМЪ ФЪ-
ЦИТЬ ДЕ АКОЛО . ШИ ВИНИТ-АМЪ . АИЧА ЛТР'АЧЕЇТЬ ЎСТРОВЪ ШИ
ПОУЇТИНИ ЦАРА ШИ КЪРЦИЛЕ АРАКЛИЕИ ШИ ДЕ НЪМЕЛЕ ТЪЪ СПЪ-
СЕ-НЕ АРАКЛИЕ . КЪ ВЕРЪ ВИНИ ПЪНЬ АИЧА ШИ ПЪНЬ ЛА РАУ . МЕРЦЕВЕИ .
- 7 v. ШИ НОИ АЛТА || [НЪ АВЕМЪ ФЪРЬ ФИЛОС]ОФИ БЪНИ АВЪ[М] ШИ-Ў ВОМЪ
ДА . ъ . ФИЛОСОФИ КЪЦИ ЪЦИ [ВОРЪ ТР]ЪБЪИ ДЕИЧЕ НАИНТЕ КЪ ЕИ ШИЪ
КАЛЕ ПЪНЬ ЛА ЁВАНТЬ . ШИ ЛЪВЪ АЛЕЗАНДРОЪ ДЕ ЛА ЕИ . ъ . ФИЛОСОФИ .
ШИ ЕШИ ДИИ ЎСТРОВЪ ЛА ТАВЪ[РЬ] . ШИ ЗИСЪ АЛЕЗЪА КЪТРЪ ВОИВОЗЪ
АДЕВЪРЬ НЪ Е НЕМИКА . МАИ СКОУМПСЪ ДЕ КЪРТЪРАЮА ШИ МАИ КЪ-
РАТЬ . НОУ Е НЕЧЕ ЪИ МЕЩЕРШЪГЪ ДЕ КАРТЕ ПРЕ ЛИМБА СЛОВЕНАСКЪ .
ШИ ВМОУА КЪРТЪЛАРЪ ЕС[ТЕ] ВИЇТИЕРЪ НЕСФЪРШИТЪ . ШИ ДАСКАА ПРЪ-
СПРЕ ТОТЕ ЛОУКЪРЦИЛЕ . ШИ-И ЛЪРЪКЪ ПРЪЧЕИ . ъ . ФИЛОСОФИ ШИ-И
- 8 r. ЛТРЕВЪ ДЕ КАЛЕ ЛА РАУ:~ || ШИ ДЕ АК[ОЛО ПЛЕКЪ КЪШ]ИА .
ШИ МЕРСЕРЪ . КЪ Д[Е ЗИЛЕ ШИ] АЖЪНСЕРЪ . ЛА Ў ЦАР[Ъ КЪ] ЎМЕНИ
КЪ ъ МЪНІ ШИ КЪ ъ ПИЧОРЕ . ШИ ДЕДЕРЪ ТАР[Е] ПРЕ ВСТЕ ЛОУ

¹ МИНКА ² НЪ .

- 7 r. «nostre cele rele dinŭ lume. Ŗi văzu Dumnezău || Ŗi se mănĭe,
«Ŗi slobozi pre omeni sălbatecŭ pre noi; Ŗi viniră la noi Ŗi ne
«mănca fiĉorii noștrii Ŗi ne ucide pre noi, Ŗi nu ne putem apăra
«de ei; Ŗi deca văzumŭ mănĭe lui Dumnezău pre noi, Ŗi nu pu-
«tum lăcui acolo; iar noi amŭ fugitŭ de acolo Ŗi vinit-amŭ aiciă
«într'acestŭ ostrov Ŗi pustini țara Ŗi curțile Aracliei. Ŗi de nu-
«mele tău spuse-ne Araclie : că ver vini până aiciă Ŗi până la
7 v. «raŭu merge-vei. Ŗi noi alta || nu avem, fără filosofi buni avăm,
«Ŗi-ți vom da 6 filosofi, căți-ăți vor trăbui deice nainte, că ei Ŗtiu
«cale până la Evantŭ.» Ŗi luo Alexandru de la ei 6 filosofi, Ŗi eși
din ostrov la tabără. Ŗi zise Alexandru cătră voivozi : «adevărŭ,
«nu e nemica mai scumpu de cărturarĭul, Ŗi mai curatŭ nu e nece-
«un meșterșug de carte pre limba slovenască; Ŗi omul cărtularŭ
«este vistier nesfărșit Ŗi dascal prespre tote lucrurile.» Ŗi-i în-
8 r. brăcă pre cei 6 filosofi Ŗi-i întrebă de cale de raŭu. ||

Ŗi de acolo plecă cu oștile Ŗi merseră 20 de zile Ŗi
ajunseră la o țară cu omeni cu 6 mănĭi Ŗi cu 6 piĉore, Ŗi dederă

АЛЕЗАД ШИ ДЕ ГРАБ И БЪТОУ-И АЛЕЗАНД[Р]Ш ШИ ПРИНСЕ ВИН
МОУЛЦИ . ШИ ЕРА ВОЕ Л8 АЛЕЗАНДР8 СЪ-И СКОЦ ЛА Л8МЕ . ДЕ
ЧЮДЪ . ГАР ЕИ Н8 ЧИСР̄ ЧЕ МЪНКЪ . ШИ ЧЕ БЕ8 . ШИ М8РИРЬ
ТОЦИ ДЕ ФОМЕ . ШИ ТРЕК8 ЦАРА ЛWR̄ ̄И ЗИЛ̄ .

ШИ ДЕ АКОЛО МЕРСЕ . ̄З . ЗИЛ̄ ШИ АЖ8НСЕ О ЦАРЬ К8
ЎМЕНИ . К8 . ̄Б . КАПЕТЕ . ДИНАИ[Н]ТЕ АВЕ КАП̄ ДЕ WМ ШИ ГРЪЕ
8 v. ОМЕНЕШЕ ГАР || ДИ[Н ДЪРЬПТ̄ АВЕ КА]ПЬ ДЕ КЪНЕ ШИ [ЛЪТРА КЪ]-
НЕШЕ . ШИ ДЕ АЧЕ ПРИН[СЕ АЛЕ]КСАНДР8 М8ЛЦИ ШИ-И 8ЧИС̄ ПРЕ
ТОЦІ ШИ ТРЕК8 ЦАРА ЛWR̄ . ̄З . ЗИЛ̄ .

ШИ ДЕ АКОЛО МЕРСЕ . И . ЗИЛ̄ ШИ АЖОУНСЕРЬ . ЛА
8НЬ ЕЗЕРЬ МАРЕ . ШИ ЗИС̄ АЛЕЗАНДР8 СЪ СЪ ЎДИХНАСЪКЪ ЎЦИЛЕ .
АКОЛЕ . ̄Б . ЗИЛ̄ ШИ ЛТР̄ О НОПТЕ . ЁШИР̄ РАЧИ ДИН ЕЗЕР̄ ШИ ЛОУА
КАЛ8А ШИ ФОУЦИЕ КОУ ЕЛЬ Л АПЬ . ШИ ЗИС̄ АЛЕЗАНДР8 СЪПАЦИ
ГРОАПЕ ¹ (ДИНАИНТЕ ЛОРЬ) ² . АДАНЧЕ . ПРЕ МАЛ8АЪ . АПЕИ ШИ
П8ЦИНЕ ПАЕ П8НЕЦИ ПРЕ ГРОАП̄ ³ ШИ ПРЕСПЕ-НОПТЕ . ЕШИР̄
9 r. М8ЛЦИ РАЧ̄ ШИ Н8 ВЪЗОУР̄ ГРОАПЕЛ̄ ШИ КЪЗВРЬ || Л ГРОПЕ Ш
ТЕИ МОУЛЦИ РАЧ̄

ДЕ АКОЛЕ МЕРСЕ . ̄З . ЗИЛ̄ [ШИ] АЖ8НСЕРЬ . ЛА 8Г
М8НТЕ НАЛТЬ . ШИ ЁРА АКОЛЕ . ЛЕГАТЬ 8Н WМ ДЕ М8НТЕ К8 БЕ-
¹ o e adausū susū . ² şterse . ³ o adausū susū

tare pre oste lu Alexandru, și de grab i bătu-i Alexandru și prinse
vii mulți. Și era voe lu Alexandru să-i scoțā la lume de ciudă;
iar ei nu știurā ce māncā și ce beu, și murirā toți de fome. Și
trecu țara lor 10 zile.

8 v. Și de acolo merse 7 zile și ajunse o țară cu o-
meni cu 2 capete: dinainte ave cap de om și grāe omenește, iar ||
din dārāpt ave capū de căne și lātra cănește. Și de ace prinse
Alecsandru mulți și-i ucise pre toți. Și trecu țara lor 7 zile.

9 r. Și de acolo merse 8 zile și ajunserā la unū e-
zerū mare; și zise Alexandru să să odihniască oștile acole 3 zile.
Și intr̄ o nopte eșirā raci din ezer și lua calul și fugie cu elū în
apā; și zise Alexandru: «sāpați groape (dinainte lorū) adānce
pre malulū apei și puține pae puneți pe groape. Și prespe nopte
eșirā mulți raci și nu văzurā groapele și căzurā || în groape. . . .
tei mulți raci. . . .

Și de acole merse 7 zile și ajunserā la un munte
naltū. Și era acole legatū un om de munte cu verigi de fier și era

рици де фиеѣ ши ера лвнгъ де . ф̄ . де коци . ши гроѣ де ѱ̄
 де коци . ши зндѣ пленѣе . гл[а]ѣ[с]лъ лви . съ лвзе . л̄ .
 г̄ . зиѣ кале нв коутезар̄ ¹ съ съ апропие ² . де еѣ ши тре-
 квр̄ . шиѣ мѣрар̄ . мвлат̄ . : ~

ши мерсерь . г̄ . зиѣ ши алтъ мвнте налт̄ ши ера
 аколе легат̄ де зн моунте ³ . ѱ̄ мвере кв вериѣ де ферь
 9 v. ши ера лвнгъ || де [ш]и гроѣ . т̄ . де ко[ци]
 лвлвзнтъ зн шарпе . а[е ла] пичоре пнь ла гоуѣ ши-и цине
 коада ⁴ кв динци . шарпеле ши лкъ знде збиера . елв съ
 лвзие . глас[с]лъ ѣи . ѣ . зиѣ ши треквр̄ ши-ѣ мирар̄ .

ши аша сокотир̄ ф[и]лософи . съ фие ачѣши м-
 мени . ѱ̄дам̄ ши ѳ̄вва пнь ла нащере лс . х̄с̄ . ши ка спарѣ
 х̄с̄ ѣдвѣ ши атоунче съ ворь словози . ши тотѣ соуфлетеле
 ши ворь слово[зи] ши пре ѱ̄дам̄ ши пре ѳ̄вва пнь ла жс-
 декатъ . : ~ ||

10 r. ши ман ⁵ мерсерь зиѣ ши ажоунсерь . . . [ла]
 знь ѱ̄стровь . ши де чее парте де апь . ши-ѣ веде копач̄
 налт̄ ши ѱ̄мени коу царь ши зиѣ ѱ̄лезандр̄ съ ѱ̄дихнѣс̄къ

¹ коутъзар̄ literale koṡ sunt adause deasupra. ² апропие ³ мвмоунте
 4 şters şi scris deasupra гсга. ⁵ amîndoue cuvintele adause deasupra.

lungă de 500 de coţi şi grosă de 400 de coţi; şi unde plenge,
 glasul̄ lui să auze în 3 zile cale; şi nu cutezară să să apropie de
 el. Şi trecură şi să mirară multă.

9 v. Şi merseră 3 zile şi ajunseră la altă munte naltă, şi era
 acole legată de un munte o muere cu verigi de feră, şi era lungă ||
 de 400 de coţi şi grosă 300 de coţi şi era învăluită un şarpe dela
 piçore până la gură şi-i ţine guga cu dinţii şarpele, şi încă unde
 zbiera elu să auzie glasul̄ ei 5 zile; şi trecură şi să mirară.

Şi аша socotiră filosofii să fie aceşti omeni Adam
 şi Evva până la naştere lu Hristos. Şi va sparge Hs ѣdul, şi a-
 tuncе să voră slobozi şi tote sufletele, şi voră slobozi şi pre Adam
 şi pre Evva până la judecată. ||

10 r. (Şi mai) merseră zile şi ajunseră la
 ună ostrovă şi de cee parte de apă, şi să vede copaç naltă
 şi omeni cu țară; şi zise Alexandru să odihnăscă oştile аcole. Şi

Ўцил̄ аколо . ши лтревкь ¹ . пре фїлософї че ц[а]рь еѣ а-
 коло . ѣи зиѣрь . ѣсте аколо ѣдемв̄л̄ че зичельи вои макароѣ
 ши сьмть аколо Нагомвдрїи . ѡмени голи . ши дерепцїи . ши
 ав ши лпърать Еван'ть . лпърать ши фькв̄ Алезанѣрв̄ галие
 маре ши лтрь л галие . ши кв̄ Потоломен . ши Антиуѡх̄ ||
 10 v. ши [ї вите]жї ши лвоар̄ доурь [ши пьне] ши виї ши льс̄ прѣ
 виза кв̄ ѡцил̄ ши трекв̄рь ла ѡстроѡв̄ ши ешир̄ дин га-
 лие ш[и] фоу встровв̄л̄ налт̄ . ши-ѣ соуирь мвлат̄ . пьнь а-
 жоунсерь ла неше поми . налци кв̄ помел̄ двл̄чи ши соупть
 поми фьнтъни реѣ ши пре ² поми паѣри фрвмосе . ѣра
 ши кьнта фрвмоѣ вьеле ера алв̄е . алтеле рошни алте мохо-
 рите . верьзи . алте пест[р]ице ши ле ³ еши в̄н ѡм̄ голъ
 11 r. наинте-л̄ ши зиѣ мурам̄ братїе . Алезандроу зиѣ и ѡ вьсьмь
 радос̄ || ши врв̄ Ал[езан]ѣрв̄ сь-и дьмьраѣкь кв̄ ель ⁴ ель нв̄
 врв̄ . че зиѣ пась на[и]нте пьнь ла лпъратв̄л̄ пакьтъ-л̄ в̄нде шад̄е .
 ши шед̄е соупть в̄н копачю налт̄ . ши фрвмоѣ ши ав̄е де
 тоте помел̄ лтрьнв̄св̄л̄ . ши ера неше паѣри коу пенел̄ гал-
 бине ка дьрв̄л̄ ши кьнта неше кьнтече мьнв̄нате . ши ель шед̄е

¹ лтревкь ² deasupra л ³ ль ⁴ După ель urmăză vorbele кьнтъ кв̄ л-
 цери, carı sunt țterse.

Intrebă pre filosofi ce țară este acolo ; ei ziseră : «este acolo Ede-
 «mul ce ziceți voi Macaron, și sămtă acolo Nagomudrii, omeni
 «goli și dereptii, și au și împărată Evantă împărată.» Și făcu Alexan-
 10 v. dru galie mare și intră în galie și cu Potolomei și Antioh ; || și
 luardă 10 viteji și luoară aur și pâne și vin, și lăsdă pré Viza . . . cu
 oștile și trecură la ostrov. Și eșir din galie, și fu ostrovul naltă.
 Și să suiră multă până ajunseră la nește pomi nalți cu pomele
 dulci, și suptă pomi fântăni reci și pre pomi paseri frumose
 era și cănta frumos ; unele era albe, altele roșii, alte mohorite
 verzi, alte pestrițe. Și le eși un om golă nainte-le și zise «myram
 11 r. bratie» (pace voă, fraților). Alexandru zise «i o văsămă rados»
 (și în tôte bucuriă). || Și vru Alexandru să-i dumărască cu elă.
 Elă nu vru, ce zise «pasă nainte până la împăratul ; iacătă-l unde
 «șade.» Și șede suptă un copaciu naltă și frumos și avede tote
 pomele într'ansulă. Și era nește pasări cu penele galbine ca au-

ꙗ жиціоуѣ дѣ асрѣ . ши кѣ кѣнѣнѣ дѣ асрѣ ꙗ капѣ ши голѣ
 ши ера фѣнтѣнѣ . сѣпѣтѣ пичорѣѣ лѣн . ши мерѣ ꙗлѣзанѣдрѣ ла
 11 v. ель . ши-ѣ вѣзѣ ѣвантѣ || ꙗпѣратѣ . ши вѣ[ѣтѣ] коу капѣль ши-и
 зи о ꙗлѣанѣдрѣ ꙗпѣратѣ дѣ лѣме неволникѣ тикѣлникѣ . ши
 тотѣ лѣме лѣа-вѣрѣ ши мошиѣ та нѣ вери маи вѣдѣ ши те
 вѣ[и] соуи пѣ ꙗ черіоу ши те вѣи погори пѣнѣ ꙗ ꙗдѣ . ши
 тотѣ пѣмь[нѣ]тоуѣ лоа-вери . ши ꙗ пѣм[ѣ]нт ꙗтра-вѣи . ꙗлѣ-
 занѣдрѣ сѣ рѣтѣ-и мѣна . ѣлѣ-л пѣсѣ . лѣнгѣ ель . ꙗ жициѣлѣ
 лѣн . дѣ асрѣ . ши-ѣ сѣрѣтѣ прѣ ꙗлѣзанѣдрѣ ши-ѣ вѣлго[л]о[ви]
 прѣ капѣ ꙗлѣзанѣдрѣ грѣи . лѣ ѣвантѣ . ꙗпѣратѣ кѣче-мѣ зисѣшѣ
 12 r. ачѣѣ коуѣвѣнтѣ . ꙗвантѣ зисѣ нѣ сѣ кадѣ а пофтори кѣвѣнтѣлѣ ||
 ѣмѣлѣнѣ . [ꙗчѣ]лѣнтѣ . ꙗлѣзанѣдрѣ зисѣ ꙗпѣратѣ ѣвантѣ дѣ
 ци-ѣ кѣ вое сѣ-ци адѣчѣмѣ поклонѣ . дѣ ла нои ꙗвѣ[нѣ]тѣ зисѣ
 адѣоуѣчѣї ши адѣсѣрѣ ѣ тепсѣѣ кѣ галѣбини . ши алтѣ кѣ пѣнѣ
 алѣбѣ . ши ѣн конѣдирѣ кѣ виѣ рошиѣ . ши-лѣ вѣзѣ ѣвантѣ
 ши зисѣ нѣ-ѣ датѣ ноа . ачѣѣтѣ сѣ мѣнкѣмѣ чѣ-ѣѣтѣ датѣ воа сѣ
 мѣ[нѣ]кацѣ чѣ дѣшѣртацѣ конѣдирѣлѣ . сѣ вѣ дѣлѣ ѣлѣ воа поклонѣ
 ши дѣшѣ[ѣ]ртѣрѣ конѣдирѣлѣ . ши-ѣ лоуѣ ѣвантѣ . ши-ѣ ꙗплѣ дѣ
 апѣ дѣ сѣпѣтѣ пичорѣѣ лѣн . дѣнѣ фѣнтѣнѣ . ши-ѣ дѣдѣ || лѣ

rul, și cânta nește cântece menunate. Și elu șede în jitiul de
 aurū și cu cunună de aurū în cap și gol; și era făntănă suptū
 11 v. piçorele lui. Și merse Alexandru la elū, și-l văzu Evantū || înpă-
 ratū, și bătu cu capulū și-i zise: «O Alexandre înpărate de lume
 «nevolnică și ticălnică, și totă lume lua-veri și moșie ta nu veri
 «mai vede, și te vei sui până în ceriū și te vei pogori până la
 «îad; și tot pământul loa-veri și în pământ întra-vei.»

Alexandru sărută-i mănă; elu-l puse lângă elū în
 jitiul lui de aurū și-l sărută pre Alexandru și-l blagoslovi pré
 cap. Alexandru grăi lu Evantū: «Înpărate căce-m ziseș acel cu-
 12 r. «vântū?» Evantū zise: «nu să cade a poftori cuvântul || omului
 «înțeleptū.» Alexandru zise: «înpărate Evantū, de-ți-e cu
 «voe, să-ți aducem poclonū de la noi.» Evantū zise «aduceți.» Și
 aduseră o tepsie de galbini și altă cu păine albă și un condir cu
 vin roșiu; și-lū văzu Evantū și zise: «Nu e datū noa aceste să
 «măncăm, ă-este dat voa să măncăți; ce deșertăți condirulū,
 «să vѣ dau eu voa poclon.» Și deșertară condirulū, și-l luo E-
 «vantū și-l înplu de apă de suptū piçorele lui dinū făntănă, și-l

12 v. АЛЕКСАНДРЪ . ЦИ[НЕ] П[О]КЛОЊ ДЕ ЛА МИНЕ ЦИЕ . АЛЕКСАНДРЪ ЗИСЕ
 ДЕ ЧЕ ЕСТЕ БЪНЬ . АЧАСТА ЕЛЪ ЗИЦЪ КЪНДЪ ЛЪБЪТРЪНЕЩЕ ѠМЪСЛЪ ШИ ДЕ
 СЪ ВА СКЪЛДА ЕЛЪ ВА ЛТИНЕРИ . ШИ ФИ-ВА КА ДЕ .Л. ДЕ АНИ.
 ШИ СОКОТИ АЛЕКСАНДРЪ . КЪ ДЕКА ВОЮ БЪТРЪНИ КЪ АЧАСТА МЪ
 ВОЮ СКЪЛДА ШИ ІАРЪ ВОЮ ФІ ТИНЪРЪ . ШИ НЪ ВОЮ МАИ МЪРИ.
 ШИ АСТЪПЪ КОЊДИРЮЛЪ КИНЕ ШИ-ЛЪ ПЕЧЕТАЛЪИ . ШИ-ЛЪ ДЕДЕ ЛА ШИ
 АПРОДЪ СЪ-ЛЪ ТОТЪ ПЪЗАСКЪ . ПЪНЪ ВА ФИ ЕЛЪ.:~

12 v. dede || lu Alexandru : «*ține poclon de la mine ție.*» Alexandru zise :
 «*de ce este bună această ?*» El ū zise : «*Când înbătrânește omul,*
 «*și de să va scâlda, el ū va întineri și fi-va ca de 30 de ani.*»
 Și socoti Alexandru că : «*deca voū bătrâni, cu această mă voū*
 «*scâlda și iară voū fi tinărū, și nu voū mai muri.*» Și astupă
 condiriūl bine și-l pecetlui și-l dede la un aprod să-lū tot pă-
 zască până va fi el. (Va urma).

P R O G R A M A

PENTRU

ADUNAREA DATELORŪ PRIVITOARE LA LIMBA ROMÂNĂ

DE

B. P. HASDEŪ.

Deschiđëndũ sesiunea generală a Academiei Române din 1884, M. S. Regele a rostitũ următóarele cuvinte :

«Avëndũ onorulũ de a fi membri aĩ acestei adunări, Regina și «Eũ venimũ totũ-d'a-una cu bucuriă în mijloculũ D-vóstră, spre a as- «culta discuțiile sciințifice, pe carĩ le urmărimũ cu unũ interesũ ne- «íncetatũ. Și cum póte să fie altũ-felũ, cândũ lucrările de căpeteniă «ale Academiei sunt istoria și limba, temeliele existenței nóstre «naționale? Țera datoresce astăđi Academiei unũ șirũ de docu- «mente istorice, ascunse până acum, și carĩ aũ fostũ scóse din in- «tunicũ prin ostenelele neobosite ale membrilorũ ei , răspândindũ «astũ-felũ o nouă lumină asupra trecutului némului românescũ. Nu «maĩ puținũ însă trebuie să ne ocupămũ și de viitorũ.... de limba «nóstră, care s'a păstratũ neatinsă în câmpiile roditóre ale Dunărei, «în plaiurile mărețe ale Carpaților, aceste ținuturi încântătóre, de- «scrise cu măestriă și în o limbă așa de curată de poetulũ nostru «popularũ V. Alexandri. Ce sarcină maĩ dulce póte avé Academia «decătũ a lua sub paza sa acéstă limbă veche, pe care poporulũ «o înțelege și iubesc? Mănșinemũ dar aceste frumoșe expresiuni «întrebuințate de străbunĩ, și nu ne tememũ de cuvinte carĩ aũ că- «pětatũ de vécurĩ împămîntenirea.

«Superflua non nocent»

«Ce limbă are noroculũ de a dispune de patru cuvinte pentru o «ínsușire, care trebuie să fie mândria fie-căruĩ poporũ, care trebuie «să fie scrisă pe stégulũ fie-cării armate : voiniciă, vitejiă, bravură, «eroismũ? Să ne ferimũ însă de o ímbelșugare de expresiuni mo- «derne, care, ne punëndũ o stavilă la timpũ, va ínștrăina poporului «limba sa.

«Amũ fostũ îndemnatũ a rosti aceste câte-va cuvinte prin drago-

«gostea care am pentru frumoasa și bogata limbă română și fiindă
 «încredințată că dorința mea — îndrănescă a ăice și a Academiei—
 «nu rămâne ună *pium desiderium*.

«Supună dar la chibzuiala D-văstre, dacă nu ar fi folositoră de a
 «face ună felă de *Etymologicum magnum Romaniae*, conținendă tôte
 «cuvintele vechi, cari altmintrelea voră fi perdate pentru generațiu-
 «nile viitoare.

«*Verba volant, scripta manent.*

«Spre a sprijini această întreprindere, pentru care patru, cincă, șese
 «ani vor fi trebuincioși, pună în fie-care ană modesta sumă de șese
 «măi lei la dispoziția Academiei.

«Înr'adevără, lucrarea această este fôrte întinsă, pôte chiară ne-
 «mărginită; să ne amintimă însă cuvintele lui Horațiu : *Est modus*
 «*in rebus sunt certi denique fines*, și sum convinsă că opera Aca-
 «demiei, care-și va ridica șie-și ună monumentă neperitoră, va fi
 «încoronată de o isbândă fericită».

Chibsuindă asupra dotațiunii Maiestății Sale, Academia
 Română a bine-voită a'mă încredința mie îndeplinirea Au-
 gusteii dorințe și a primi totă-o-dată următorulă prospectă,
 pe care mă creăusemă datoră a î'lă supune spre aprobare :

«Lucrarea, care se va executa din dotațiunea M. S. Regelui, nu
 va avă în vedere anume limba română literară de astădăi, ci măi
 alesă limba cea veche și graiulă actuală ală poporului cu divergin-
 țele sale dialectale.

Pentru limba cea veche voră servi ca fântăne :

1. Texturile vechi române tipărite și manuscrite ;
2. Cuvinte sau locoțiunii române de prin vechile documente scrise
 slavonesce sau în altă limbă străină ;
3. Actele vechi publicate sau inedite scrise romănesce ;
4. Vechile dicționare și glosare române manuscrite.

«Pentru graiulă actuală ală poporului cu divergințele sale dialectale voră servi ca fântăne :

1. Scriitorii moderni fôrte populari, precum Alexandri, Costachi
 Negruzzi, Anton Pann etc. și unii scriitorii de pe la începutulă se-
 colului ;

2. Dicționarele și vocabularele române, măi alesă acelea din prima

jumătate a secolului, dar toate cernute prin excluderea neologismelor;

3. Poesiile populare, basmele, zicătoarele, locuțiunile proverbiale etc. publicate sau inedite;

4. Archaisme și provincialisme adunate de-a dreptul din gura poporului, întru cât graiul viu conservă până astăzi elemente dispărute din limba literară;

5. Terminologia tehnică vulgară din istoria naturală și din viața industrială.

«Pentru învățarea ultimelor două rubrice, a patra și a cincea, se vor consulta învățătorii sătesci, preoți și alte persoane de prin sate din toate provinciile locuite de Români, cărora li se va adresa un chestionar ad-hoc, tipărit într'un mare număr de exemplare sub titlu de: *Dotățiunea Carolu I. Programă pentru adunarea datelor privitoare la limba română*. Răspunsurile la acest chestionar, după ce vor fi utilizate, se vor depune în original în arhiva Academiei.

«Stabilită pe aceste baze, lucrarea va da după putință pentru fiecare cuvânt, pe lângă traducerea sensului general în limba latină sau în cea franceză, următoarele rubrice:

- a) Forma cea mai răspândită și formele dialectale vechi și noie;
- b) Diferitele accepțiuni cu citarea exemplurilor din fântănele indicate mai sus;
- c) Filiațiunile istorico-etimologice.

«Spre a fi înlesnit în sarcina curat materială, autorul, având o neapărată trebuință de cel puțin trei tineri cari să lucreze sub direcțiunea sa, primind o modestă retribuțiune, guvernul va fi rugat din partea Academiei Române să iea cu acest scop o măsură ce va crede de cuviință.

«Opera întregă urmând a fi terminată în intervalul de 6 ani, în fiecare an autorul va prezenta Academiei o parte din lucrare, însoțită de un raport despre mersul ei ulterior. Tipărirea definitivă se va putea începe în sesiunea generală din anul 1885, după ce Academia va fi luată cunoscință de un specimen al operei.»

Grăbindu-mă acum, cu o oră înainte, a da la lumină Chestionarul, despre care vorbesce prospectul, îmi permit a atrage atențiunea corespondenților mei asupra următoarelor puncturi:

1°. A nu răspunde la toate chestiunile, ci numai la acelea

în privința cărora corespondentul e în deplină cunoștință de cauză ;

2°. A arăta totu-d'a-una cu precisiune localitatea în care se întrebuințează cuvîntul ;

3°. A însoți fie-care vorbă de câte-va frase în cari ea figurază, pentru a se puté înțelege astu-felū mai bine sensulū cuvîntulū său deosebitele lui sensuri în gura poporului ;

4°. A transcrie vorbele și frazele câtū se póte mai foneticū, adecă întocmai așa cumū le rostescē poporulū ;

5°. Răspunsurile să se adreseze : D-lui *B. P. Hasdeū a București.*

1. În ce cuvinte anume poporul de acolo rostescă curat pe *a* celui neaccentat, fără a-l trece în *ă*, bună oră *malaïu*, iar nu *mă-laïu* și altele ?

2. În ce se cuprinde pe acolo, în chipul de a rosti alui poporului, deosebirea între sunurile *ă* (к) și *i* sau *â* (к)?

3. Care sînt cuvintele unde se aude mai bine sunul к ?

4. Se țice ore : *sară*, *fată*, *masă* etc., ori *séră*, *fétă*, *mésă* și altele ?

5. Sunt ore cuvinte, în care poporul rostescă curat pe *o* celui neaccentat, fără a-l trece în *u*, bună oră *dormimă* pentru *durmimă*, *Română* pentru *Rumână* etc. ?

6. Se țice ore *umblu* ori *înblu* ? *unghiu* ori *inghiu* ? sau cum altă-felă se țice ?

7. Sunt ore cuvinte, în care *nă* nu s'a muțat în *î*, precum *întână* pentru *întaă*, *cună* pentru *căă*, *strană* pentru *străă*, *căcănă* pentru *călcăă* etc. ?

8. Sunt ore cuvinte, în care *lă* nu s'a muțat în *î*, precum *tală* pentru *taă*, *puă* pentru *puă*, *iepure* pentru *iepure*, *ureclă* pentru *ureclă* și altele ?

9. Se audă ore pe acolo în chipul de a rosti alui poporului vocale lungi, adecă *a* lungită ca *aa*, *o* ca *oo* etc. ?

10. Se întâmplă ore, ca poporul să rostescă întregă pe *u* dela sfîrșitul unui cuvintă fără articolă, precum *omu* în locă de *om*, sau la verburi ca *facu* în locă de *fac* etc. ?

11. Nu cumva se rostescă câte o dată întregă *i* dela sfîrșitul cuvintului, bună-oră *ómeni* pentru *ómenă*, *faci* pentru *facă* etc. ?

12. Se ȕice 6re *cuvente, mente, mormente, vene, mene* etc. în locŭ de *cuvinte, minte, morminte, vine, mine*?

13. Diftongulŭ *oa* se rostesce elŭ curatŭ, adecă aŝa ca sã se auȕã de o potrivã *o* ŝi *a*, orŭ se aude mai multŭ numai una din ele, ŝi care anume?

14. Diftongulŭ *ea* se rostesce elŭ aŝa ca sã se auȕã bine *e* ŝi *a*, orŭ se aude mai multŭ ca *ia*?

15. Sunt 6re cuvinte, în carŭ poporulŭ rostesce *é* sau *ea* acolo unde limba n6strã literarã de astãȕi pune pe simplulŭ *e*, d. ex. *plãcere* pentru *plãcere*, *lege* pentru *lege*, *mérge* pentru *merge* etc.?

16. Sunt 6re cuvinte, în carŭ se rostesce simplulŭ *e* acolo unde, limba n6strã literarã de astãȕi pune pe *é*, de ex. *șese* pentru *șese*, *vre* (voesce) pentru *vrea*, ŝi altele?

17. Ce alte particularitãȕi, strãine limbei n6stre literare de astãȕi se observã în privinȕa vocalelorŭ în graulŭ poporului de acolo?

18. Poporulŭ de acolo cun6sce eȕi numai sonulŭ *z*? orŭ cã deosebesc pe *z* de *dz*?

19. *Z* în *Dumnezeu* se rostesce elŭ totŭ aŝa ca *z* în *praznicu*, orŭ altŭ-felŭ cumva?

20. Carŭ sunt anume cuvinte, unde se aude *dz* în locŭ de *z*?

21. Poporulŭ de acolo rostesce elŭ 6re pe *r* în dou6 feluri, deosebindŭ adecã pe unŭ *r* virtosŭ, ceva ca *rr*, de unŭ *r* m6le?

22. În carŭ cuvinte anume se aude *rr*?

23. Poporulŭ de acolo preface elŭ 6re pe *f* în *h*, de exemplu *hie* pentru *fie*, *hïer* pentru *fïer*, *hïerbe* pentru *fïerbe* etc.?

24. Sunt 6re cuvinte, în carŭ *fï* sau *fi* nu se preface nicŭ o datã în *hïe* sau *hi*?

25. Sonurile *fïe* sau *fi* nu se rostescŭ 6re ca *ș* sau chïarŭ ca *cï*, bunã-6rã *șerŭ* sau *cerŭ* pentru *fïerŭ*?

26. În ce cuvinte preface poporulŭ de acolo pe *v* în *h*, de ex. *hulpe* pentru *vulpe*, *rãhnire* pentru *rãvnire* etc.?

27. Sciȕi 6re cuvinte, în carŭ *h* se preface în *v*?

28. Poporulŭ de acolo nu rostesce elŭ 6re de o potrivã, fãrã a simȕi deosebirea de sonurŭ, *ie* ŝi *hie* sau *vulpe* ŝi *hulpe*?

29. În ce cuvinte poporuŭ preface pe *v* în *g*, de ex. *ghïu* în locŭ de *viu*, *ghie* pentru *vie* etc.?

30. Nu se rostesc ore *jiu* sau *chiar giu* pentru *viu*, și altele de asemenea?

31. Unu *v* la începutul cuvîntului nu pere elu ore câte o dată, rostindu-se bună-ora *in* în locu de *vinu*?

31. In cuvintele *stéua*, *điua*, *réua* etc. nu se aude ore *va* pentru *ua*, adecă *stéva*, *điva* și altele?

33. Deosebesce ore bine poporul de acolo pe *j* (ж) de *gă* (г), ori că le pune pe una în locu de alta, đicendú de exemplu *giurú* pentru *jurú* sau *jinere* pentru *ginere*?

34. Poporul de acolo rostesc elu ore pe *bi* ca *ghi*, de pildă *ghine* pentru *bine*, *cerghí* pentru *cerbí*, *corghí* pentru *corbí* etc.?

35. Poporul de aeolo rostesc elu pe *pi* ca *ki*, de ex. *kíept* în locu de *píeptú*, *kicior* în locu de *piciorú* și altele?

36. Nu cumva se rostesc *chiar cept* sau *cicior* în locu de *píeptú* și *piciorú*?

37. Cum se rostesc pluralul delá *lupú* și delá *popá*, adecă : *lupí*, *lukí*, *lupkí*, *lupcí* sau cum altú-felú?

38. *Mie* și *míelú* cum ore se rostescú, adecă : *nie*, *níelú*, ori *mnie*, *mníelú*, sau cum altú-felú?

39. Poporul de acolo rostesc elu în același chipú *mie* (1000) și *mie* (pentru mine) în frasa : «mí-a datú mie o mie de leí»?

40. In ce cuvinte poporul de acolo preface pe *n* între vocale în *r*, bună-ora *píră* în locu de *pínă* și altele?

41. In ce cuvinte poporul de acolo preface pe *r* în *n*, bună-ora *fănină* pentru *fărină* etc.?

42. Poporul de acolo nu amestecă ore pe *j* cu *ș*, întrebuinđându pe una în locu de alta?

43. Nu amestecă ore pe *s* cu *z*?

44. Nu amestecă ore pe *cí* cu *gí*?

45. Carí sunt exemple de tóte aceste schimbări de consóne în gura poporului, și de alte schimbări de aceiași fire ce se mai observă pe acolo?

46. Rostesc poporul pe acolo *fluerariu* ori *fluerar*, *măncătoriu* ori *măncător*, *ajutoriu* ori *ajutor*, *cuptoriu* ori *cuptor*, și alte vorbe de acestú felú?

47. Are poporul pe acolo obiceiul de a đice : *l'amú vėđutu-lú*,

te-aŭ bătutu-te, i-amŭ datu-ŭ, ne-amŭ întălnitu-ne, le-aŭ arătatu-le, — cu pronumele repetitŭ ? orŭ űice numai : l'amŭ vęđutŭ, i-amŭ datŭ, ne-amŭ întălnitŭ etc. ?

48. Are poporulŭ pe acolo obiceiulŭ de a űice : ómenii *merge*, copiii *dórmę*, muűerile *tace*, în locŭ de : ómenii *mergŭ*, copiii *dormŭ*, muűerile *tacŭ* ?

49. űice poporulŭ pe acolo *mănile*, *mănule*, *mănurile*, orŭ în-tr'altŭ-felŭ ? se întrebuiűeză numai o formă ? űi care ? orŭ se întrebuiűeză mai multe űi anume cari ?

50. Cari sunt cuvintele, puűinŭ întrebuiűate pe aűurŭ saŭ necunoscute, privitóre la climă, adecă la iarnă, primăvară, vară, tómnă, zăpadă, ghiaűă, poleűu, arűiűă etc. ?

51. Cari sunt cuvintele, puűinŭ întrebuiűate pe aűurŭ saŭ necunoscute, privitóre la poziűiunea locurilorŭ, bună óră la :

mare, noűanŭ, toűu, riŭ, păriŭ etc. ?

munte, movilă, măgură, dălmă, gruiŭ etc. ?

codru, pădure, redűu etc. ?

stanŭ, lespede, stűncă, cărűiă etc. ?

vale, văgăună, grópă, vizuină etc. ?

52. Cari sunt pe acolo numirile locale cele mai neobiceiűuite pe aűurŭ, űi cum iűi explică saŭ cum tălmăcesce poporulŭ acele numiri ?

53. Cari sunt cuvintele, puűinŭ întrebuiűate pe aűurŭ saŭ necunoscute, privitóre la minerale, adecă : petró, holovanŭ, cotrónűă, aurŭ, argintŭ, ferŭ, cositorŭ, plumbŭ, păcură, etc. ?

54. Cari sunt metaforele, figurele saŭ asemănările luate de poporŭ din lumea minerală, adecă : ce felŭ de lucruri saŭ de însuűirŭ se asemenéză cu aurulŭ, ce felŭ cu argintulŭ, cu ferulŭ etc. űi cu ce cuvinte anume ?

55. Cari sunt cuvintele, puűinŭ întrebuiűate pe aűurŭ saŭ necunoscute, privitóre la vegetaűiune, adecă părűile arborului saŭ planteűi una câte una, crescerea planteűi etc. ?

56. Cari sunt numirile cele mai neobiceiűuite pe aűurŭ ale arborilorŭ sęlbatici : stejarŭ, fagŭ, ulmŭ, mestécănŭ, aninŭ, bradŭ etc. ?

(Va urma).

OPERELE D-LUI B. PETRICEICU-HASDEU

1. *Vięta și scrierile lui Luca Stroici*; București, 1864, în 16. *Epuisé*.
2. *Filozofia portretului lui Tepeșu*; București, 1864, în 16. *Epuisé*.
3. *Analize literare externe: Wolf, Raicevică, Eutropius, Palauzow etc.* București, 1864, în 16. *Epuisé*.
4. *Micuța*, o nuvelă satirică; București, 1864, în 16. *Epuisé*.
5. *Ión Vodă celú cumplitú*; cu unú portretú și 10 gravure; București, 1865, în-8 pagine 246. *Epuisé*.
6. *Schylock, Gohseck și Moise*; studiu literarú; București, 1866, în-8.
7. *Talmud*; studiu filosoficú; București, 1866, în-8.
8. *Industria națională față cu principiulú concurenței*; studiu politico-economicú; București, 1866, în-8.
9. *Răsvan-Vodă*; dramă istorică în 5 acte în versuri; București, 1868, în 8.
10. *Istoria toleranței religioase în România: protestanți, catolici, mahometani, lipoveni și jidani*, edițiunea 2, București, 1865, în 8. — Prețulú 2 franci; pe hárțiá veliná — 3 franci.
11. *Satirulú*, diarú umoristicú; București, 1866, în fol. *Epuisé*.
12. *Archiva istorică a României*; București, 1865—1867, în 4, 4 tomuri mari; prețulú 40 franci.
13. *Poesii*; București, 1873, în 8.
14. *Istoria critică a Românilorú*; tomulú 1-iú, a 2-a edițiune. În-4 mare în-2 colóne fără linie. Prețulú tomulú I — 24 franci.
15. *Principie de filologia comparativă*. Cursú ținutú la Facultatea de Litere din București. Aú eșit numai patru lecțiuní, pag. 108. — 4 franci. Pe hárțiá veliná 6 franci.
16. *Fragmente pentru istoria limbei române. Elemente Dacice. I. Ghíruj*.— București, 1876, în-8, pe hárțiá veliná, tipáritú în 100 exemplare, 3 franci.
17. *Fragmente pentru istoria limbei române. Elemente Dacice. II. Ghíob*.— București, 1876, în-8, pe hárțiá veliná, tipáritú în 100 exemplare. — 3 franci.
18. *Baudouin de Courtenay și dialectulú slavo-turanicú din Italia*.— *Cum s'au întrodusú slavismele în limba románá?* — Notiță lingvistică.— București, 1876 în-8, pe hárțiá veliná, tipáritú în 100 exemplare. — 2 franci.
19. *Dina Filma. Goții și Gepidii în Dacia*.— Studiu istorico-lingvisticú. București 1877. în-8, pe hárțiá veliná, tipáritú în 100 exemplare. — 2 franci.
20. *Columna lui Traian*. Revista mensuală pentru istoriá, lingvistică și psihologia poporană. 7 tomuri.
21. *Trei crái dela Resáritú*; comediá în 2 acte. București, 1879, în-16. 2 franci.
22. *Originile Craiovei 1230—1400*. București, 1878, în-8. 4 franci.
23. *Cuvente den bátráni*. Tom. I. Limba románá vorbitá între 1550-1600. Studiu paleografico-lingvisticú; 448 pag. în 8 maj.
24. *Cuvente den bátráni*. Tom. II. Cárțile poporane ale Românilorú în secolulú XVI. Studiu de filologiá comparativă. Pagine XLVI și 768 în-8 maj.
25. *Cuvente den bátráni*. Suplementú la tomulú I. Controverse. Pagine a—u și CX în 8 maj.
26. *Cuvente den bátráni*. Tom. III. Istoria limbei române. Fâsc. I, pag. XVI, 160.